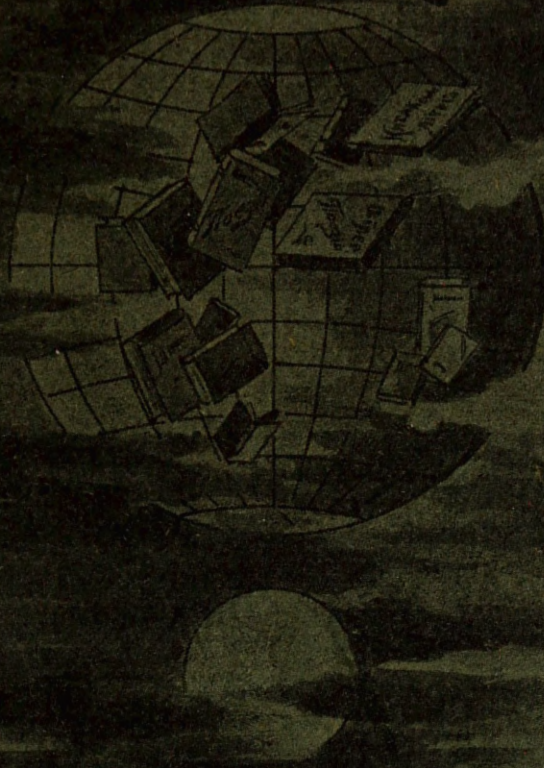

ВСЕСВІТНЯ БІБЛІОТЕКА

№

1.

ФРІДРІХ ШІЛЛЕР.

ПОЕЗІЇ

ВИПУСК I.

Львів, 1914.

Ціна 60 сот.

ФРІДРІХ ШІЛЛЕР.

ПОЕЗІЇ

Зі вступом ОСТАПА ГРИЦАЯ
з примітками ІВАНА КАЛИНОВИЧА.

ВИПУСК I.

ЛЬВІВ, 1914.

Накладом „Всесвітньої Бібліотеки“.
З Загальної Друкарні у Львові, Пекарська 32.

Andrew Phillips.

Фрідріх Шіллер.

(Його час, життя і твори).

I.

Фрідріх Шіллер — — —!

Протягом того одного століття, яке ділить нас від смерти сього великого поета Німеччини, те ім'я, як ім'я всякої справжньої духової величі, стало чим раз яснійше виступаючим символом окремішного світа, який в молодості нашій надихує наші душі якоюсь божественною красою слова та дивною погодою величавої думки про життя, які опісля, коли ми з полишенням школи забуваємо згодом про гармонійні звуки „Пісні про дзвін“ — пригадують ся нам, як усміх першої весни, як догми нашої першої релігії, як невгасаючі сяєва нашої дитинячої непорочности. Творчість Шіллера так тісно лучить ся зі світоглядом першої молодости в нас, як творчість Гетого з глибшим поглядом нашого мужеського віку, або творчість Ібзена із вольнодумними стремліннями модерної людини. І може тому все ще читаємо його в нашій школі і все ще слухаємо його залюбки в театрі — та так часто наводимо його незабутні слова про людину і життя, коли се хочемо висказати одну з вічних правд про буденщину. У тому найкращому, що Шіллер як поет лишив нам в спадщині, є якась дивна самозрозумілість думки, яка промавляє до нас з тою переконуючою силою, з якою промавляли до нас колись наші родичі, учителі та ті, які нас вчили піднімати очі до неба. І коли задача великого поета в тім, щоб він у своїх творах зберігав те найкраще, що називаємо сьвятощами на-

шого життя, то саме Шіллер з того погляду є так сказати б символом поета в загалі. Вже в його найранших віршах все величає, все повагою висої думки надихане слово, робить на нас мимохїть те вражїннє, — що устаму Шїллера не промавляє живуча людина, тїльки олицетворена поезїя. Здаєть ся нам, що десь на блакитних вершинах нашого істновання стоїть промінистий Генїй-Краси та проголошує євангелїє людської досконалости. І може тому з іменем Фрїдрїха Шїллера так тїсно вяжеть ся слово ідеалїзм думки та слова, як з іменем Гетого лучить ся тїсно понятє строго життєвої мудрости. Та мабуть їзза тої вимрїяної ідеальности Шїллерової поезїї, яка з певного рода трївожностю стремить до піднесення всього, що людське, у сфери засьвітєвих гармонїй, його стрїчали і стрїчають инодї дуже тяжкі закиди тих поетів та критиків, які з любови до строгої правди життєвого малюнку, нерало дивлять ся на такі ідеальні з'ображення нашого істновання, добачаючи в них тїльки безвартні фантазїї сьвідомо-поетичної мрїї. Такі закиди, головно в сторону Шїллерової драми, підносили вже дуже рано, бо в перші десятилїття по смерти великого поета представники реалїзму в нїмецькій драмі: Отто Людвїг (1813—1865) та Фрїдрїх Геббель (1813—1863). Першїй у своїх вартїсних студїях про Шекспїра, другий у своїх щоденниках („Tagebücher“). Їх повторяли залюбки сї нїмецькі модернїсти 80-тих років минувшого віку, з яких лона виходить згодом натуралїстично фантастична творчїсть Гергарта Га в п м а н а, яка мала стати наче відгуком во-скрещої правди життя в протиставленню до мрїйливих засьвітїв Шїллера і віднаходимо ще ті закиди у звїсного автора голосної книжки „Geschlecht und Charakter“, Оттона Вайнїнгера, для якого

ідеальне становище Шіллерової творчості є просто іронію глибшої штуки. Можна-би ще навести цілі ряди інших імен та письменницьких напрямів, які свідомо виступали і виступають проти його майбутньої фразеології та проти поверховності його світогляду, а проте 100-літні роковини його смерті, обходжені торжественно культурною Європою в 1905 р. доказали недвозначно, що Шіллерове слово навіть в наших часах переміни всяких етичних та естетичних вартостей, попри всі ті закиди, які підношено і підносять ся проти нього, все ще дуже живучим відгуком відзиваєть ся не тільки в лоні його німецької вітчизни, але і в лоні культурного людства, чого доказом наша збірка перекладів із Шіллерової лірики, яка рівночасно сповняє одно з конечних завдань нашого перекладового письменства, коли подає українському читачеві спроби своєрідного вислову її найкращих звуків. Тим то і слід ще раз розглянути уважнійше той час і те життя великого поета, з якого виляють ся його ціла творчість, та порозуміти тим чином глибше не тільки її найтайнійше єство та її прикмети, але і ті її слабі сторони, ізза яких противники Шіллерової штуки інколи з надто беззглядним легковаженнем говорять про її мало видатне значінне для модерної людини.

II.

Що до свого часу, то Шіллер дитина XVIII віку. Хотіло-б ся мені сказати: великого XVIII в. Бо сей вік в історії людини взагалі, а в розвою нашої модерної епохи з окрема, — справді великий. Він іменно є батьком животворної вольнодумности нашого часу. Щойно XVIII столітте зачинає безпощадну провірку тих духових і суспіль-

них вартостей, які одержало в спадщині від своїх попередників. Сей нео-культурний рух XVIII віку з'осереднюєть ся що правда у Франції, — у Франції він має не тільки своїх найгеніяльнійших представників, — назвімо головно філософів: Вольтера (François Aronet 1694—1778), Русса (I. I. Rousseau 1712—1778) та Монтескіє (Montesquieu 1689—1755), — але і доживає тут саме того великанського, частию варварського здійснення своїх провідних ідей, яке під назвою першої французької революції стало жерелом політичних перемін нашого часу. Та хоч і з'осереднював ся сей нео-культурний рух XVIII віку головно у Франції, то проте його бурливі струї захоплювали собою другі національні середовища Європи, а також ворушили сьвітом і поза ньюю, як ось пр. Америкою, якої північні держави виборюють ся саме з під англійського скитра. Людство XVIII віку стреміло скрізь до свободи в найширшім значінню того слова так, як ось модерна людина стремить до як найдальш ідучого поконання сил природи технікою. Воно може не диво, коли пригадаємо собі, що попередний XVIII в. се вік страшних своєю жорстокостю воєн, — коли згадаймо тільки страховища війни 30-літної — і того непереможнього на вид деспотизму королівської власти, який у постати Людвика XIV осягає не тільки свою просто ідеальну вершину, але і стає небезпечним приобразом представників княжої власти, ширячи тим чином в Європі з одної сторони нестерпний гнет чисто державних інтересів, а з другої глуху ненависть поневолених кляс до князя-тирина. І доки Європа почивала ще в обезсиленню по 30-літній війні, доти Людвик XIV і його наслідовці могли на перекір англійським революціонерам сказати до своїх підданих: „Держава — се я“. Авторитет дер-

жавної релігії піддержував зі своєї сторони блиск королівського вінця, а свобода живучої людини була здана цілком на ласку або неласку королівського габінету. Але XVIII в. — сей жорстокий своєю безпощадністю борець за поневолені права простої людини — починає призадумувати ся над майбутнім божим походженням королівської власти і вдаряє гостро в основи спримиреної з ньою державної релігії. Коли один з попередних віків видав таку оборону княжого абсолютизму, як твір „Il Principe“ („Про князя“) визначного італійського історика М. Макіавелля (1469—1527), то свободолюбний XVIII в. бере в оборону суспільність проти одновласного короля, як те бачимо у звіснім творі згаданого вже французького філософа Руссо п. з. „Contract social“. („Договір суспільний“. 1762). На вид — се невинний про себе філософічно-суспільний трактат, на ділі, одначе один із тих тиранів вольної думки XVIII в., які опісля мали повалити на все престол французьких королів. Руссо іменно вияснюючи генезу одновласти в державі випровадив її з первісного договору між гуртом, а вибраним ним провідником, який спершу був цілком обмежений волею гурта. Так те боже післанництво короля було тільки символом волі народа і воно зводило ся до абсурда, коли нарід був зі свого провідника невдоволений. Але Руссо не тільки філософічними трактатами будив свідомість власного достоїнства в людині. Його романи („La nouvelle Heloise, 1759, „Emile“ 1762) проголошують з рідкою вимовністю нове виховання людини дорогою повороту на лоно природи, значить дорогою повної особистої свободи, а той поклик його на могутнє своїм вічним здоровлєм лоно природи відбив ся швидко голосним відгуком в цілій Європі.

А коли Монтескіє бистроумно розбирав з філософічного становища духа законів („Esprit de lois“ 1748) та застанавляє ся над причинами упадку римської держави („Considerations sur le causes de la grandeur des Romains et de leur decadance“, 1738), то трудно не добачити поза його словами бороненої ним поневоленої Людвиками одиниці та банкруту гнилого у своїм лоні тиранського королівства. Хоч не така глибока своїми думками, але споріднена своїм вбійчим глумом була філософія Вольтера, яка зі своєї сторони будила о стільки сьвідомість чисто-людського в людині, що приймала матеріалізм як основний принцип філософії, — відвертаючи тим чином увагу одиниці від позасьвітових тайн, — які для філософії опертій виключно на сьвідоцтві зміслів не існують — та наче веліла людині жити вповні для себе. У всіх тих духових стремліннях слідна жагуча туга за визволенням від перемоги, якої небудь віками закоріненої фалшивої традиції в суспільстві та німий клич до пристрастної боротьби з тою традицею. Правда — французська революція не являєть ся безпосереднім впливом сих і тільки сих представлених нами ідейних стремління; але вони надають вольнодумний тон XVIII вікови, і менше або більше захоплюють собою всяку висшу духовість, вицьвітаючу з лона того віку. І духовість Шіллера, коли розважати її в злуці з тим, що осьтут сказано про гуманні течії, розливаючі ся з революційної Франції по Європі, носить на собі нестерте їх пятно.

Скажім передовсім, що Німеччина першої половини XVIII віку в області письменства стояла здебільшого під впливом Франції. Головно німецька драма того часу опираєть ся завдяки сьмішному авторітетови Готшеда (Johann Christoph

Gotsched 1700—1766), на псевдоклясичній французській драмі, створеній Расеном (Racine 1639—90), Корнейлем (Corneille, 1606—1684) та Мольєром (Molière, 1622—1673), попадаючи в залежність від стереотипних правил тої драматургії, що треба було цілої геніальної критичної діяльності Лессінга (Gotthold Ephraim Lessing, 1729—1781), щоб освободити німецьку драму від сліпого наслідування французького театру. Але вплив французького духа був все таки на стільки могутній, що захоплював собою не тільки письменників, але і князів тодішньої Німеччини та переплював їх після того, до яких французьких кіл вони звертали ся, подихом культури дотичного середовища. Ось сучасний Шіллерови володільць Німеччини, Фрідріх Великий, до якого особистих друзів зачисляв ся саме Вольтер, обожав французьке письменство, за те-ж дуже критично відносив ся до творів німецьких письменників, як се показує його власний критичний твір про них („De la litterature allemande ff.“ 1780.) З певного згляду ученик французької філософії та її свободлюбних стремлень, Фрідріх Великий мимохіть вносив у Німеччину подих нової культури, а його геройські війни, які в протиставленню до чисто політичних воєн королівської Франції, мали визначно національний характер, стали для Німеччини навіть попри сю строгу військову дисципліну, якою славили ся Фрідріхові по ки, таки жерелом національної обнови та нового життєвого змісту. „Фрідріх Великий і геройські діла семилітньої війни подарували німецькому письменству перший справді великий і првдивий життєвий зміст“ — каже опісля Гете в своїй біографії („Dichtung und Wahrheit“, VII.) — може тому, що саме та війна, розбудила в народі щось в роді національно-індиві-

дуальної свідомости, почування того первісного героїства дужої одиниці, якого пророком був Руссо. Але коли від престола Фрідріха ніс ся животворний подих вольнодумної гуманности та визволюючого героїства, прояснюючи тим чином духовий овид у Німеччині, то не можна те сказати про поменші німецькі князівства, які здебільшого потапали в наслідуванню вбійчих манер королівської тиранії у Франції та ширили те зіпсуте, яке опісля довело у Франції до вибуху великої революції. Таким ось Людвиком XIV в мініятурі був князь, в якого державі судило ся прийти на світ і пережити свою першу молодість — Фрідріхови Шіллерови. Був се князь Карло Евген (1737—1793), володїтель тої області Німеччини, яка називаєть ся Віртембергю, (Швабія), а якій кілька разів прийшло ся відограти важну ролю в німецькім письменстві. В протиставленню до благороднього князя Ваймару, Карла Августа, покровителя Гетого, був віртембергський князь таки поклонником абсолютизму. Коли ось ваймарський князь громадив коло себе залюбки визначних письменників та давав їм спромогу посвятити ся цілком своїй штуці, ізза чого Ваймар таку безсмертну ролю відограв в історії німецького письменства, то Карло Евген ненавидїв вольнодумних письменників і не жахав ся автора звісної „Die Fürstengouft“ Данила Шубарта (1731—1791) держати 10 літ у в'язницях твердині Гогенасперг. Хоч особисто не без певної бистроти ссуду та повна енергії людина, не мав він ніякого змислу для гуманнїйшого правління, не журился богато долею свого народа, намагаючи ся всюди і все перепровадити тільки забаганки своєї волї. Правда — його звісна полюбовниця, Франціска Ф. Гогенгайм, мала вплив на нього иноді дуже спасенний

та проте його ціле правління лишить ся таки прообразом регіменту тирана і метреси, так характеристичного для малих княжих дворів у XVIII в. І тому то, саме з огляду на особистість та на правління віртембергського князя — те все, що сказано висше про вольнодумні течії XVIII століття знаходить дуже податливий ґрунт у Віртемберґії в тім часі, коли там в другій половині великого віку приходить на сьвіт пізнійший автор „Räuber“ Фрідріх Шіллер.

III.

Він родить ся дня, 10. падолиста 1759 року отже в десять літ після уродин Гетого — в містечку Марбах, над рікою Некаром. Його родичі були прості люди, батько, Йоган Каспар походив з родини вїтій та пекарів, а мати — Елисавета Дорота — була дочкою марбахського пекаря та власника господи „Під золотим львом“. Батько Шіллера був спершу фельчером і як такий брав довгий час участь в тодішніх війнах Німеччини, іноді літами лишаючи молоду жінку самою. Так життє молодій парі не стелило ся вже зранку рожами, тим більше, що заможний батько Елисавети стратив через вилив Некару вскорі ціле майно і мусів вдоволити ся посадою міського сторожа в Марбаху. Знова батько Шіллера, без висшого фахового та загального образования жовнір, тиняв ся від табору до табору шукаючи щоденного хліба і може нераз малому Фрідріхови прийшло дивити ся на таке прощаннє між батьком, а матерею, яке розмальовує опісля в „Hektors Abschied“. Кінець кінців вступив батько поета на стало в службу віртембергського князя і як такий, з титулом лїйтнанта був перенесений до місцевости

Льорх (Lorch, 1763), де його не конче достойним зв'язком було вербувати жовнірів для княжого війська. Маленький Шіллер знайшов тут в місцевім пасторі Мозері свого першого учителя, який відносив ся з великою любовою до тихого, червоно-волосого хлопчини з великими голубими очима та позволяв йому брати участь в лекціях своїх власних дітей. Сього першого свого учителя та добродія увіковічнив опісля Шіллер постаттю достойного пастора Мозера в „Räuber“, мабуть найблагороднішою креацією в тій молодечій трагедії. Але найтрівкішим слідом того першого його учителя є мабуть той, що так скажу душпастирський характер Шіллерового слова, який так замітною признакою стає для його зрілих творів. Чи і оскільки сам пастор Мозер збудив в хлопчині замилюваннє до священничого стану, днесь трудно розсудити. Знаємо одначе, що улюбленою лектурою маленького Шіллера була біблія, а його мати не оповідала йому казок, як мати Гетого, своєму любимцеві, тільки найкращі місця зі Сьвятого Письма — проказувала йому — так сказати б пієтистична вразливість молодої матери, яка в злуці зі самотними проходами в тихій лісистій околиці могла дуже рано збудити у хлопця перші звуки тої божественної гармонії істновання, яка серафічними тонами промавляє до нас опісля з його філософічної лірики, те ясне. Іменно Шіллерова дитинність пливе на лоні дуже щасливого, родинного життя — його родичі дуже любили ся між собою — а ся обставина, що Шіллер не мав братів, тільки сестри, причиняєть ся до того, що перші його почування овіває той ніжний подих жіночої душі, який ще нині чарує нас в найкращих місцях його „Пісні про дзвін“ Ідилля в Льорх не тревала одначе довго. Вже в р. 1766 батько

попросив князя о перенесеннє його до резиденції Людвігсбургу, — тут він вже був ще перед побутом у Льорх — де Шіллер у перве стрічаєть ся з розгульним життем столиці. Тут саме мешкав князь та удержував розкішний двір. Пізнійший творець німецької драми має тут першу нагоду придивити ся представленням опери та балету, а що князь иноді уряджував великі представлення, в яких брали участь цілі реґіменти, то малий Шіллер може саме тут вчив ся ся грандіозної краси тих масових сцен, які він опісля з таким майстерством вмів вплітати вхід своїх драм. Ся обставина опісля, що пастор Мозер вже в Льорх впровадив його в початки латини, дозволяє йому в Людвігсбургу записати ся до латинської школи і мабуть пастор Мозер був справді гарний учитель, коли молодий Шіллер згодом належить до найліпших учеників сього заведення. Так вдоволяючі поступи Фрідріха будили в родичів та учителів найкращі надії на теологічні його студії, яким він по волі своїй та родичів мав небавком посвятити ся, але нечаяно цілий той плян мав обернути ся в ніщо — на всемогучий приказ Карла Евгена. В р. 1773 заложив князь в своїй посілости Солітуде, (дві години ходу від Штутгарду), військову академію, якій треба було придбати як найбільше число вихованків, вибраних з поміж найспосібнійших юнаків Віртемберґії. Що учителі людвігсбурґської школи поручили передовсім Шіллера, те не диво, а що батько Шіллера, як його офіцер, мусів віддати сина до диспозиції князеви, те було конечністю. Так отже наш поет (вже тоді поет, бо в Людвігсбургу творить концепції до драм: „Christen“ і „Absalon“) почуває на собі вперве желізну руку княжої самоволі та вперве почуває свою неміч проти ньої. Треба

сказати осьтут, що те насильне вступленне Шіллера у військову академію Карла Евгена, стало властиво жерелом цілої трагедії його життя. Можна іменно говорити про трагедію Шіллерового життя, тому, що він — не покінчивши накинених йому насильно студій в академії як слід, — тратить вже молодиком те, що назвав бим реальним ґрунтом життя, а зійшовши тим чином на заробітки письменника і тільки письменника, стає жертвою матеріальної нужди не тільки як людина, але — і те головно треба підчеркнути, — як поет-творець, що саме ми, Українці, можемо справді як слід відчути. Шіллер майже ціле своє життя жив просто милосердними датками своїх ласкавих і менше ласкавих добродіїв, ізза чого на мою гадку годі кидати каменем на слабі сторони його справді трагічної творчости, коли не хочеть ся зробити кривди пожалування гідній людині в нім. Йому прийшло ся в найгореснійшій мірі зазнати конфлікту між поривами великої душі в собі, а химерними постулятами життя на внї. Відвага його і його велике пожертвованне було в тім, що він на глум постулятам практики та того розуму, якого на жаль саме в поетів ніколи нема і не буде, пішов шляхами великих поривів своєї душі, але те, що ждало його там, не можна назвати щастєм. Спершу, правда, Шіллер ніби береть ся до якоїсь науки і вибирає собі за фахове студіюм — права. Та на ділі прав він не студіював нікого гаразд, читав тільки богато та пізнавав чужі йому мови, а коли перенесено Академію до Штутгарду (1775), то в нього чимраз гострійше відзиваєть ся — поет. Знаємо, що в тім часі він під впливом драматичних творів тзв. німецького „Sturm- und Drang-u“ — групи молодих здебільшого письменників, яких девізою була безумовно

індивідуалістична творчість, позваляюча на всі вицвіти поетичної свободи, — кидає на папір перші драматичні спроби, як ось: „Der Student von Nassau (під впливом Вертера) та „Kosmus von Medici“ (під впливом „Julius v. Tarent“ Ляйзевіца) і розчитуєть ся крадьками в творах Русса, Вольтера, Кльопштока, Гетого та головних членів згаданої школи „Sturm und Drang“-у. Я наголосив-би тут найбільше твори обох згаданих французських філософів, яких вплив так ярко зазначив ся в недовзі в обох головних героях трагедії „Räuber“ — головно в їхнім сьвітогляді. Але молодий вихованок строгої академії не вдоволяєть ся тільки киданнем на папір своїх думок та лектурою. Він крадькома займав ся читаннем книжок, що було князем строго зборонене — він посилає до часописи професора Гавг'а „Das schwäbische Magazin“ — перші свої ліричні вірші: „Der Abend“, „Der Eroberer“, переклади з Вергіля та вірш в честь Йосифа II. і тут вони в 1776/77 р. появляють ся. Очевидно сі перші вірші, як всі перші верші молодих поетів, інтересні головно доброю волею свого автора. Визначнійшим віршом з того часу є інтересна подекуди: „Leichenphantasie“, (написана з приводу смерти товариша фон Гофена) з тим звісним початком:

„Mit erstorbnem Scheinen

„Steht der Mond auf totenstillen Hainen“ —

спроба гідна уваги тому, що вона показує недвозначно сей великий жест Шіллерової думки і слова, який опісля не дозволяв йому ніколи на чисто ліричне зітхненне, тоб то на пісню, тільки на великі рефлексійні цілоти, стилем гимнів та рапсодів. Що при тій таємній поетичній праці поет почував ся негарно під гнетом

академічної дисципліни — те порозуміє всяк, кому довелося їсти всякого рода бурсацький хліб. В листі до одного товариша пише Шіллер з утаємним гнівом ось що: „Ти думаєш, що мене геть зможе взяти під ноги той — після настоятелів ненарушимий, а в дійсності глупий шлендріян? Як довго мій дух зможе ще стреміти до вершин, він не дасться закувати в ніякі пута; для вольнодумного мужа вже сам вид рабства є відразливий, а що-ж говорити про якусь терпеливість його на вид тих оков, що їх для нього куєть ся?“ Шіллер тут почував цілком так, як почували всі розбурхані свободоловними ідеями молоді поети тодішньої Німеччини і сам Гете, котрий в недовзі писав в своїм „Faust“-і:

„Und Fluch vor allem der Geduld“ —

але ніхто з тих молодих поетів не мав так важкого становища, як він. З огляду на свого батька, він не сьмів піднімати якої небудь опозиції проти князя, який правда вирізняв Шіллера між іншими учениками і брав його навіть в оборону проти невдоволених Шіллером професорів, але про якісь окремі свободи для талановитого хлопця і не думав. Із тих то гірких настроїв поневоленої душі поета, гнобленої з одної сторони безпосередно бездушною дисципліною академії, а з другої сторони сьвідомістю тої болючої кривди, яка діяла ся суспільству під скиптром княжого абсолютизму, як не менше під впливом лектури Русса та Вольтера, повстає грандіозний протест Шіллера, кинений в народ у формі трагедії: „Die Räuber“, (писана в 1780 р. печатана 1781, представлена вперше з нечуваним повожденням в Мангаймі, 13. січня 1782 р.) Писав Шіллер сю свою першу справдішню трагедію но-

чами в комнаті для хорих, удаючи недужого — бо лиш тут світило ся цілу ніч — і зложив тут трохи не все те, про що я говорив, кидаючи обриси його епохи. Руссова туга за свобідною, героїською людиною (Карло Моор), Вольгеровий глум проти всякої релігії та патріярхальної чесноти (Франц Моор), протест проти тиранів-князів, розбишак-міністрів, ідеї суспільної обнови, кличі в сторону незалежності одиниці від мертвого закону, — те все метушило ся тут бурливою тожежою на тлі чеських лісів, неначе перші б і скавкавки французької революції. І відгуком того великого протесту против тряхлого суспільного ладу, надиханого так дуже бурливою атмосферою XVIII в. ся драма стоїть ще до нині. Не дасть ся ніяк заперечити, що Шіллер малюючи своїх розбишак та свого Карла Моора не думав глибше про фабулу. Провідна ідея у нього була головним складником трагедії. І може тому трагедія, як драматичний твір в казує стільки похибок у веденню акції, в характеристиці осіб (Амалія) та в структурі поодиноких сцен. Те все нині легко знайти, ачеї легко скритикувати. А проте лишить ся одно: ся вражаюча скзрга людини XVIII в., якій треба нового життя. Щось, що висказано з лона цілого століття. І те є тут „*unguis leonis*“ генія. Правда — Шіллер на мою гадку — вже тут доказав, що йому таки не судило ся бути великим речником вольнодумства. Що йому до повного перепровадження революційної концепції в „*Räuber*“ забракло кінець кінців тої страшної послідовности, яка ось була в Руссо або у Вольтера. Навпаки. Карло не гине оборонцем своєї ідеї, тільки наvertsєть ся і з сентиментальними сльозами на лона традиційних законів. Він зляк ся своєї революційної фантазії так, як його брат

лякаєть ся поборюваного собою Бога і пастор Мозер тріумфує на цілій лінії. Але годі нині надто дивувати ся такій концесії Шіллера в сторону традиції. Вона що найменше оправдана раз цілим характером німецької душі, для якої вірність як підстава життя в найширшім значінню сього слова ще з часів Парсіфаля є ідеалом поета, (Der treue Eckart) а з другої сторони — тим глибоким зміслом для всього, що назвав-бим патріархалізмом життя, який взагалі ціхує вдумливого Німця ось в протиставленню до легкого Француза. І воно незвичайно інтересно бачити, як Шіллер від первісного революційного тону в своїх творах доходить остаточно до ідеалу трівожно береженої рівноваги в суспільстві та кінчить боротьбу свого життя маєстатичними звуками тої вселюдської Concordi-ї, яку так вражаючо прославив в „Das Lied von der Glocke“. Але хоч і покінчив він свою першу трагедію Каносою на лоні давного, раз усталеного суспільного ладу, то проте два його найблисші твори, трагедії „Fiesco“ (1782) та „Kabale und Liebe“ (спершу „Louise Millerin“ 1784) не віддаляють ся дуже своїм тоном та змістом від революційного характеру першої трагедії. Правда — над тими новими своїми творами він міг подекуди з тим більшою свободою працювати, що між тим він вийшов з академії, не довершивши одначе гаразд своїх медичних студій, які за дозволом князя вибрав собі замість прав, — хоч його друга спроба докторської дисертації („Über den Zusammenhang der tierischen Natur des Menschen mit seiner geistigen“) не була без наукової вартости, та став військовим хірургом (скажімо краще фельчером) в полку Ожé у Штутгарді. Лікарський хист Шіллеровий не був великий. Його місячна платня виносила менше більше 36 корон,

іzza чого він, як всякий поет — став працювати по часописях („Das Württembergische Repertorium). До того Шіллер на тій своїй першій посаді не провадив ся як слід. Він запунав ся в сумнівний роман з 30-літною вдовою по капітані Фішері, у якої таки мешкав („Laura“ - його перших душливих еротиків амантка), пив з товаришами іноді цілими ночами, а його кавалерська комната виглядала радше як пивниця. Коли-ж одначе строгий князь обурений на Шіллера за те, що той без його дозволу важив ся виїхати до Мангайму на друге представлення „Die Räuber“, покарав Шіллера арештом, а ще до того з огляду на літературну контроверзію, яку викликав Шіллер одним місцем в своїй драмі, виміренім проти місцевости Граубінден, заборонив йому категорично письменницьку працю — то Шіллер загадав одним енергічним кроком розв'язати гордийський узол своєї життєвої ситуації і порішив — втічи зі Штутгарду. При помочи товариша-музика Андрія Штрайхера та товариша з академії Шарфенштайна, йому справді вдало ся тайком полишити Штутгард, він щасливо прибув до Мангайму, в місце свого першого письменницького тріумфу, але коли він думав, що тепер зачнеть ся тріумфальний похід його других драм, то він покищо болючо ошибнув ся. Індендант мангаймського театру, барон Дальберг, не був дуже прихильний дезертирови, який що хвилі міг побоювати ся кари розгніваного князя. До того нова драма „Fiesco“, яку Шіллер предложив Дальбергови до виставлення, стрінула ся з гострою критикою інтенданта і не тільки його, але і тих членів театру, яким Шіллер її читав. Шіллер, правда, читав свої твори погано, бо з пересадним патосом. Але і в інтерпретації найкращого актора — ся драма лишаєть ся таки без глибшого

вразіння. Шіллер хотів в ній зобразити трагедію висщої людини, яка гине саме в хвилі, коли її вдаєть ся дійти до задуманої ціли. Тою людиною є граф Фієско, голова заговору пристрастних републіканів проти генуїєнського дожі Дорія. Та малюнкovi републіканського табору бракує справді вражаючих красок, акцію переривають часто-густо непотрібні та незручно подумані епізоди, а сам Фієско не має в собі нічого справді трагічного. (Інтересно може при тім згадати, що сю драму виставлено опісля у Відні, в перерібці цісаря Йосифа II.) Взагалі ся періода Шіллерового побуту в Мангаймі, се рішучо найбільш бурливий час в його розмірно короткім життю. Без певного пристановища, в небезпечній неласці свого князя, томлений неприхильністю та завистю мангаймських театральних кругів (Іфлянд), все в довгах, до того мучений любовними — здебільшого нещасливими — поривами своєї сильно змислової вдачі (Маргарета Шван, Катарина Бауман, пані Альбрехт, Шарльота Вольцоген), а при тім без кріпкого здоровля (був хорий на груди і підпадав важкій горячці), блукав ся він в дослівнім значінню від місця до місця (Оггерсгайм, Франкфурт, Бауербах), користаючи то з помочи шляхотних товаришів (згаданий Штрайхер), то з доброти прихильних йому знакомих (пані Вольцоген). Задумані ним драматургічні часописи („Rheinische Thalia“, „Dramaturgische Monatshefte“), або упадають по короткім часі, або переходять на чужі руки, або таки не являють ся цілком. Ся обставина одначе, що Дальберг по довгій надумі надає йому посаду драматурга при театрі в Мангаймі на протяг одного року (1783/84), замітна хиба тим, що Шіллер викінчує третю свою драму „Kabale und Liebe“, виставлену з блискучим, так сказати-б сензацій-

ним поводженнєм 9. марта 1784. І треба сказати, що саме ся драма є справді могучим малюнком тодішних суспільних обставин. Тут Шіллер не є вже мрійливим ідеалістом в стилю Руссових „Naturmensch“-ів та трохи крикливим, а непослідовним поборником суспільного ладу, á la Карло Моор. Його вольнодумність тут заадресована ясно і знає о що їй йде. Іде іменно о гніль княжих дворів та висших суспільних кругів. Іде нпр. о те, що князь тисячами продає молодіж свого краю в рекрути, щоб за ті окровавлені гроші справити своїй полюбовниці дорогоцінності. Тимто в яркім протиставленню до „Розбійників“ — маємо тут багато більше реалізму дійства, а драматичні партнери акції виказують вражаючу рівно вагу боронених собою інтересів. На вид — се тільки любовна акція між Фердинандом а Люїзою. Але як дуже вона звязана з цілою епохою! Мабуть не много є драм в літературі цілого сьвіта, в яких ми находили б таку синтезу суспільного ладу даної епохи, як ось тут. Тут Шіллер справді є критиком неодної тодішньої суспільности і відкриває її утаєні рани з цілим варваризмом правди. Те все, що німецька драма сотворила перед ним та творила в його часі („Ritterdrama, Sturm- und Drang, Lessing.) не виказує ні сліду того якогось справді горючого протесту проти кривди гнобленої людини, який — *sit veni verbo* — шаліє в „Räuber“ та „Kabale und Liebe“. В злуці з грандіозними тенденціями свого часу, Шіллер боронить людини як такої, а хист його в тім, що фабула його драма обнімає собою тепер і на будуче не тільки якесь точно означене число людей, а сі великі суспільні цілости, які називаємо державами. Ся універсальність Шіллерового погляду — від якої тільки один крок до його ідеалізму — стає

згодом його окремішним і саме тому нескмертельним рисом. Його всі пізнійші драми „Don Carlos“, „Wallenstein“, „Maria Stuart“, „Jungfrau v. Orleans“, „Die Braut von Messina“, „Wilhelm Tell“ та нескінчені: „Demetrius“ — або тільки концептовані; „Die Herzogin von Celle“, „Gräfin von Flandern“, „Agrippina“, — розграють ся все на овиді державних сьвітів і все доторкають тих глибоких проблемів, якими стоять великі суспільні цілості. Те инша річ, що протягом слідуєчих літ — Шіллер, революціонер стає миролюбивим консерватистом. Воно іменно не змінє тої обставини, що ціла його творчісьг виходила все з глибин високого становища проти людства та обнімала собою цілий сьвіт.

Та хоч і яке блискуче було поводженне трагедії „Kabale und Liebe“ в Мангаймі і поза ним, то проте Дальберг не відновив контракту на слідуєчий рік, а Шіллер як передше так і тепер є жертвою письменницької нужди. Вщасливлює його правда пристрастна любов пані Шарльоти ф. Кальб (жінки одного майора, з яким не жила), але жагуча змисловісьг тої любови („Freigeisterei der Leidenschaft“) не відбивала ся корисно на його духовім життю. Додатною проявою в тім часі було те, що підчас свого побуту в Дармштаді мав нагоду перед тамошним ляндграфом та ваймарським Карлом Августом перечитати 1-ший акт своєї четвертої драми „Don Karlos“ причім одержав від ваймарського князя — титул ваймарського совітника. Але те все було-би мабуть не вратувало поета від повного занепаду серед важких обставин мангаймського життя, коли-б Шіллер в 1785 р. не був нечаяно одержав із Саксонії від незнакого йому особисто Г. Х. Кернера, — з ним він тільки листував ся від 1784 р. — маючого совіт.

ника консістору в Дрезні, запросин на свобідний, тільки літературній праці посьвячений побут. Шіллер, якому саме такого безжурного життя не вдалося знайти в Мангаймі, приняв по довшій надумі запросини дружної людини і користав з сього два роки, перебуваючи як гість Кернера вже то в Голіс, то в Льюшвіц, то в Липську, або в Дрезні. Сї два літа свого життя він сам назвав „періодою обнови під моральним та науковим зглядом“. Воно навіть замітно читати, як поет, якого твори вже тоді славилися в цілій Німеччині, зітхає раз: „Я почуваю се болючо, як дуже я ще мушу вчити ся, як багато мені треба сіяти, щоб щось зібрати“. І під гуманним впливом Кернера, Шіллер кидаєть ся з жаром до філософії та до історії, і ті його історичні та філософічні студії стають згодом жерелом тої другої періоди Шіллерової творчости, яка вже зближаєть ся до гармонійних ідеалів його останньої періоди. Поетичний талант Шіллера одержує наукові та філософічні підстави, несвідомий творчий інстинкт наче доповняєть ся свідомістю естетичних правил. Мангаймський бурлака входить так сказати межі людей і — культуризуєть ся. Чи воно одначе вийшло на користь тому первісному неокресаному жарови, який творив горіючі протести Карла Моора та Фердинанда? Воно нині тяжко розсудити. Фактом лишить ся те, що з полишенням Мангайму та з поступом своїх філософічних, естетичних та історичних студій, Шіллер тратить раз на все сю вульканічну безпосередність свого вислову, яка ціхувала його молодечі твори. „Don Karlos“ — а опісля „Wallenstein“ — справляють йому інколи непоборимі труднощі, він раз у раз перерабляє їх та стилізує в безконечне даних героїв. Але ся важка метода праці була-би на мою думку річею

другорядною, коли-б не ся обставина, що пристрасне образование тої другої епохи в життю Шіллера відбивають ся некорисно і на становищу його до своїх подоб. Герої Шіллера в його четвертій драмі „Don Karlos“, стають згодом майже виключно величаво театральними типами. (Поза). Вони виходять з глибин естетичних, філософічних та історичних теорій, а не так безпосередно з життя, як ось сей чудовий батько Міллер, або Ексцеленція Кальб, або пастор Мозер. Чим глибше Шіллер образував ся, тим краще було йому робити зі своєї творчости орган свого естетично-філософічного світогляду — в приміненню його до життя та людей — відтягаючи її тим самим від того живучого світогляду загалу, яким чарував сей загал в перших своїх драмах. Повстаючі в тім часі „Die Götter Griechenlands“ та „Die Künstler“ се перші відгуки тої важкої ідеалізації життя і штуки. Тому я сказав-би — хоч і як дуже німецькі критики видивили-б ся на таке твердження — що найглибша вдача Шіллера не була драматична і що в ньому не занастив ся ізза теоретичних студій ніякий Шекспір — як се німецькі критики залюбки повторяють — тільки мрійливо-лірична, яка всякий строго реалістичний, значить строго драматичний згук могла почувати як свого рода аномалію, від якої їй треба було освободити ся. Я вже вказав на те, як Шіллер властиво з горіючим протестом Карла не довів (в драмі) до нічого. Який кепський революціонер є з Фіяска. Я хочу також сказати, що і Фердинанд властиво є безпомічний проти того, що поборює; а і вдохновлений Поза не доводить до нічого. Є се іменно здебільшого в ґрунті річи ніжні ліричні душі, для яких все є або ліричним захватом, або ліричною розпукою і тому навіть вони — сі ще найбільш драматичні герої

Шіллера — є більш ідеалізованими подобами, як чисто-життєвими. Що саме теоретичне образование Шіллера могло тільки поглибити в нїм сьвітогляд великої мрії в протиставленню до простого сьвітогляду реального життя, те ачеї ясне. І Шіллергорячково працює від тепер над будовою того великого царства клясичної мрії про людину, яке таким дивно благородним блиском сяє по нинішний день в його духовій спадщині. Його пізнійші філософічні твори як: „Über Anmut und Würde“, „Über das Erhabene“, „Briefe über die Ästhetische Erziehung des Menschen (1793)“ та ес. етичні: „Über naive und sentimentalische Dichtung“, (всіх не вичислено) старають ся в зависимости від Кантівської філософії та в злучі зі стремлінням епохи до ідеалу людини — на свій спосіб означити досконалість людини. Правда, Шіллер лишаєть ся тут вірний великому кличеви свого часу. Свобода — внутрішня, свобода людської душі — є для нього першою умовиною її досконалости. Але коли опісля Шіллер співає :

„Vor dem Sklaven, wenn er die Kette bricht,
Vor dem freien Menschen erzittert nicht“ —

то бачить ся вже виразно, як поет віддаляєть ся від революційних кличів своєї першої періоди, та над звалищами париського королівства будує царство вічної суспільної гармонії, обусловленої внутрішньою досконалістю одиниці. Я думаю тому, що з покиненням Мангайму родить ся людству властивий Шіллер, той творець ідеально подуманих сьвітів, які він наче сьвідомо протиставив страховищам французької революції.

Той — так сказати оптимістичний зворот — (в його творчости) „Lied an die Freude“, інтересний для нас тим більше, що властиво зовнішні

обставини його життя не поліпшилися на стільки, щоб можна говорити про справдішню вигоду життя. Кінець кінців треба було попращати Кернера і Шіллер в 1787 році рішається на важкий, але важний крок: удається до Ваймару, того осідка Муз, де князь був покровителем всякого справдішнього талану. Шіллер не завівся. За протекцію Гетого він дістає катедру історії в Єні, на разі безплатно, опісля одначе на просьбу Шіллера датовану князем пенсію в сумі 200 талярів. Що за дивний перехід! Від бідного, по чужих домах блукаючого журналіста — до професора університету і то в Єні! Як історичну працю Шіллер вправді мав вже за собою: „Geschichte des Abfalls der Niederlanden“. Опісля прилучується до того історія трицятьлітньої війни (Geschichte des dreissigjährigen Krieges) та поменші історичні нотатки. Одначе в коротці в 1791 р. занедужав Шіллер так тяжко, що розпущено вість про його смерть, коли-ж повернув до здоровля, радо повитав ласкавий дар шлезвіцького князя Фрідріха, який на вість, що Шіллер жиє за посередництвом данського поета Баггезена та міністра Шіммельмана визначив йому на три роки пенсію в сумі 1000 талярів річно. Для Шіллера було се добродійством тим більше, що в р. 1790 він оженився із Шарльотою ф. Ленгефельд ізза чого і треба йому було журитися не тільки естетичними питаннями. Незвичайно щасливе домашнє життє його дозволяло йому вправді і попри обовязки подруга та батька жити цілком для штуки, але драматична продукція (Валенштайн) іде пиняво, а до того університетські заняття забирають йому найдорожший час. Тим то і зрозуміємо, чому Шіллер одержавши пенсію шлезвіцького князя, вибирається в подорож (Карльсбад, Ерфурт-

Дрезно, є у родичів у Людвігсбургу та в Штутгарді) та щойно в 1794 р. вертаєть ся до Єни.

З тим роком зачинаєть ся той величавий розцвітть його творчости, який мав в історії німецького письменства сотворити епоху справді класичної краси. Щойно тепер Гете та Шіллер стають працювати разом та зближають ся до себе. Досі Гете не мав надто великого поняття про Шіллера, добачаючи в нім всі ті признаки „бурливої геніяльности“, від якої так вмивав руки в Італії. Але коли з нагоди проєктованого Шіллером співробітництво Гетого в журналі „Horen“, що його задумав видавати Шіллер, оба мужі пізнають ся ближе, то Гете стрічає в Шіллера стільки зрозуміння для себе, що ваймарський аристократ не жахаєть ся разом з автором „Räuber“ стати до спільної письменницької роботи. Опроче Шіллер сам дозрів бистро, що мрійливий ідеалізм його власного світогляду, а строгий реалізм Гетого були властиво двома окремішними для себе світами. Та проте треба сказати, що покров Карла Августа та приязнь Гетого пособили Шіллерови принайменше цілком віддати ся письменницькій роботі, бо в недовзі його університетські виклади оголошувано вже тільки для форми. За те Шіллер, мов втомлений дотеперішною драматургією та філософією, звертаєть ся опять з цілою енергією до найвизначнішого, що нам лишив, до чисто-ліричної творчости та наче з радістю витає її в „Macht des Gesanges“ і „Pegasus im Joche“. Повстають чудові своєю питьомо Шіллеровою синтезою життя такі поеми як: „Der Spaziergang“, „Das Ideal und das Leben“, „Ideale“, „Die Würde der Frauen“, „Das verschleierte Bild zu Saïs“ і багато поменших віршів, з котрих одначе і найменший яснїє перлиною глибшої гадки про життє.

Поваживши ся в р. 1796 в злуці з Гетом на генеральну зачіпку всіх визначніших письменників тодішньої Німеччини („Xenien“ — збірка з'їдливих двостихів), Шіллер перекидаєть ся в слідуєчому році на поле баяд і творить швидко цілий їх ряд. Саме те, що нині становить ізза свого світогляду необхідну частину гімназіяльного образования нашого ученика. („Der Taucher“, „Handschuh“, „Ritter Toggenburg“, „Der Ring des Polykrates“, „Die Kraniche des Ibykus“, „Der Gang nach dem Eisenhammer“), долучуючи до них протягом літ 1797—1803 ще: „Der Kampf mit dem Drachen“, „Die Bürgschaft“, „Hero und Leander“, „Kassandra“ та „Der Graf von Habsburg“. Але і драматург в нїм будить ся вкінци до енергічної творчости. В р. 1799 Шіллер викінчує імпозантну трільогію „Wallenstein“, а її всі три части виставлено у ваймарськїм театрі з таким поводженнєм, що не тільки публика, але і актори не могли повздержати ся від сліз. Правда — колишній революціонер голосить у „Валенштайні“ тільки строгу мораль непорушимого суспільного ладу і Валенштайн гине як жертва свого злочину, так як у всіх дальших драмах все тріюмфує законна власть, або те, що є законом в природі. Але маєстатична, тільки Шіллерови питьома краса слова і повага його гадки, обнімаючої все цілі овиди істновання, запевнюють його драмі здаєть ся ще на довгий час одно з найповажніших місць в драматичнім репертуарі людства. Як драматург Шіллер доходить вкінци до незвичайно інтересного ведення акції, до дуже переконуючої характеристики дієвих осіб та творення справді грандіозних драматичних настроїв, а ті прикмети в злуці з одиноким в своїм роді чаром його бесіди все-ж таки велять нам забути, що сї герої його се більш вдохновенні витвори штуки, як правдиві подоби життя.

Щойно в послідній (скінченій) зі своїх останніх — вже передше вичислених Шіллерових драм — у „Wilhelm Tell-i“ (1804) Шіллер надихує нас чимсь в роді того первісного молодечого жару, який горів в перших, трьох його драмах. Тут є справді реалізм життя і людина та повертає великий клич століття: Свобода. „Maria Stuart“ (1800), „Jungfrau von Orleans“ (1801), а головно „Braut von Mes-sina“ (1803), — се більш чудова романтика, як справдішні малюнки людської душі. Творячи ці драми Шіллер іменно був вже на тих вершинах своєї ідеальної мрії про людину, з яких дивив ся на наш сьвіт творячи в р. 1800 сю найхарактеристичнійшу для себе „Das Lied von der Glocke“. А у нім лірик сильнійший був як драматург. І в своїй ліриці — якої вибір тут слідує — лишив він властиво те все, що найважнійше мав нам сказати. Важкі досьвіди його молодости та надмірна праця пізнійших літ знищила вневдовзі його вже з природи хитке здоровлє. Коли Шіллер в р. 1799 переселив ся на сталий побут до Ваймару, то він вже був смертельно недужа людина. Згляди князя та близькість Гетого причинювали ся що правда богато до злагодження його життєвих обставин. Поет міг навіть купити собі власний дім у Ваймарі. Останні його драми виставлено з великим поводженнем не тільки у Ваймарі, але і у Липську, де він дожив того, що публика, при його виході з театру повитала його торжественним відслоненнем голов. Та коли в р. 1804 він одержав з берлінського королівського двору зазив, переселити ся до Берліна, та стати тут надворним поетом з платнею 3000 талярів річно, то Шіллер все-ж таки спершу удаєть ся там та захоплений поводженнем своїх драм в Берліні роздумує серіозно, чи лишити йому так дорогий його

серцю Ваймар. Не лишив його одначе, мимо того, що становище його у Берліні було-б матеріально о много краще. Опроче Ангел Смерти вже розпостирив над ним свої вічні крила, бо великий поет в рік опісля, дня 9. мая, 1805, кінчить своє горесне, та проте побідоносне життє.

IV.

Я сказав на початку того нарису, що коли задача великого поета в тім, щоб він у своїх творах зберігав те найкраще що називаємо сьвятощами нашого життя, то саме Шіллер є так сказати символом поета взагалі. І я вказав передо-всім на той час, з якого лона вицьвітає його поезія, та звернув увагу на його пристрастну боротьбу за права людини. Значить — боротьба за сьвятощі нашого життя — бо ж і право людини в нас, се одна з тих сьвятощів — була дана часом. І Шіллер з пожервованнем свого власного життя боронить тих прав людини в перших своїх драмах. Але вже катастрофа його першої, найбільш революційної трагедії показала нам, що в ньому не тільки було зрозумінне для одного клича даної епохи. Ми знаємо іменно, що хоч французькі революціонери зачислили Шіллера з приводу свободолюбних стремлїнь його перших драм до почесних грожан нової республіки, то Шіллер з відразою висказав ся про них, називаючи їх катами. Він хоч благородний революціонер думки, жахав ся перетворення сьвіта нагальною силою, ділами окровавленого варварства, жахав ся творити инший суспільний лад та иншу життєву релігію над сю, яка з давен давна була в людській душі, і він не бажав нічого, тільки повороту людини до того погідного стану, де

справедливий монарх є батьком своєї держави, а благородний муж батьком своєї родини. Він бачив цілу велич і красу життя саме в стремлінню до удержання погідної гармонії в суспільстві, основуючи його на ідеально понятій родині, як найголовнійшій підставі всякого суспільства. Тому коли Вольтер накликавав: „Геть з церквою!“ — Шіллер наче відповідав йому: „Вернімо знова на лоно нашої найглибшої совісти“. А коли Руссо накликав: „Геть з королями та з тряхлим суспільством“ — то Шіллер осуджував тільки несправедливого монарха та недостойне суспільство. Йому, як і французьким філософам щастє людини було найвисшим ідеалом. Кілько-ж то разів він сьпіває про щастє! Не про своє, бо в нього не було дару висьпівувати свій власний біль та свою власну радість, тільки про щастє людини. Находив він його не у топтанню законів, не у безконечній свободі, не у визволенню від того всього, що життє наше несе нам як вікові традиції, а саме в пошані того всього, що вселюдська душа перед нами почувала як конечність нашого життя. Він — як ніхто другий з великих поетів — почував з дивною силою сю якусь несьвідому потугу над нами, яка велить нам бути добрими в інтересі цілого людства. Шіллер не є сьпівцем якоїсь одної, точно означеної релігії. Він промавляє до нас як філософ, не як проповідник. Йому іде о красу людини і красу життя, а не про її засьвітову судьбу. А про те, він, як по нім Шопенгавер стрічаєть ся на вершинах своєї думки з тим могутнім словом: відреченнє, яке ось найкраще вчить нас доходити до сьвятости душі. Шіллері баляди майже всі є основані на тій філософії відречення. Побідоносний герой в „Kampf mit dem Drachen“ досіль не є вповні героєм, доки

не зміг поконати себе самого та доки не повинувався жорстокому приказови князя. Нурець в „Taucher-i“ гине тому, що він не покоровився тому Провидінню, яке спасло його раз зі страшних нуртів моря, тільки ставляючи себе на рівні з вічними силами у природі, визиває їх опять гордовито до бою. Ось „Der Graf von Habsburg“ набирає в наших очах щойно тим справді королівського блиску, що не жахається покоритися простому священникови, а Дамом в „Die Bürgerschaft“ аж тоді почуває цілу розкіш правдивої приязни, коли бачить, як його друг не жахається в ім'я дружби відречися життя. І яку небудь баляду Шіллера возьмемо, всюди бачимо сю утаєну потугу життя, яка домагається справедливости, скажімо щастя за досконале в нас, а горя за те, що в нас німецьке, або гордовите, або злочинне. („Der Gang nach dem Eisenhammer“). Правда — Шіллер не все є послідовний у розведенню тої глибокої думки. Іноді саме оповідання, сам опис забирає в нього за багато місця, або подавляє таки гадку і ми не все в силі схопити того висшого зміслу його казки. Так ось трагічна вина Полікрата не конче ясно зарисовується. В тім щастю, яке так обильно сиплеться йому в руки, за мало для нас особистої провини людини. Воно надто чути грецьким світоглядом. Так само мало вражає нас вина і кара, яка є в „Die Kraniche des Ibykus“. За довгий є опис змія і боротьба з ним в „Der Kampf mit dem Drachen“. О много більше співчуття для героїв як пошани для відвічної справедливости чуємо читаючи „Hero und Leander“. Баляда Шіллерова є за сильно анегдотична, вона не може що до ідейности, рівнатися з такими, як Гетого: „Die Braut von Korint“ або „Gott und Bajadere“. Але саме в тім її анегдотичнім характері

лежить її окремішність, і він то робить її так любовою лектурою нашої молодости. Вона промавляє до молодих душ як казка, і як всяка казка вражає молоду душу непорочною ідеєю вічної справедливости. Бо Шіллер не хотів вчити нас якоїсь цілком нової релігії. Він — як се показує найкраще його балада і його ціла лірика — хотів зберігти тільки сю релігію життя, якою стояло людство в найкращих своїх епохах. Тому він так тужить за досконалостю Гелена та за тим самовідреченням, яке піднесло модерну людину понад поганський сьвіт. Тому такими незабутніми словами малює в „Das Lied von der Glocke“ щастє гармонійного суспільного ладу та родинного життя. Мати, батько, любка, жінка, дитя, закон, власть, Провидінне праця, як дуже те все опромінене якоюсь просто символічною красою, яке те все у Шіллера достойне, глибоке, сьвяте! Воно правда інакше є часом в життю. Шіллер не все дивити ся з вершин справдішнього ідеалу і тому буденщина в його ліриці набирає чудових красок вимріяного сьвіта. Він опрокинув революцію і в „Das Lied von der Glocke“ і „Der Spaziergang“. І воно може немодерне в нього те опрокидування неспокійного революційного духа, який для нас є тільки жерелом поступу, а якого він сам колись боронив у мангаймських драмах. Але в тім Шіллеровім обожанню раз усталеного суспільного ладу — нема ніякої мертвеччини. І він прославляє поступ, тільки, що в нього поступ зачинаєть ся так сказати від покори. Від пізнання того, що в нас самих є недосконале. І він вчить людину видосконалювати передовсім себе самого. Осьтут є і глибоке етичне значінне його творчости. Тим вічним постулятом виблагороднювання нас самих — він мимохить виблагороднює свого читача. Ще й нині!.. Бо

рідко подибати такого другого поета, який був-би так все і всюди учителем життя, як він. Тому то Шіллерови так трудно в ліриці бути тільки співачком хвилі. Заспівати ось таку пісню про очи любки, або про її поцілунки, як пр. Гете, або Гайне, Шіллерови не личить. Він жрець. Він дивить ся на цілий сьвіт — як йому спинити увагу на марній прояві хвилі? Тим то і поясняєть ся, чому його перші любовні вірші до згаданої Ляури, такі страшно переладовані фільзофією любви. Бо ось він вчить любку, як треба розуміти найглибше єство любовної туги („Melancholie an Laura“). В ліриці Шіллера переважають все загальні теми, щось, що є не тільки почуванням поета, але почуванням людства. Дивімо ся тільки на наголовки: „Die Kindesmörderin“, „Die Grösse der Welt“, „Der Freundschaft“, „Elysium“, „Der Flüchtling“, „Der Triumph der Liebe“, „Das Glück und die Weisheit“, „Männerwürde“ і другі.

Те вже в його найраншій ліриці. А опісля се універзальне становище поета проти життя тільки поглиблюєть ся. Висказ чистого особистого почування в його ліриці дуже рідкий. Ось хиба „Die Resignation“, „Der Pilgrim“, „Des Mädchens Klage“, „Der Jüngling am Bache“ та з певного згляду „Die Ideale“. Мальованне природи як такої здебільшого невдатне („Der Abend“). Шіллер як лірик щойно почуваєть ся, коли він промавляє до артистів про задачі їх звання („Die Künstler“), або коли розважає чотири епохи сьвіта („Die vier Weltalter“), або говорить нам про дсстоїнство жінки („Die Würde der Frauen“), або вчить нас розуміти ідеали творчого життя („Das Ideal und das Leben“). Тут він є повним паном свого слова, бо те слово все там, де іде о висказ великої гадки, набирає в нього такої сили, такої царської краси, що всякий пере-

клад є безсильний проти оригіналу, Шіллер не дасть ся перевести. Він сотворив такі, тільки йому властиві гармонії поетичного слова, що треба його читати в оригіналі, щоб зрозуміти вповні той чар, який пливе від того імени: Фрідріх Шіллер. Се чар самотнього в своїм роді маєстату людського слова. Те Шіллерове слово стає тому з певного згляду проклоном його трагедій, бо ми чуємо зараз, що такими — скажім — симфонічними звуками ніяка людина не говорить, хіба поет. І тому Шіллерова драма в порівнанні з його лірикою все буде мала в собі щось грандіозно-штучне, все буде робити вражіння чогось неправдиво — ідеального, підчас коли його лірика, значить філософська лірика, бо те є її признакою — є найправдивішим висказом Шіллерової душі. Ось „Jungfrau von Orleans“ або „Die Braut von Messina“ стоять вже тільки своїми ліричними вкладками і ті є тут просто захоплюючі. А що Шіллер в своїм пізнішому віці так радо надає драмі ліричний характер, то се мені доказ на те, що форма ліричного п'єсу була найглибшою признакою його генія — і я ще раз хочу сказати, що не життя та філософські студії забили в Шіллері німецького Шекспіра, тільки могутній Шіллер-лірик прийшов скоро до себе по Шекспірівським одурі та мимохіть виволовив себе сам з небезпечних оков англійського титана. Але ся дикція, яка в устах його драматичних героїв робить вражіння силуваної великої фрази — ся дикція переконує нас зовсім, коли поет говорить сам, коли він виступає як лірик в цілій красі свого слова та думки. Тим то є він символом поета взагалі не тільки ізза того, що накликає нас дивити ся на життя як на святість, яку маємо зберегти та видосконалити, але ізза тої штуки володіння людським словом, яке в нього

являєть ся мов вперве у властивім своїм звуці, змісті та красі. Його перекладчики знають добре ті його легкі ідеальні рими, які такі божевільні трудности справляють у перекладі. Шіллеровий вірш може сказати про себе словами Ліра: в кождім слові архітвір. Що при тім геніяльнім талані Шіллера до римованої бесіди в нього иноді (як „Die Künstler“) ті рими сиплють ся просто осліплюючими струями, то прецінь я не хотів-би добачати тут тої фразеольогії, яку конечно личить добачити всякому, кому не подобаєть ся в Шіллера його строге слово про конечність власного закона у собі. Шіллерові фрази дадуть ся чудово контролювати що до їхнього внутрішнього змісту і все покажеть ся, що кожна з них мала нам щось сказати.

Так в злуці з тою божественною красою Шіллерового слова і в злуці з тим, що сказано про універзальність його думки та про того не-свідомо-релігійного духа цілї його творчости, я повтаряю, що творчість Шіллера, головно її лірична група, се ще нині в 100 літ по його смерти окремішний для себе сьвіт, який може тому так промавляє до дитини у нас, що колись Шіллер назвав дитину найблагороднішим органом почування. Може бути, що koniecь кінців дитина в нас виростає та стає любити ті великі диссонанси життя, яких Шіллер так бояв ся. Може бути, що другі поети, з'ображуючи всі сторони людської душі велять нам глибше дивити ся на людину і на сьвіт. І можливо, що сьвіт не стоїть виключно стремліннем до досконалости. Що в нас є потуга злого, яка домагаєть ся свого права в сьвіті. Але коли ми захоплені тим могучим демоном правдивого життя згадаємо з тугою безжурність нашої мрійливої молодости,

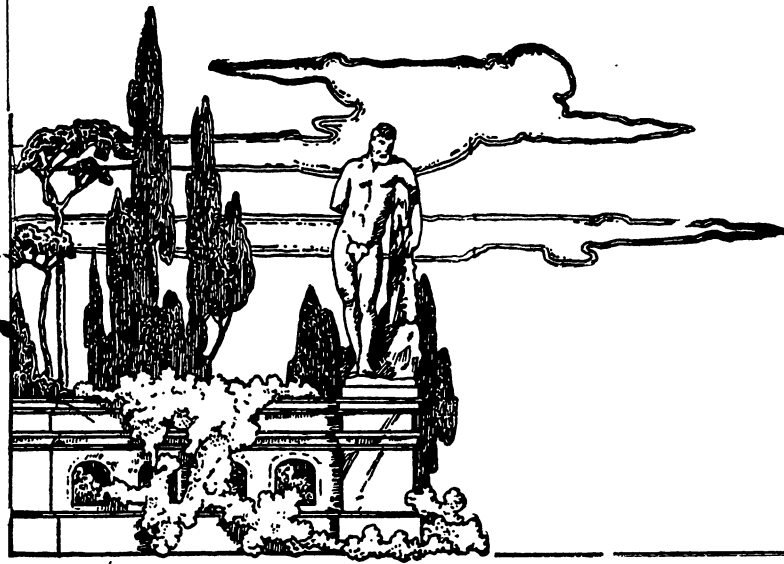
тоді наші очі звернуть ся мимохить і на сього великого сьпівака вічно благородного в людині і ми все, хоч на хвилю з розкошею опинимо ся в с'яючій сьвятині його штуки так, як ось виходимо глянути в непорочний блакит весняного неба, або віддихнути чарівним воздухом літньої ночі.

Львів, в грудни 1913 р.

Остан Грицай.

I.

ДРІБНІ ПОЕЗІЇ.

1. ПРОЩАННЄ ГЕКТОРА.

1780.

А н д р о м а х а.

Не хапайсь, мій Гекторе, до бою,
Де Ахілл кривавою рукою
За Патрокля жертви скрізь кладе.
Хто наставить наше немовлятко,
5 Спис навчить тримати, коли батько
У Оркус безрадістний піде?

Г е к т о р.

Друже мій, неси блискучу зброю,
Не тримай, я мушу йти до бою,
На раменах в мене Іліон.
10 Боги хай панують над тобою —
Згину я, але вратую Трою;
Злучить нас в Еліз'юмі Харон!

А н д р о м а х а.

Я не вчую згук твоєї зброї,
Сумно меч лежати-ме в покої
15 І Пріяма зникне славна кров.
Ти підеш туди, де дня немає,
Де Коціт в пустелі лиш ридає.
В Леті втопиш ти свою любов!

Г е к т о р.

Всі думки і всі мої бажання
20 Я втоплю у Леті, та кохання

Смерть сама звідсіль не забере!
Лютий вже гукає під мурами,
Дай меча, не мий його сльозами,
Гектора кохання не умре!

Переклав О. Черняхівський.

2. БРУТ І ЦЕЗАР.

1780.

Б р у т.

Привітайте, тихії долини
З Римлян всіх останнього в полях,
Од Філіппі, де юнацтво гине,
Тягнеть ся мій повний горя шлях.
5 Кассій, де ти? Чуєш, Рим загинув,
Римляне у січі полягли,
Брутові, товаришу, без Риму
Місця вже немає на землі!

Ц е з а р.

10 Хто се там? Який непереможний,
По горах блукає навманя?
Мовчазний, величний, подорожний,
Римляна, либонь, вбачаю я?
Сину Тибре, звідки ти? Скажи но,
15 Чи стоїть ще гордий Рим наш там?
Риме мій, самотня сиротино,
Більш тобі вже цезаря не дам.

Б р у т.

А, це ти, проколотий мечами!
Хто тебе прикликав до життя?

20 Не жалкуй і не глузуй над нами!
Геть назад, у пашу забуття!
На Філіппі вівтарі залізнім
Ще курить остання волі кров.
Брут умер; у бойовищі грізнім
Гине Рим і не повстане знов!

Цезар.

25 Ох, тяжкий твій меч, мій друже милий!
Бруте й ти?... Невже-ж і ти?... І ти?
Сину, це твій батько був, сьвіт цілий
В спадщину тобі мав перейти.
30 Римляне, найперший над братами,
Бо втопив у груди ті ножа.
Ну-ж, кричи од брами і до брами:
„Брут тепер найперший над братами,
Бо загнав у батька він ножа“.
Зрада ця трима мене що хвилі
35 Біля Лети й Стиксу, памятай!
Ну-ж, стернику чорний, знов на хвилі,
Од землі хутчійше одпихай!

Брут.

Батьку, стій! У цілім сьвіті білім
30 З всіх людей єдиного я знав,
Що рівняв ся Цезарю на силі,
І його ти сином називав...
Тільки Цезар Рим міг зруйнувати,
Тільки Брут міг Цезаря звести!
Брут живе, — то Цезарю вмирати.
45 Одступись, — тобі ліворуч йти!

О. Черняхівський.

3. АМАЛІЯ.

1780.

Наче янгол із осель Вальгали
Милий був, юнацтва краший цвіт,
А в очах його хороших грали
Хвиль блакить і сонця ясний сьвіт!

5 Поцілунки ті знадні, щасливі!
Полумям займали ся вуста
І зливались душі в райськім сьпіві
І росла гармонія сьвята.

10 Пал, вогонь, кохання дивні чари,
Мить сьвята, шалене забуття,
Все плило мов збуренії хмари
Круг коханців — небо і земля.

15 Зникнув він, даремні всі зітхання;
Вже нема до щастя вороття!
Згинув він, і зникли всі бажання,
Вся краса, всі радощі життя!

О. Черняхівський.

4. ВЕСНІ.

1781.

Вертаєш знов, красуне сьвіта,
В природі твориш диво див:
Розстелюєш килими цьвітів
По всіх просторах лук і нив.

5 Воскресла ти в красі відвічній
І всіх єднаєш тим чаром,

І все тебе з душі витає —
До всіх ти ласкава добром.

10 Наврочилась мені, княгине!
Бо чар дівчатка мене врїк;
Любов моя і днесь сіяє,
Як сьвіжо цвила і вторїк.

15 В квітки твої вінчав я любку
Її головку я красив. ..
О дай - же знов квіток для ньої
З широких царства твого нив.

20 Бо знов прийшлась, красуне сьвіта,
Знов людям любовці несеш;
Луги вбираєш в безліч квітів —
Серцям спокою не даєш...

Володимир І. Масляк.

5. МІННІ.

1781.

Чи то сон? зір тьма вкриває?
Мрака на лице паде?
Мінна йде, мене минає
І не пізнає мене?
5 Сперши ся на дурнів, пишно
Має віяльцем вона;
Йде спісиво і розкішно —
Нї! не Мінна се моя.

10 На брилі так гордо перця
Віють ся — мій дар, гай-гай!

Бинди, хилять ся до серця,
Кличуть: „Мінно, пригадай!“
Сам плекав я квіти тії,
Що красять їй коси й грудь;
15 Бреше грудь і брешуть вії,
А ті квіти — ще цвітуть!

Йди в кружку пустих коханців
І забудь мене, прошу!
Лести ти здалась обманців!
20 Геть! тобою я горджу!
Йди! до тебе гідне чести
Серце било; ах, воно —
Досить сильне біль той знести,
Що для гайдура жило.

Красота тебе згубила
І твій вид! — стидай ся ти!
Завтра вмре той блиск до ціла,
Зронить вид свої листи.
Ластівки, що в яри люблять,
30 Втікнуть — лиш подме зима;
Так коханці шлях загублять,
Друга - ж ти збулась сама.

От уже в краси руїни
Йдеш самотня без товпи,
35 Зір звернувши на картини
Літ весняних, — плачеш ти.
Ті, що з завистю любови
Поцілунків прагли, — їх
Виджу, як сичать з обмови
40 Староцям твоїм на сьміх.

Так тебе краса згубила
І твій вид! — стидай ся ти!
Згине той твій блиск до ціла,

Зронить вид свої листи.
 45 Га! тоді я глумом гряну
 В тебе! Глумом? Ні, чи - ж пак?
 Гірко я ридати стану —
 Над тобою, Мінно... так!

Дмитро Йосифович.

6. ЩАСТЕ І МУДРІСТЬ.

1781.

З любимцем щасте посварившись,
 До мудрости мерщій біжить:
 „На, всі скарби!“ мовить вклонившись,
 „З тобою хочу в дружбі жить.

5 „Багацтво, шати, — всього досить
 Од мене, як од ненї, мав,
 А він одно знай — більш все просить,
 Ще і скупенькою прозвав.

10 „Сестрицю, будь моя другиня,
 Горюєш як, не дай-же Бог!
 От з золотом тобі повна скриня,
 Тай вистарчить на нас обох.“

15 Всьміхнулась мудрість бліднолиця,
 А в очах сьвітить ум і міч:
 „Побіг любимчик твій втопить ся,
 Біжи, спини, — од мене-ж пріч!“

Цезар Білило.

7. ВЕЛИЧ СЬВІТА.

1781.

Що творчий дух його із хаосу підняв —
Крізь той надземний сьвіт я в леті вітру гнав;

До хвиль всесьвіта краю
Я причалить гадаю,

5 Закинуть якір, де вже легіт не шумить,
Граничний камінь там сотворення стремить.

Я вздрів, як молодії зорі воскресли
І тисяч літнім ходом по небозводі йшли
І бачив, як стреміли

10 До забликових цілий;
Блукаючий мій погляд кинув я в проствір
І я побачив ті простори вже — без зір.

Там де царить „ніщо“ заґріти маю лет,
Прямою сьмілівійш у леті сьвітла гет —

15 І небо помрачене
У хмарах попри мене,
Сьвітів системи, повінь — струя від
За соняшним мадрівцем пруть у слід.

Диви! самотний подорожник ось гряде.

20 На зустріч: „Путнику, чого шукав осьде?“

„До його сьвіта краю
Шляхи свої звертаю!

Пливу туди, де вже і легіт не шумить,
Граничний камінь там сотворення стремить!“ —

25 „Постій! — за мною безконечність лиш одна!“
„Постій, пливеш дарма — за мною те-ж вона!“

Знизи ся, повна суму
Вірлинна думо!

Фантазіє, сьмілива мореплавко ти,
30 Тут з'неохочений свій якір запусти!“

Сильвестер Яричевський.

8. БОРОТЬБА.

1784.

Дарма боротись так невпинно
Бо велитенських сил нема;
Охоту: жити все невинно —
Зломила пристрасти жажда.

5 Хоч кляв ся я безгрішним стати,
Боротись годі з тим огнем —
Вінець чеснот личить зірвати....
Се-ж й так безвартний діядем!

10 Любов моя — велике право;
Я кпю з усіх чеснот вінців.
Щасливий хто в життя темряві
В обіймах розкоші омлів.

15 Та, хоч червак зачне роботу
І непорочний знищить цвіт,
Горяча похить всю турботу
В безмежне щастє змінить сьвіт.

Покинь-же, любко, всі вагання;
Тим лиш збільшаєш мою страсть —

20 Життє вже кращого кохання
Мені ніколи більш не дасть.

Судьба гріхом сповила волю
Хоч я невинним жить бажав,
Потіха в тім, що за тобою
Чеснот моїх вінець пропав.

Володимир І. Масляк.

9. ЗАКРИТИЙ ОБРАЗ У САІСІ.

1795.

Один юнець, щоб згагу знання вгонобить,
Подавсь до міста Саіс у Єгипті
Збагнуть жреців таємну мудрість.
Хоча й тямучий й кебетливий був,
5 І вже чимало розумом довідавсь,
А все-ж невпинно до науки рвав ся.
Було, як хлопця Ерофант спинить.
Так той йому: „що варт увесь мій скарб,
Коли усім я знаннем не владаю?
10 Хиба бува' всезнанне менше, більш?
Чи істина твоя, як щастє,
Для кого більша, а для кого-сь менша? —
Дарма, що є вона єдина й неділима!
Ти викинь з грайности один лиш тон,
15 Або з веселки хоч єдинний колір
І все, що з них останеть ся — нікчемне,
Краса гармонії і фарбів зникне!“
Оттак тихенько гомоніли в двох
В самотній круглій горниці вони,

- 20 Де величезний і таємний образ
Серпанком вкритий, парень з'гледів.
Здивований, він вчителя питає:
„А що се тут закутано стоїть?“....
— Се істина“, — оддав той. — „Як? Її“
- 25 Я тільки і шукаю, і від мене
Під накривом захована вона!“
— За се ти в Бога прав, відмовив жрець.
„Ні один смертний, заповідав Він,
Не з'дійме накрива без мене.
- 30 А хто нечистою рукою сам
Запретний рушить і сьвятий покров,
То сей, рече“... — „Що?“ — „Істину той вгледить“..
— „Мені, се дивно слухать, а ти сам
Ніколи ніби накрива не рушив?“ —
- 35 „Ніколи! І ні разу навіть не зазнав
Спокуси“! — „Не втямки мені! Коли-б се
Мене від істини лиш одділяв серпанок,
„Та, ще й заказ!“ — укинув слово той.
„Синочку мій, важкійший, ніж гадаєш ти,
- 40 Сей накрив, він лиш на руку легкий,
А для душі він дуже є важенний.“

- Засмучений пішов юнець до дому;
Од згаги знання він рішив ся сну.
Розкинувшись, лежить він в ліжку
- 45 І мов в огні пала'; схопив ся раптом
І мимоволі тишком він пішов
До храму. Швидко й легко зліз на стіну,
І сьміло сплигнувши до долу,
В покої круглім опинив ся.
- 50 Стоїть, як остовпілий, в серці страх,
Кругом його жахлива, мертва, тиша,
І тільки од ходи його луна'
В таємних стінах гомінка гучить.

- В віконце бані блідий місяць
55 Промінне срібне сипле в храм, —
Страховище немов-би справді Бог,
Закутане довженним покривалом —
Та постать в п'їтмі с'яєвом горить.
Непевно він до ньої підступив,
60 І хоче вже відважливо торкнуть святиню,
Як вдарить його в груди, мов огнем
І геть одкинуло незримою рукою.
„Нещасний ти, що робиш се“ пита
В нутрі його якийсь-то рідний голос,
65 „Чи спитувать збажав ти божество?
Нї один смертний,“ мовило воно,
„Не зрушить сього накрива, се тільки
Спроможусь я!“ І не рекли його уста:
„Хто здійме сей серпанок, — істину угледить.“
70 — „Нехай що хоч за ним, здійму його!“
Він гучно скликнув, — „хочу зглянуть!“ —
„Зглянуть!“

Глумливо оддає йому луна....

- Сказав і покривало вмить одкрив....
„І що-ж,“ питаєте, — „він там угледїв?“
75 Не знаю се.. Зомлілий і блідий
У ніг богині навзнак він лежав.
Про те-ж, що там він вгледїв і дізнав ся,
Уста його по вік мовчали...
На вік минулись радощі і жарти,
80 Тяжка нудьга звела його в могилу....
„О горе,“ — він варнуючи, казав
Цікавим, що допитувались в його!
„О горе,“ істину дізнавши через гріх,
Вона ніколи щастя їм не дасть!“

Цезар Білило.

10. ПОДІЛ ЗЕМЛІ.

1795.

„Беріте сьвіт!“ — людям Зевес великий
Гукнув з небес: „тепер він ваш — беріть!
Даю його вам в спадщину на віки,
І ви його як брата поділіть!“

5 Хто руку мав, — біжить усяке брати,
Сипнув народ по всіх землі кутках;
Мужик узяв лани, почав орати;
Метнувсь панок стріляти по лісах.

10 Загарбав піп старі смачнії вина,
Вхопивсь купець свій крам мерщій тягти;
„Десята тут мені з усіх частина!“
Король гука й замкнув шляхи, мости.

15 І ось, як все на сьвіті поділили,
Прийшов поет з далеких десь країв;
Поглянув він; — все люде захопили,
Все має скрізь уже своїх панів.

20 „Невже-ж оце я сам зоставсь забутий,
Я, сей, хто твій вірнійший, боже син?“...
Гукнув поет з жалю й лихої скрути
І впав перед престолом божим він.

— „Як згаяв час у мріях ти, — зо мною
Не спречайсь!“ — йому сказав Зевес:
— „Де-ж був як сьвіт тут ділено?“ — „З тобою“ —
Поет сказав — „я був серед небес.“

25 „Мене всього привабив, боже милий,
Твій вид сьвятий і сей небесний сьпів...

Прости мене: з небесного сп'янілий,
За ним земне своє я загубив!“

30 — „Ну,“ — бог сказав, — „ я все віддав на сьвітї,—
Вже не мої базар, поля, гаї,
Як схочеш-же зо мною в купі жити,
То йди сюди, у небеса мої!“

Борис Грінченко.

11. ПЕГАЗ У ЯРМІ.

1795-

На кінський торг — відай у Гаймаркет,
Де продадуть вам інші річи навіть —
Привів був раз голодомор-поет
Коняку Муз, ціну за ньою править.

5 Тай гучно-ж гіпогриф заржав,
Пишалась буйно величня порода,
І всякий з дива тут ставав, казав:
„От, славний, царський зьвір! — І тільки шкода,
Що вид його стрункий поганять крила!
10 Найкращий віз почтарський він здобив-би.“
І расу те-ж рідку юрба славила;
Та хто там воздухами повозив-би!
Ніхто не радий гріш кидати марно.
Та, зважив ся в кінци один пахтяр.
15 „Лиш крила,“ — каже „висять без хісна нездарно,
Та їх звязати-б чи притяти гарно —
Тоді коняка повезе й тягар!
Віджалую тих двацять фунтів сьміло.“
Продавець рад, що удаєть ся діло,
20 Прибив на згоду. „Ну беріть щасливо!“
Іван за добич і махнув що живо.

Шляхотний зьвір вже тягне віз;
Як зміркував незвичний він тягар,
То гнати став, летіти забажав до хмар,
25 А благородний гнів у нього в груди ріс
І він візок над пропасть геть звернув, заніс.
„Гаразд,“ дума Іван. „Та де-б я віз повірив
Зьвірюці біснуватій? Досьвід маю;
Возити-му я завтра пасажирів,
30 То запряжу тебе в підводу з краю.
Брикайло вистарчить за коней пару,
З літами-ж дикість звієть ся у хмару.“

На початку йшло гладко. Коник легкокрилий
Бадьорить крок шкапин і віз летить стрілою.
35 Та що се знов? Застрягши оком — головою
У хмарах, землю бить копитами шо сили
Незвичний, він нехає слід коліс помірний,
Природі могутнійшій вірний,
Перебіга поля і мокрі болота;
40 Ціле тягло той задур огортає,
Ні крик не помага, не здержує узда
І подорожніх острах обіймає;
Нарешті віз розтрясений, розбитий
Спинив ся на стрімкій горі, як вритий.

45 „Се, бачу, щось тобі несамовите!“
Чудуєть ся Іван великим дивом.
„Нічого тут уже хиба робити
З оттим конем химерним, юродивим, —
Як трудом, голодом по трохи поморити.“
50 І заким три дні промайнуло, божий кінь
Ізвівсь на худяка і став як тїнь.
„Оттак йому!“ — кричить Іван. „Ну, патиком
І запрягти до плуга із кріпким биком!“

Сказав, зділав. І в плузї, в походї сьмішньому
55 Побачив сьвіт крило-коня й бика при ньому.

Нерадо гриф ступа і напинає силу,
Летів-би по старому в небо лазурове —
Дарма! Сусід ступа повагом так похило,
І Фебів верхівець скоряєть ся бикови!
60 В кінци, знеможений, тяжкою боротьбою,
Зникає міць з усіх суставів тіла
І божеська коняка, зломана журбою,
Паде на землю в порох обімліла!

„Проклятий скот!“ кричить Іван у гніві,
65 Падуть побої, голосна знаруга.
„Ти неспосібен поорять на ніві!
Адїть! як ошукав мене драбуга!“

Як під бичем там стугонить коняка,
Спішить туди веселий знать юнака,
70 Уносить ся у жвавому підскоці,
Бренить в правиці цитра, ясність в оці,
Блищить його волосе, ясна пишнота,
Між ньою веть ся бинда щирозлота.
„Куди, мій друже, пару ту дивачну
75 Ведеш?“ — гукає він на мужика, —
„Бо птах і віл в однім ярмі — аж лячно,
І спряг який тут, прошу, ціль яка?
Будь ласка, на часок прохати буду,
Мені коня повір, побачиш чудо!“

80 І випрягають гіпогрифа —
І з усміхом юнак на спину його скочить —
І тільки зьвір почув, що се мистця правиця,
Нараз ремені всі на ньому заскрегочуть,
Палає удуховлена його зїниця,
85 Кидає блискавки. Не та істота й сила —
Се цар, се дух, се бог. Здіймає
У подиві вітрів причудні дужі крила
І лине шумно там, де небо с'яє —

90 І поки зір дігнав його, досяг,
Ширяє гень у синіх висотах.

Сильвестер Яричевський.

12. ЖАЛІ ЦЕРЕРИ.

1796.

Яр прийшла? Квітки ясніють,
Молодіє знов земля.
В сонцю згіря зеленіють,
Присла з рік ледів кора.
5 В вод сьвічаді радіснійше
С'яє небо голубе.
Дихає зефір ніжнійше,
Бризло листе молоде.
По лугах пісні лунають,
10 А русалка прорекла:
„Цьвіти всі твої вертають,
Та не вернетъ ся дочка.“

Ох, як довго, в горю йдучи,
Скрізь блукаю по землі!
15 Титане, твої всі лучі
Шлю, аси дочку найшли.
Але жаден не наводить
На любимий вид її;
Навіть день, що все знаходить,
20 Не знайшов її, ох ні!
Ти узяв її з собою,
Зевсе? чи Плутон пірвав,
І счарований красою
В пропасть Оркуса забрав?

25 Хто-ж послом моєї боли
В той понурий сьвіт зійде?
Вічно лодь пливе в ті доли,
Але тїни лиш бере.
Не видало людське око
30 Ні одно, тих піль нічних.
Відкіль Стикс пливе широко,
Ще не нїс подоб живих.
Тисяч в низ стежок провадить,
А до сонця нї одна;
35 І тих слїз нїхто не зрадить
Ненці, що там лле дочка.

Матері, котрі подобу
Носять смертну Пирри, йдуть
Крізь огненну браму гробу
40 Там, де діти їх живуть.
Лиш хто Зевсів дїм займає,
Йти не сьміє в ті сьвіта; —
Лиш богів щадити знає,
Парки, ваша зла рука.
45 Ви мене з палат і нині
Киньте, в ада вічну тьму;
Не шануйте прав богині,
Через них я так терплю.

50 Де вона панує з мужем
Там - би радо я зійшла
І перед сумним подружем
Разом з тїнями жила.
Та даремно! її око
Мокре сьвітла не спїме;
55 В тьми простір глядить глибоко,
Але нені не найде.
Аж сама вкажусь любимій,
Та схплюсь на грудь її —

60 І аж сам незворушимий
Сплаче Оркус у нутрі.

Мисль пуста, шкода ридати!
Ридван сонця в тор один
Котить ся й не може стати, —
Так суд Зевса без відмін.
65 Геть він верне ясні очі
Від темнот; мені дочка,
Пірвана у темінь ночі,
Втрачена на все, — хиба,
Що ще Стикса хвилю млисту
70 Закрасить Аврори грань
І розпне дугу красисту
Іріс крізь пекольну твань.

Що мені по ній остало?
Жадних - же нема зарук,
75 Щоб розлучених єднало?...
Жаден слід солодких рук?
Чи між серцем доні й мами
Не живе любов, дружба?
Між живими і мерцями
80 Звязи жадної нема?
Ні! вона там не пропала!
І не ділять нас віки!
Ще нам сила вишніх дала
Мову в полекшу туги.

85 Як весни вмирають діти
Й вітер з півночи шумить,
Жовкне листє, вянуть квіти
Й сумно нагий корч сторчить;
Я беру ріжок обиля
Й жертвую насінне трав.
Стиксови, щоб з ростом зіля

Золоте зерно віддав.
З смутком в землю плід складаю
На кохану грудь дочки —
95 Дати вираз тим бажаю
Мого болю і любви.

Як на весну красні Гори
Складний танець розпічнуть,
Всі тоді завмерлі твори
100 В лучах сонця оживуть!
Пагінці, мертві для ока
В лоні мерзлої землі,
В ясне царство барв з глибока
Друть ся радісно горі.
105 Як кільці у небо стрілять,
Корінь боязно йде в тьму;
Так ростин управу ділять
Стикс і етер по ряду.

Так вони на спіл — з мертвими,
110 То з живими на землі.
Ах, то-ж се посли любимі
З над Коціта від дочки!
Хоч саму її тримає
Муж у страшнім царстві сна,
115 То однако-ж промовляє
Квітами весни дочка,
Що і там, де ніч царює
І де тіни бит ведуть, —
Лоно ще в любові хвилює,
120 Ніжно ще згряє грудь.

То-ж мені витайте, діти
Молоденької весни!
В ваші чари буду лити
Нектар чистої роси.

125 Буду в проміннях купати,
В краску барвної дуги
Ваші крайки вбирати,
Щоб ви сяли, як зірки!
130 В блиску яри, що днесь сяє,
І в жалобі з'вялих піль —
Кожна грудь нехай читає
Мою радість і мій біль.

Дмитро Йосифович.

13. ІДЕАЛИ.

1795.

То ти від мене утікаєш,
Береш всі думи чарівні
І горе, радість покидаєш
І розтаєш ся на весні?
5 Нічо тебе не спинить в пути,
О хвиле люба, золота?....
Дарма! тобі от тут не бути,
Западеш в вічні ворота.

І сонця ясні позгасали,
10 Того нема вже, що було:
Так ідеали всі пропали
Мов у безодню всьо пішло...
Минуло щастє, віра впала
В ті чудеса, що мріялись,
15 Всьо нині дійсність загребала,
Що гарне раз було колись.

Так, як горячим лебедіннем
Пігмаліон мрамар обняв,

20 Аж камінь зимний за молінням
Ожив і пристрасть вимавляв.
Оттак і я тулив коханням
Усю природу в полусні, —
Аж за сердешним щебетанням
На груди стямилась мені.

25 Аж і вона вся спаленіла,
Заговорила хоч німа,
Та в поцілунках защеміла
І серця слухала сама.
30 Мені зацвили пишні рожі,
Мені сьпівало жерело,
Навіть бездушне стало гоже,
На клич мій гомоном гуло.

35 Всю землю серцем обіймала
Маленька грудь в чудових снах
І серцем жити приказала
У слові, ділі, снах, піснях.
О, як далеко сьвіт стелив ся.
Як довго його в пуплях крив,
Як мало, мало він розвив ся,
40 Як мало справді він процвив!

Як рвав ся в даль з орлинним шумом,
Юнак у сьвіт, в житейську путь!
Ніяким горем, ані сумом
Не ранилась шалена грудь.
45 У небо линув в соннім шалі,
В надіях жив, у мріях ріс
І не було висот, ні далі,
Куди-б той лёт його не ніс.

50 Туди лётів він мов в повітрі
І що-ж спинить його могло?

Як він, оттак усе у світі,
Усе летіло з ним, гуло!
Любов солодко усміхалась,
Горнулось щастє з всіх сторін,
55 А слава славі відгукалась,
Як сонце-правда йшла в здогін.

Та ах! не знати де поділись
Товариші, мов хто урік —
Невірні! навіть не загілись,
60 Один вернув ся, другий втік.
Як легіт щастє всьо минуло,
Не знаєш те, чого не знав,
А там, де сонце правди було,
Лиш вітер темні хмари гнав.

Чом на нікчемних чолах сяла
Хвали ясна, сьвята зоря?
Чому стрілою, сном промчала
Пора весни, любви жара?
70 Як глухо, сумно стало всюди,
Нічо не видно і не чуть,
Не було щастя тай не буде,
В надіях ледви мріє путь.

І хто-ж остав мені з дружини —
Чи диво стало в світі тім?
75 І хто розрадить в злі години?
Хто проведе у вічний дім?
Ти, що всі рани завиваєш,
Колишеш серце як дитя,
Що радість-смуток поділяєш,
80 Приязни любя, золота!

І ти, що з ньою дружньо ходиш,
Як туга серце розбива,
Все вдієш, вчиниш, відмолодиш,

85 Помалу йдеш, та йдеш жива —
Потіхо трудів невсипучих,
Що зерно в вічність подаєш,
Та всьо з провини літ ідучих, —
Хвилини, дні, роки зженеш!

Богдан Пюрко.

14. ВЛАДА СЬПІВУ.

1795.

Уливень зі скалубин скелі
Паде нагально ніби грім
І зломи гір пливуть по хвилі,
Падуть і дуби в бою тім;
5 Мандрівець з острахом розкішним
Здивований свій слух напняв,
Він чує пошум вод горішних,
Та звідки ринуть — не пізнав:
10 Так ринуть хвилі сьпіву-пісні,
Їх жерела по вік незвісні.

Сьпівак з єствами в злуку вдав ся,
Що тихо нитку життя тчуть,
Сьцівцевим чарам хто не дав ся
І тонам, що з пісень пливуть?
15 Мов палочкою Герма править
Він чутким серцем людським все;
Занурить у мерців держави,
То в небо в подиві несе,
Колише між вагою й грою
20 Почувань лодкою хиткою.

І як коли в круги розради
Гігантів кроком виступа
І таємничо, як дух, сяде
Страшлива і грізна судьба :
25 То всяка земська велич никне,
Чужинець бо не з тих сьвітів
І радости гудіннє тихне,
Маски злітають із голів
30 Бо правда — сяєво побідне, —
При ній неправди твір поблідне.

Оттак із ваготи зриваєсь
Нікчемної на сьпіву клик,
До гідности богів здіймаєсь,
Вступа в міць божу чоловік;
35 Богів високих він дитина
І земська геть від нього річ,
Замовкне других сил причина,
Тікає всякий допуст пріч;
40 Коли царюють чари пісні,
То морщини журби незвісні.

І як по тузі без надії
Гіркий розлуки біль тіка,
Дитина у сльозах на вії
До серця ненї прикляка :
45 Так в юности приводить хатку —
До щастя непорочних днів,
Чужих звичаїв збивши кладку —
Утікача наш рідний сьпів,
Щоб дати з теплих рук природи
50 На зимно правил насолоди.

Сильвестер Яричевський.

15. ОЖИДАННЄ.

1796.

Чи не одчиняєсь брама?
Чи не засув се скрипить?
Ні, то вітер гилля лама,
Тополями шелестить.

5 О прикраси ся, барвінку шовковий,
На сьвято велике, прийде чуд-краса!
Садочку, мій раю, мій луже кедровий,
Збудуй тихий захист, нім скане роса!
10 А ти, буйний вітре, що сьвітом гуляєш,
Полинеш на зустріч, як вздриш, привитай
І ніженьку білу стежками, як знаєш,
В розмай сей розкішний мені проважай.

Цитьте! а що се від тину
Хутко крадеть ся в мій гай?
15 Ні, сполошив жах пташину —
Стрибнула в кущів розмай.

О заховай ся вже, сонце, за гори,
Вертай в своє море за тисячу миль!
А ти темна ніченько, виглянь з комори,
20 Закрий, обведи нас, обіймами гиль!
Хай люде не бачуть, не завидять раю,
Цілунків не вчують, серце не навчуть —
Одна хай вечірня зора нам сіяє,
Тоді ми зрадїєм, сльози потечуть.

25 Чи не закликав хто в дали
Шепотом молоднику?
Ні, лебеді злотопали
Крилоньками на ставку.

Слухаю мовчки, як на вечір грає.
30 Он водограй бє в низ журкотить,
Вітер радіє, що квітку ласкає,
Усе мінить, голубить, пахтить,
Ягоди гиллям гнуть, погинають,
Падуть спілі вишні, гильки шелестять,
35 Леготи з квітів мід випивають.
Мої гарячі уста холодять.

Мабуть я чую холодочок?
Кружке листячко шумить?...
Нї то овоч на листочок
40 Паде, аж земля дуднить.

Гасне, вмирає вже сонечко днини,
На небо виходять сріблясті зірки;
В сумерках будять ся хворі рослини
І розхиляють зівялі листки.
45 Князь блідолиций зацарив широко,
Спускає на землю солодкий півсон,
Кожда принада відслонена й око
Красу усю бачить без шат і заслон.

Одне біле щось сїє —
50 Се блищить під сьвітло — шовк?
Нї, колюмна сьвітлом грає,
Ніч настала, день замовк.

О тужне серце, не не потїшай ся,
Що бачиш і чуєш, усе те пусте —
55 В бровах-соболях її не кохай ся,
На сїм сьвітї розкіш тобі не росте.
А може, а може вона не забула,
Як вірне коханне, тай буде любить,
Коли-б тільки мила до мене прибула,
60 Всю ніч перемрієм у затишку... цить...

І мов з неба засіяла
Зірка щастя в ясну мить,
Так миленька хутко стала
Поцілунками пестить

Богдан Пюрко.

16. ДІВЧИНА З ЧУЖИНИ.

1796.

До бідних хуторян в долині
Що раз, як рік там поновлявсь
І перший у небесній сині
Сьпів жайворонка роздававсь, —

5 Дівчина дивная з'являлась,
А відкілля, ніхто не знав.
А як було вона прощалась,
То слід швиденько пропадав.

10 Було, як прийде, любо стане,
І всі вітали залюбки,
Та честь і знатність її стану
Держали всіх оддалеки.

15 Плоди приносила і квіти,
Що спіли у чужім краю,
Де друге сонце в небі сьвіте,
Де повно щастя, мов в раю.

2) Давала кожньому по датку:
Тому квіточок, сьому плід;
Носив гостинчик в свою хатку
І молодий, і старий дід.

А підійшла до ньої пара
Закоханих, як голубки,
То їй вона найкращі чари
Дала — троянди й нагідки.

Цезар Білило.

17. НАДОВЕЗИРСЬКА ПОХОРОННА ПІСНЯ.

1797.

Ось вам він сидить на маті,
Мов стримить, сидить,
Вже не личко, але платтє
Сонечком михтить

5 Де подїлась міць і сила,
Що заперло дух?
Де подїлась люлька мила,
З янтару цибух?

10 Де ті очі, ті соколи,
Що, було, лічать
Оленеві скоки в поли,
Чом - же не блищать?

15 Де ті ноги, ноги - стріли,
Що, було, снігом
Мчать немов - би захотїли
Гнать ся з сернюком?

20 А ті руки, дужі руки —
їх, було, займа
Лук та голова шаблюки —
Ой нема, нема!

Мир душі його! злетіла,
Де зими не чуть,
Де не сіють, гречка - ж біла
І жита ростуть.

25 Де пташина не вгаває,
Ходить ліс зьвіром,
Мушка в лузі виграває,
Риба йде ставком.

30 Вже йому з сьвятими жити,
З ними їсти хліб,
Нам діла його хвалити,
Викопаги гріб.

35 І прислугу всі віддайте,
Хай затужить дзвін,
В гробі всьо з ним поховайте,
Чому радий він.

40 Топір дайте під голову,
Ним він воював.
І булаву ясну з боку,
Щоб у небі став.

Меч придайте золочений,
Що йому сьвітив,
Ой не раз той меч сталевий
Голову здоймив!

45 Краски в руки те - ж подайте,
Вид щоб змалював, —
Та щоб в раю між сьвятими
Рожею сїяв!

Богдан Пюрко.

18. ДІВОЧИЙ ЖАЛЬ.

1798.

Насупилась хмара,
Гай стугонить,
На бережечку
Дівчина сидить;
5 А хвиля бушує, бурхає зо дна, —
І стогне і туже всю нічку вона,
Сльозами стуманені очі.

„Сьвіт божий, як пуста
Здаєть ся мені,
10 Минуло ся щастє,
Неначе ві сні, —
До себе Небесна, візьми-ж ти мене,
Усе скоштувала я щастє земне, —
І жизнь, і кохання дівочі.“

„Даремні всі сльози,
І марна печаль,
Не збудять вже мертвих
Нї плач, анї жаль,
20 За страту любови, за райськії дні,
Що згоє серденько, скажи ти мені? —
Все з неба послать я готова“.

„Хай сльози даремні
І марна печаль,
Не збудять хай мертвих
Нї плач мій, нї жаль,
25 За страту любови, за райськії дні
Утіха солодка осталась мені, —
То сльози і муки любови.“

Цезар Білило.

19. ТУГА.

1801.

А в долині, на подолі
Та густесенький туман.
Коли-б мені та на волі,
Над панами був-би пан.
5 А нагірре там зелене
В вічній пишнить ся красі,
Коли-б крила й сила в мене,
Я-б шугнув на гори ті.

Чую сьпів я, серце мліє,
10 Сьпів солодкий із небес,
Вітер пахощами віє,
Повно райських там чудес.
А ще й яблучка злотисті
15 Жаром сяють крізь гілля,
Килимом квіток барвистих
Вічно вкрита там земля.

А там сонце вічно сяє,
Вітер вільний в вишині, —
Вітер вільний нам гуляє,
20 Туди хочеть ся мені...
А в долині тут бурхлива,
Бистра річенька шумить,
На сердитий хвилі грива
Пінить ся мов вар кипить.

А на хвилях човен бачу,
Та нема на нім гребця.
Сьміло в човен на удачу!
Помчить парус молодця.
Без відваги і до суду
30 Не прийти нам в дивний край...

Знайти брата, тільки чудо
Приведе нас в божий рай!...

Цезар Білило.

20 ЮНАК НАД РІЧКОЮ.

1803.

Сидить легінь над водою
І з квіток вінки плете,
І на річку їх пускає;
А вода їх в сьвіт несе.
5 „Немов бистрі в річці хвилі —
Так уходять мої дні...
Молодецький вік спливає,
Мов віночки на воді.“

10 „Не питайте, чом у мене
Супокою вже нема,
Хоч сьвіт в radoщах сіяє,
Хоч довкола скрізь весна.
Чарівний природи легіт
15 Не влива' бальсаму в груди,
В глибинах душі трівожно —
А на серці змори лють.“

20 „Не для мене вже потіха —
У сих radoщах весни,
Колись було щастє в мене —
Тай і щезло наче сни...
Витягаю в тузі руки
Рад спіймати привид мрій...
Серце любки не вернетъ ся
І не стихне смуток мій.“

25 „Ох, злини до мене крале,
З висоти своїх палат
І візьми квітки пахучі
І любов мою навряд.
30 Слухай! весь гайок сьпіває
Сріблом тут ручай слезить;
Місця для двоїх в любові
І під стріхою досить!“

Володимир І. Масляк.

21. ПРОЧАНИН.

1803

Ще в весні життя розвійній
Я пустив ся в путь і дім
Рідній кинувши, спокійний
Кинув гожі танці в нім.

5 Спадку і маєтку зрік ся,
Віри радісний добром, —
В руку бук і поволік ся
В даль з дитинячим умом.

10 Бо мене впованне гнало
Й віри сумрачний завіт;
„Шлях отвертий!“ — щось казало —
„Йди на схід, усе на схід!“

„Золотої брами грани
Дійдеш, увійди ти там!
Там земне небесним стане, —
Неминаюче вікам.“

Вечір був чи сяло сьвітом,
Я ніколи не спочив ;
Але все було закритим
20 Те, чого шукав, — хотів.

Гори впоперек лягали,
Зупиняв путь біг ріки, —
Я над ріки, над провали
Клав мости, ставляв кладки.

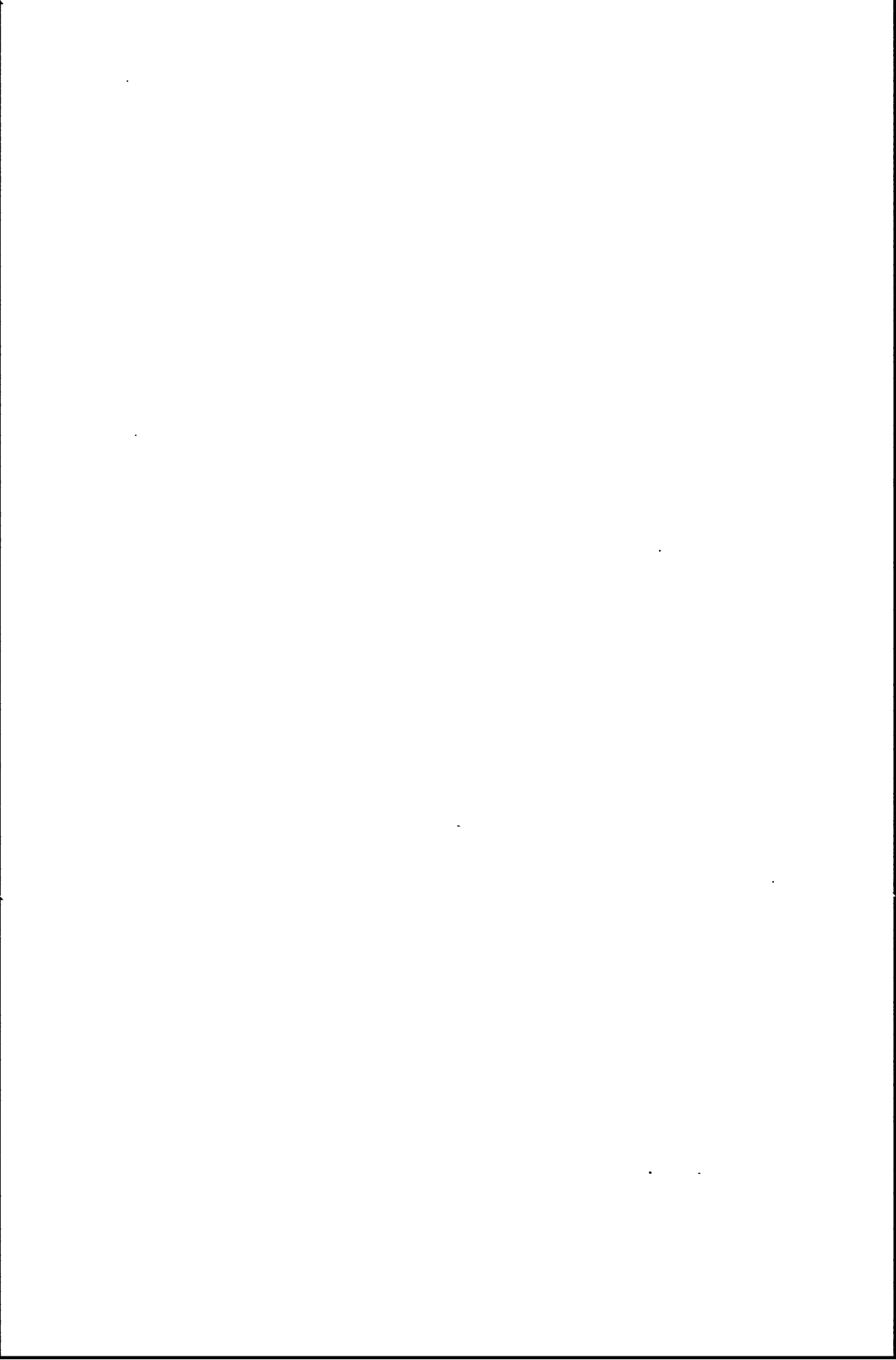
25 Над ріки могучу воду
Я прийшов, — на схід русло ;
Радо ввірив ся проводу —
Кинув ся в її живло.

30 На велике море, знаю,
Мчить мене сваволя хвиль :
Перед мною гладь без краю,
Все-ж мені не близша ціль.

35 Ах ! нема до ньої доле, —
Ні стежинки ! не діткнуть
Небеса землі ніколи !
Те, що там, не буде тут !

Дмитро Йосифович.

ВСЕСВІТНЯ БІБЛІОТЕКА

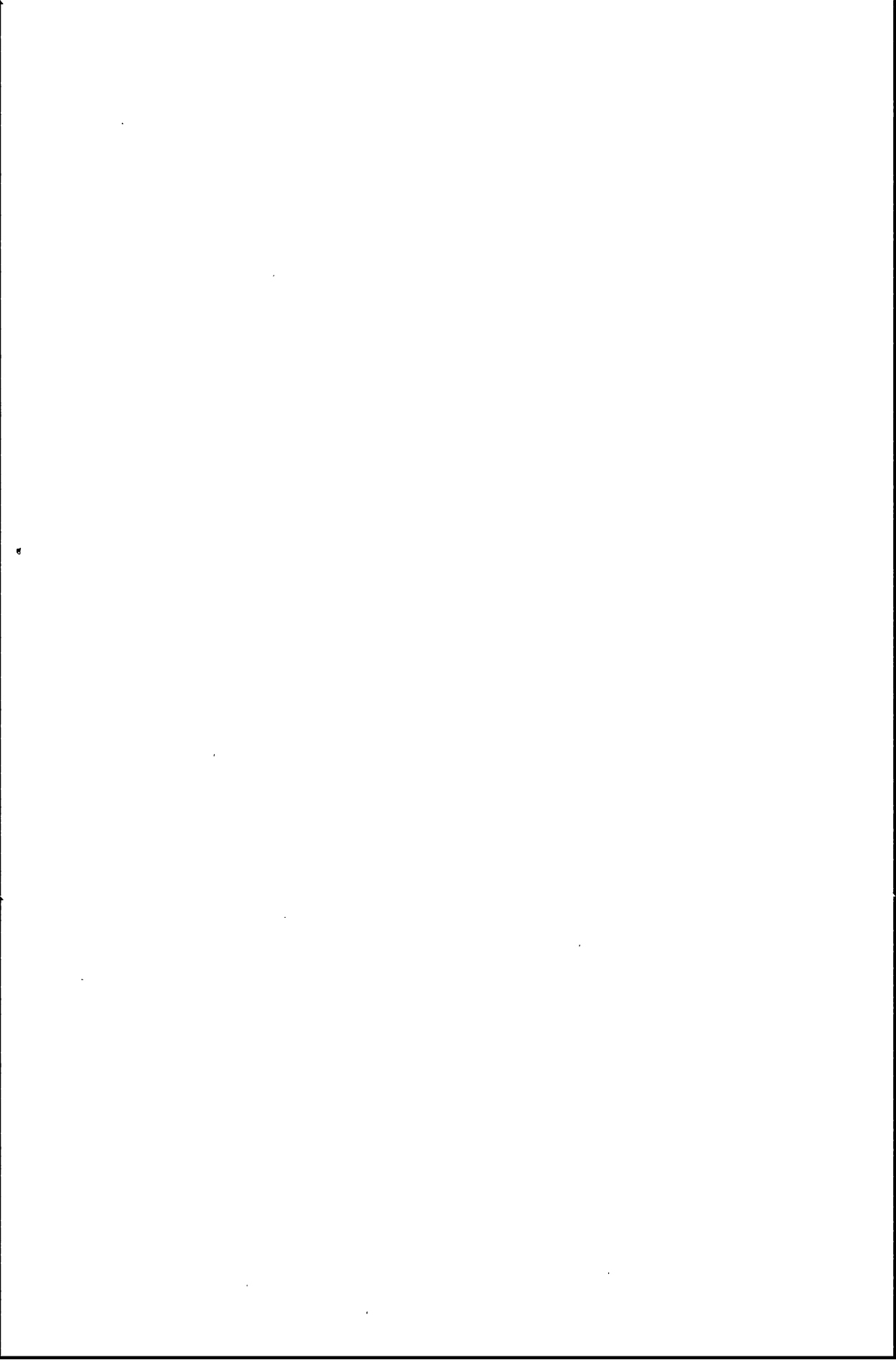
№ 2-3.
ФРІДРІХ ШІЛЛЕР.

ПОЕЗІЇ.

ВИПУСК II.

Львів, 1914.

Ціна 1 Кор.

ФРІДРІХ ШІЛЛЕР.

ПОЕЗІЇ.

Зі вступом ОСТАПА ГРИЦАЯ,
з примітками ІВАНА КАЛИНОВИЧА.

ВИПУСК II.

ЛЬВІВ, 1914.

Накладом „Всесвітньої Бібліотеки“.
З Загальної Друкарні у Львові, Пекарська 32.

II.

БАЛЯДИ.

1. НИРЕЦЬ.

1797.

„А хто з вас лицарів сьмілий такий,
Щоб зважив ся в море пірнуть?
Я кубок укину туди золотий,
У мить його хвилі ковтнуть.
5 Та хто мені знова той кубок добуде,
Тому хай дарунком від мене він буде“.

Король се промовив і кинув свій приз
Із скелі, що круто висить
Над морем ревучим, в безодню у низ,
10 Де хвиля шалена вищить.
„І знов вас питаю я, хто із вас жвавий,
Що сьміливо кинеть ся в море піняве?“

І з чурів і лицарів кожен притих;
Всі чують се й мовчки глядять
15 На море сердите, — ні один із них
Не хоче той кубок дістать.
Тоді то у третє король їх питає:
„Невже-ж пак моторних між вами немає?“

Та тихо як зпершу німує гуртець,
20 Хоробрих між ними нема....
Аж ось виступає один моло_ець,
Кирею і пояс зніма.
І дивлять ся всі понад грізним потоком
На гарного чуру дивуючим оком.

25 І тільки-ж на самий то край він ступив
І в чорную прірву зирнув,
Як звідтіль мов вітер сердитий завив,
Мов здалека грім десь загув.
30 То хвилі, котрі ось Харибда ковтула,
Із ревом та шумом назад ізригнула.

Кипить, пузирить ся, гуде і сичить,
В огонь буцім воду хто ллє,
У верх шумовинне під небо летить,
І хвилю за хвилею бє.
35 Шумлять і лютують хвилястії гори,
Мов море родить хоче друге ще море.

Ущухнуло море і стихло 'нараз,
І гомін бурливий пройшов,
Але не на довгий притихло то час,
40 Бо ось шумовинне ізнов
Із тріском на дві половини роздерлось,
І чорная паща, мов пекло, розверзлась.

Хутенько, поки ще прибій не вернувсь,
Молитву юнак прошептав,
45 І... крик пристрашений на скелі почувсь...
З очей він і зник і пропав...
Там море, як перше, реве і буяє,
Завзятого-ж чури нема, як немає.

Усі попритихли — пропав його слід,
50 А хвиля знай хвилю глита;
І кожен тут лицар здригнувсь і поблід,
І тихо шептали уста:
„Хай царство небесне тобі, о молодче!...“
А море, знай, стогне, кипить і клекоче....

55 Про мене корону хоч вкинь ти туди
І хай той король, хто пірне
І вирне, добувши корону з води, —
Твій приз би не звабив мене.
60 Бо що в глибині там пучина ховає,
Із нас ні єдина душа тут не знає.

Мабуть завертївшись не раз байдаки
Шугнули в сю прірву без дна,
На поверх-же тільки самії тріски
Зірнули і щогла одна....
65 Та чути яснійше, гуде як і свище,
Неначе десь фуга все ближче та ближче.

Кипить, пузирить ся, гуде і сичить,
В огонь буцім воду хто ллє;
У верх шумовинне під небо летить,
70 І хвилю за хвилею бє.
З гудіннем, неначе далекого грому,
Бурхнуло щось зразу із темного лому.

І глянь, щось з кипучої тьми вирина!
Он біле, як лебідь, плече,
75 А он і рука показалаь одна,
Другою гребє гаряче!...
То він! Ліву руку у гору тримає,
А кубок в руці тій як зоря сияє.

І важко він повною груддю зітхнув,
80 І сонце вита в небесі.
„Живий він остав ся, глядїть, не втонув!“
Так радісно скрикнули всі.
Хоробро він спас ся з могили, з безодні,
І дивить ся знову на мир він Господній.

85 Прийшов, — а круг його вся челядь стає.
Упав він до ніг короля,
На вколішках кубок йому віддає;
Той дочці моргнув щось здаля.
90 Дочка бере кубок, вином наповняє
І чурі дає, а сей так починає:

„Нехай-же здраствує король наш! І вам
Всім зичу я радісних днів!...
Внизу-же, крий Боже, страшенно як там!
О, спитувать гріх нам богів!
95 І гріх і не слід домагаться що сили
Провідать, що тьмою боги там покрили.

„У мить понесло у безодню мене.
А там із скелистих печер
На зустріч мені та потік як чкурне,
100 Як вдарив мене і попер,
Як став мов ту дзигу мене він кружляти,
Крутивсь і вертівсь я — не можу встояти.

„Тут Бог допоміг милосердний мені;
До його я щиро моливсь...
105 Я виступ з коралів уздрів в глибині,
За його руками захопивсь.
А тут на коралях і кубок із боку
Завяз, а то в прірву він впав би глибоку.

„Бо там підо мною далеко вело
110 В якусь ще безоднюю гліб;
Нічого не чуть, тільки видно було
Страшених і гадів і риб,
Морську салямандру, морського дракона,
Всі повилазили з пекольного лона.

115 „І збилась вся погань у чорні клубки,
І веть ся мерзенний весь гад,
І плещуть ся різні риби морські,
І молот, з колючками скат,
І хижа акула, морська гієна,
120 Роззявила пащу зубату на мене.

„Так висїв я поміж смертю й життєм,
Далеко від сьвіта й людей,
Один із живісеньким в грудях чуттєм
Між тисячі лютих смертей,
125 Один серед всяких чудовищ поганих,
Далекий від звуків людських пожаданих

„Оттак за коралевий риф я державсь.
Аж ось тут стоногий підплив
До мене павук, та я так ізлякавсь,
130 Що риф той із рук опустив;
У мить мене хвиля схопила бурлива,
Підкинула вверх, — і я спас ся щасливо“.

Король здивував ся і каже йому:
„Візьми-ж ти сей кубок собі!
135 А ось ще алмазний я перстїнь здійму
І те-ж подарую тобі,
Як ще раз в пучину ти душу відважиш
І все, що побачиш на дні, нам розкажеш.“

Дочка, як почула батьківський наказ,
140 Поблідла і стала прохать:
„О, тату мій, буде! Благаю я вас,
О, буде вам так жартувать!
Коли-ж ваше серце dokonче так хоче,
Хай другий ще з лицарів зважить ся
[й скоче“.

145 Король після сього той кубок узяв
І знов його кинув у низ.
„Як ще раз добудеш його, так щоб знав,
Віддам найдорожчий я приз,
Віддам ще сьогодні тобі за дружину
150 Так ніжно за тебе молящу дитину.“

І чура на ті королівські слова,
Уздівши, як тая лицем
Жаріє, блідніє й паде-зомліва,
Увесь загорів ся огнем.
155 О, щоб роздобути таку нагороду,
На все він готовий!... І кинув ся в воду.

Бушує там хвиля, кипить і гуде,
Гогоче як грім і гремить.
Нагнулась красуня над морем і жде,
160 А серденько в грудях щемить....
За хвилию хвилю пучина здійсмає,
А гарного чури нема, як немає.

Петербург, 1893.

Цезар Білило.

2. РУКАВИЧКА.

Оповідання.

1797.

В звіринім саду, щоб на драчу
Подивити ся звірячу,
Король сидів.
Круг його вельможі велишні,
5 На балконі пані пишні,
Мов вінок з квіток.

От король пальцем киває,
І звіринець хтось одкриває.

10 Почув ся рев.
Могутній лев
Погордо з'явивсь,
На всіх подививсь,
Довгенько позіхнув,
І гривною стрепенув,
15 Потягнувсь поволі
І ліг собі долі.

Король знову киває,
І друі двері в мить
20 Одкрили ся на двір,
І ось біжить
З скаженим скоком
Страшений звір —
То тигр. Він лева вздрів
І гучно заревів.
25 Хвостом крутнув
І палахнув
Іскрявим оком,
Мов блискавка огнева.
Обходить смирно лева,
30 Сердито мурчить,
Буркоче, гарчить
І осторонь лягає.

Король знову киває,
І знов хтось двері одкрива,
35 І вистрибнули леопарди два.
І яро, наче сатани,
На тигра кинулись вони.
Той лапами загарбав їх.
Підвівсь велично лев,

40 І грізний його рев
Утихомирив їх,
І тигр ліг,
Лягли й леопарди.

45 І от з балкону, де красуня сидить,
У низ рукавичка летить;
Мелькнула, як зоря,
І впала між звіря.

5) І до лицаря Дельоргеса глумливо
Звернулась панна Кунігунда враз:
„Як те, в чім божитесь, правдиво
І любите мене гаразд,
То рукавичку підіймть!“...

55 І лицар в тую-ж мить
Ногою швидкою
У низ біжить,
Де звір лежить, —
І дістає рукавичку рукою.

60 Обмерло панство і здригнулось,
І не чулось,
Як з рукавичкою назад прийшов.
І чує він грімкі привіти,
А в очах Кунігунди сьвітить
На все готова любов...
65 Він рукавичку в очі їй жбурнув:
„Це вашу вам любов вернув!“
І геть від неї одійшов.

Теодосія, 1913.

Цезар Білило.

3. ПЕРСТІНЬ ПОЛІКРАТА.

1797.

Із криші княжої палати
Він став весело споглядати
На свого Самосу поля.

5 „Тут все моє, що око вкаже“ —
Він до царя Єгипту каже;
„Признай, чи не щасливий я?“

10 „Щастило ся тобі з богами!
Тих, що як ти були панами,
Своїй ти владі підчинив.
Та хоче їх один пімстити;
І доки той один ме жити,
Не скажу я, що ти щаслив.“

15 Та тут, як цар що-йно змовкає,
З Мілету посол прибуває
І перед тираном стає:
„Вкрий, князю, вівтарі жертвами,
І лавру гордими листками
Ти увінчай чоло своє!

20 „Твій ворог вже погиб у бою,
Сам вожд твій Полідор шле мною
Тобі ті радісні слова“.
Та із кубла щось добуває
Скровавлене, аж жах збирає
Обох, — се знана голова.

25 Цар з ляку мусів задрожати.
„Та годі щастю довіряти,“
З журбою в оці він вповів.

„Змінить ся щастє може вскорі...
Ще кораблі твої на морі,
30 На ласці бурі та вітрів.“

Та тільки цар те вспів сказати,
Вже став крик радости лунати,
Що ген від моря гомонів.
Ось обвантажєні скарбами
35 Щоглисті кораблі рядами
Пливуть до рідних берегів.

Достойний гість зрить повен дива.
„І справді днина ся щаслива!
Та вір — непевне щастє є.
40 Кретяни вражою юрбою
Вже вибрали ся йти війною
На горде князівство твоє.“

Та заки цар скінчив сю мову,
Крик радости почув ся знову,
45 Все з кораблів на сушу йде:
„Побіда! Щезла Кретян сила!
Ім буря фльоту потопила.
Конець! Війни вже не буде!“

Із жахом чує цар сї вісти.
50 „Щаслив ти — мушу я повісти!
Та ляк мені про те“ — він рік:
„Боги все заздрісні нам дуже;
А щастя без терпіння, друже,
Не знав ніякий чоловік.“

55 „Ось бач — і моє володінне
Благословило провидінне
У царській творчости моїй ;

Та мав я дорогого сина,
Його покрила домовина,
60 Так щастю довг сплатив я свій.“

„Тому, щоб злидні не найшли ся,
Ти до Невидимих моли ся,
Хай горе попри щастє шлють.
Ніхто бо з тих не вмер в спокою,
65 Яким все щедрою рукою
Найкраще все боги дають“.

„Коли-ж боги не пішлють болю,
Ти сам приклич собі недолю,
А як — послухай ось мене:
70 Те, що тобі дорожше всього
Та скарбом є для серця твого,
Кидай у море, хай втоне.“

Тут з ляком князь відповідає:
„Мені з богацтв, що край їх має,
75 Сей перстїнь — найвисше добро.
Його Еріннам я жертвую,
Чей голос ласки їх почую“, —
І перстїнь в морське впав нутро.

А в завтрі з першим блиском рана
80 Рибак приходить перед пана
І втішений говорить так:
„Зловив я рибу, як ніколи!
Візьми її на свої столи
Як вірности моєї знак.“

85 Та тільки в рибу кухар вглянув,
Він миттю перед паном станув
І кликнув: „Князю — риба ся

90 Той перстїнь вспїла поглотити,
Що ти його був звик носити, —
О, щастє в тебе без кінця!“

95 Та гїсть почув в душі тривогу:
„Тепер вже час менї в дорогу,
Не мїй ти друг, хоч так щаслив.
Боги кують тобі загладу,
Я йду, бо ще і я пропаду“ —
Сказав і чим боржїй відплив.

Остан Грицай.

4. ЖУРАБЛІ ІБІКА.

1797

5 В Коринт на величаві бої
Пісень і возів, де з цілої
Гелляди нарід вкруг засїв,
Мандрує Ібік, друг богів,
Чаром пісень людей втішати
Був в нього Аполльона дар;
Ген з Регіюм він йде сьпівати,
А в серці в нього божий жар.

10 Вже на верхівях гір високо
Акрокоринт витає око, —
Між Позейдонових смerek
В сьвятім страху вступає Грек.
Кругом тиша. Лише горою

15 Ключем несуть ся журавлі,
Що у мандрівці за весною
Сіріють на блакитнім тлі.

„Витайте, ви громади милі,
Разом несли нас морські хвилі!
За добрий знак беру я вас.
20 Однака доля є у нас.
Ми в даль мандруємо сьвітами,
І просим о гостинний дах.
О! Хай гостинний буде з нами,
Він нас спасе в чужих хатах!“

25 І жваво далі поспішає,
Та вже пів ліса досягає, —
В тім два розбійники йому
(Що скрили ся у ліса тьму) —
Вузку дорогу заступили.
30 Боронить ся від них що сили,
Та швидко мліє сила рук,
Бо все лиш струнами дзвонили,
Не звикли напинати лук.

Богів він і людей взиває,
35 Та даром голос тут лунає;
У мертвій лісовій тиші
Живої скрізь нема душі.
„Так сам осьтут я мушу вмерти
На чужині, без сліз рідні,
40 З убийчих рук пожити смерти,
Де й местник не прийде мені!“

І впав... Тут крила зашуміли
Тих журавлів, що з ним летіли.
Хоч оком вже їх не зазрить,

45 Та він почув їх крик в ту мить.
„Так вас я журавлі взиваю,
Коли-б ніхто того не взнав —
За свідків мої смерти в гаю!“
І кличучи отсе — сконав.

50 Знайшли небаром наге тіло,
Та хоч від ран воно счорніло,
Все-ж друг в Коринті пізнає,
Чиї се любі риси є.
55 „То так прийшлось тебе витати
Мені, що я сьвятим вінком
Твоє чоло бажав вінчати,
Славити першим сьпіваком!“

І всіх на передодні сьвята
Вражає ненадїйна втрата.
60 Вся Греція рида за ним,
Він всім серцям був дорогим.
І тут до притана збігаєсь
Народ на лютий суд готов;
За злочин пімсти домагаєсь,
65 За кров його хай сплине кров.

Та де знайти слід між товпою
Людей, хвилюючих юрбою,
Що їх сьвяточний день зманив?
Хто вкже, хто його убив?
70 Чи на розбійників гадати,
Чи зависть се зробила днесь?
Лиш Гелїос се може знати,
Що сьвіт осьвічує увесь.

От може сьмілою ходою
75 Тепер іде він між товпою!

В той час, як месть за ним стежить;
З утіхою на добич зрить.
Богів він може висьміває
В їх власнім храмі, може де
80 Сьміливо в тій товпі ступає,
Що з гамором в театр іде.

У стиску ось ряд по рядови,
Що мало не дрожать основи
Театру — грецький люд сидить
85 Вже і в ожиданню глядить.
Мов шум на морі, так рядами
Йде гамір їх, товпи ростуть
Чим раз то ширшими кругами,
Що ген під ясне небо йдуть.

90 Хто в силі народи счислити,
Що тут схотіли загостити?
З Атен, з Авліди берегів,
З Фокіди, Спарти всіх синів,
Ген з Азії... Се день їх злуки.
95 Сидять, забувши весь роздор,
Заслухані в понурі звуки,
Звіщаючі входячий хор,

Що строго, у грізнім спокою,
Поважно, вільною ходою
100 На сцену по звичаю йде
Й довокола хоровід веде.
Не земських то жінок ті кроки,
Не породив їх людський дім!
Надлюдсько тіла їх високі,
105 Надлюдський дух у тілі тім.

Кирея чорна їх вгортає,
А у худих руках палає
Похмурий смолоскипів жар;
Бліді їх лиця, наче в мар.
110 А де в людей чоло вкриває
Волосє повне красоти —
В них рій вужів в гору здіймає
Від їди здуті животи.

Вже колесом вони кружляють,
115 І сьпів жорстокий зачинають,
Що вістрєм душу прошиба,
На злочин пута наставля.
Той сьпів Ерінній душу зводить,
Морочить ум, як згомонить,
120 По слухачах морозом ходить,
А звуків ліри не терпить.

„Щасливий той, хто без провини,
Хто чистий, мов душа дитини!
Бо того наша месть не жде,
125 Свобідний він життєм іде.
Одначе горе, горе тому,
Хто скрито вбив! Де він ме йти,
Ми люто присїчємось д'ньому
Невмольні діти темноти.

130 „Надармо схоче він тікати —
Ні! Нас йому не ошукати!
Ми спішимо з усіх сторін,
Все в наші сїти впаде він.
Так мучимо його без впину,
135 Його каятте нам пусте.
За ним ми йдем і в домовину
І в царство тіней пресьвяте.“

Й танцюють в колї. І зніміло
Усе, мов скрізь життє змертвіло;
140 Немов би несло божество,
Важка тиша покрила всьо.
І торжественною ходою
Вже знов довкола йдуть чудні,
І повні грізного спокою
145 Щезають згодом в глибині.

Тривожно кожда грудь питає :
„Невже-ж то правду сьпів звіщає?“
Та жах притомлює сумнів, —
Страшна бо сила у богів.
150 Іх тайних діл ніхто не зглубить,
Все темна їхня вічна міч;
Вона глибокі душі любить,
Та царство їх відвічна ніч.

Нечайно крик товпу вражає,
155 Що із найвисших місць лунає :
„Глянь, Тімотею, глянь в горі!
То Ібікові журавлі!“
І наче хмари сунуть рядом,
А над театром бачуть всі,
Як гень предовгим, чорним стадом
160 У даль несуть ся журавлі.

„Ах! Ібікові!“ В гостей знова
Жаль будить звук оттого слова.
І наче морський шум несесь
Із уст до уст крізь нарід весь :
165 „Чи Ібіка, що мав сьпівати?
Що вбитий згинув у гаї?
Се що? Що хто хотів сказати?
Чого знаком ті журавлі?“

170 Що раз грізнійше люд питає,
Бо прочутте всіх прошибає,
Мов грім: „Гей позір! Нам се слід
Сьвятої сили Евменід!
Ось мести їх сьпівак діждав ся,
175 Убійник сам суддям віддавсь!
Хватайте того, хто озвав ся,
І того, до кого озвавсь!“

Бажав би був оттой змовчати,
Хто мусів ті слова сказати;
180 Дарма! Його бліді уста
Всім зраджують, чия вина.
Їх люд розлючений хватає, —
Театр перемінив ся в суд.
А перед местию, що карає,
185 Злочинці правду визнають.

Відень, 1908.

Остан Грицай.

5. ЛИЦАР ТОГГЕНБУРГ.

1797.

„Лицарю, любов сестриці
Жертвую тобі;
Иншої не жди, журиці
Ощади мені.
5 Глянь, спокійна виглядаю
І спокійна йду.
Тихих сліз твоїх без краю,
Годі, не збагну“.

Вчувши скорбний, він коханне
10 З болем переміг,
Тисне до грудей в останнє, —
На коня і в миг
Між свої швайцарські люди
Розіслав, нехай
15 Прибувають, хрест на груди,
Йти в Господній край.

Славні там діла звершали
Вістрями мечів ;
Пера їх шоломів грали
20 В купах ворогів.
Імя Тоггенбурга грози
Шле на мусулман.
Сам він хворий — ринуть сльози
Зі сердечних ран.

Рік так вештав ся з журбою,
25 Дальш не в моготу, —
Не знайшов і там спокою ;
Кинув він війну.
Сїв на статок біля Йоппи
30 Під вітри вдатні,
І вертає в край Європи
Там, де дих її.

До її до замку брами
Стукнув путник наш ;
35 Відчинились зі словами
Грімкими на стяж :
„Та, що ти шукаєш, вчера
Віддалась Христу,
І черниці сгрій тепера
40 Носить у скиту.“

Тут покинув він знатную
Селитьбу батьків,
Кинув зброю дорогою,
На коня не сів;
45 Волосінницею ніжне
Тіло він прикрив,
Кинув Тоггенбург і спішно
Незнаний побрив.

Ставить хатку і селить ся
50 Близько тих воріт,
Де між хмурих лип хистить ся
У гущаві скит, —
Ждучи з досьвітку до ночі
В тихій самоті,
55 Все надії повні очі
На німім лиці.

Звідти в монастир як в сонце
Дивить ся в одно
У коханої віконце,
60 Аж брязне воно,
Аж кохана на хвилину
Вкаже образ свій,
І нахилить вид в долину
Ангельський, благий.

65 Веселий тоді кладеть ся,
Спить спокійно вже
І радїє, що прийдеть ся
Завтра те саме.
Жив так много днів сидючи,
70 Много літ — в одно
Без журби і жалю ждучи,
Що брязне вікно,

Що кохана на хвилину
Вкаже образ свій,
75 І нахилить вид в долину
Ангельський, благий.
Так він там одного рана,
Білий труп, сидів
80 І в віконце, де кохана,
Тихо ще глядів.

Дмитро Йосифович.

6. ХІД ДО ГАМАРНІ

1797.

Побожний служка Фрідолін
В страсі Господнім жив,
Графині на Саверні він
Кімнатником служив.
5 Вона так ніжна і блага,
Що навіть радісно слуга
Сповнив би ради Бога ревно
Пустоту примх її напевно.

Від досьвітку, аж відізве
10 У вечері дзвінок,
Він на послузі в неї все
Невтомно весь деньок.
А скаже пані : „Відпічни!“ —
Йому вже зір зайшов слізми,
15 І думає, що обовязку
Вхибив би, відпочивши частку.

Тим зі всіх слуг його собі
Графиня приняла,
Нескінчена із уст її
20 Хвала йому плила.
За щире серце в неї він
Не як слуга, а радше син.
Любила ясний зір спиняти
На гарнім виді його стати.

25 За те в Роберта груди злість
Палала без кінця;
Злорадність чорну душу їсть
Лукавого стрільця.
Швидкий на злобну раду, став
30 У серце графа, як вертав
Із полювання з ним до двору,
Метати зеренця підзору.

„Неправда-ж, графе, ви щаслив?!“
Почав хитрець гидкий, —
35 „Не точить мирних ваших снів
Зуб сумніву їдкий.
Жона в вас чесна, стид жони
Стоїть на стражи чесноти.
Не вдасть ся скусі доказати
40 Графині вірність захитати.“

Граф морщить брови: „Що се ти
Торочиш? Стану я
Вповати в чесноту жони
Хитку, як та струя?
45 Так легко їх манить хабаль!
У мене віра як та сталь:
Від жінки графа зі Саверни
Свій зір звідник далеко зверне.“

І мовить другий: „Праві ви!
50 І вартий тільки кпин
Той дурень, що грішні думки,
Батрак, знімає він
До пані, що йому велить,
І рій розпусних мрій кормить.“ —
55 „Що?“ — граф питає і трепеще, —
„Про когось мовиш, хто живе ще?“

„Та так! Що всяк язик плете,
Не знає слуговлад!
Та як що ви се втаїте,
60 І я змовчати рад.“ —
„Гей, хто? Кажи, а ні то смерть!“ —
Граф кличе яросний у щерть. —
„Хто до жони думками жвавий?“ —
„Ну так, я мислю, той русявий!“

65 „Він статю не поганий!“ — рік
Хитрець злосливий враз,
І тим мов жаром графа пік
І мов морозом тряс. —
„Хиба не завважали змін?
70 Все лиш зорить на неї він
І за столом на вас не гляне,
За кріслом в неї вязнем тане“.

„Ось вірші вам, що їй писав,
Де серця жар сповів.“ —
75 „Сповів!“ — „Взаїмности прохав
У неї, — бачте, сьмів!
Графиня в милости блага
Втаїла вам дурні слова.
От жаль, що слово з уст злетіло,
80 Бо, пане, в вас яке там діло?“

Тут в палі гніву в ліс близький
Поскочив граф ; йому
Горів там в гутах жар жаркий
І плавили руду.

85 Ятрили слуги з рана в ніч
Жасний огонь, — яріла піч ;
Приск іскор, міхи там сопіли,
Здаєть ся, скелю би стопили.

Тут міць води і міць огня
90 Єднають ся в заспін,
І крутить колесо струя
Хаплива зі всіх сил.
Роботи день і ніч киплять,
Бють молоти у такт, гримлять ;
95 Металь вже мякне під ударом
Могучим їхнім і під жаром.

Граф двох челядників зове
І їм дає наказ :
100 „Від мене перший хто прийде,
І запитає вас :
„Сповнили панське слово?“ — „То
В сю челюсть киньте ви його,
Щоб зараз попелом узяв ся
І я з ним більше не видав ся.“

105 Радіють нелюди і в сьміх !
Катівські в них чуття !
Бо як тверде зелізо, в них
Такі тверді серця.
Жвавійше в міхи дмуть і дмуть
110 І жарять піч, аж жари бють,
На морд готові — в челюсть смерти
Пропашу жертву зараз вперти.

Відтак Роберт, у серці фальш
Втаївши, так йому сказав :

115 „Спіши, не гай ся, хлопче, дальш,
Бо пан тебе зазвав.“ —

І Фрідоліну пан приказ
Дає: „В гамарню йди сейчас

120 І поспитай, чи слуги вміло
Сповнили завдане їм діло?“

І мовить той: „Піду, так є!“

Зірвав ся, вже спішить,
Та в мить подумав і стає:

125 „Чи що вона звелить?“
І до графині він іде:
„В гамарню шлють отсе мене.
Вели, що маю ще вчинити?
Бо довжен я тобі служити.“

І мовить пані на слова

130 Ласкаво так: „На чин
Сьвятої Служби я би йшла,
Та хворий в мене син.

Ото ж піди за мене ти

135 І змов побожно молитви:
Свої гріхи жалем як зросиш,
То і за мене Бога впросиш.“

І втішний він завданнєм тим,

Пустив ся в путь, що міг;

Та ще кінця села в такім

140 Побізі не добіг, —
Втім на дзвінниці дзвін дзвенить
І ясний гомін скрізь летить,
Щоб грішників до тайни звати
І до життя по благодати.

145 „Як стрінеш Бога на пути,
Вступи в Господній дім!“
Те рік і входить в храм сьвятий;
Так тихо — тихо в нім.
Жнива були і вийшли всі
150 На поле, жати хліб женці;
Спізнив ся і причет недбало —
До Служби послужити знало.

Отут у мить рішившись, він
Паламарем стає:
155 „Що в небо зносить, там зупин
Зупином і не є.“
І панотця в стихар убрав
І поясом підперезав
І ставить вже посуд пригожий,
160 Присьвячений послужі божій.

І вдіявши те все ладом,
Прислужником тоді
До віттаря перед попом
З служебником в руці
165 Іде; стає то припаде,
На право то на ліво йде —
І як слова „Сьвят-сьвят“ мовляє,
Дзвіночком тричі ударяє.

Відтак як піп лице схилив
170 При жервеннім столі
І Бога в тайні підносив
Руками геть горі, —
Прислужник знак дзвінком дає
Присутнім, — бє дзвінком і бє:
175 Хрестять ся всі і бють ся в груди,
Припавши перед Спасом люди.

Так зручно і докладно в край
Сповняє служби чин:

180 Який лиш є в храму звичай,
Сьвідомий того він.

І не втомляється тим всім.
Вкінці на „З миром ізійдїм“
На церкву піп лице звертає
І весь народ благословляє.

185 Скінчилась служба. Все в ладі
Він уставляє там ;

Обтер посуд і аж тоді
Вже оставляє храм. —

190 І повен мира йде до гут
Веселий духом, — але й тут
Занедбати довгу не хоче,
Дванацять „Отче наш“ шепоче.

І видить : з кагли дим гуде ;
Зустрів челядників

195 І кличе : „Чи сповнили те,
Що граф вам повелїв?“

Ті щирять зуби і на піч
Вказавши, з глумом кажуть річ :

200 „Упорались ! Махнув до глоту !
Граф похвалить нас за роботу.“

Назад до пана квапить в біг
І відповідь несе,

Як той здалека постеріг,
Очам не вірить. — „Се,

205 Нещасний, ти ? І звідки йдеш ?“ —

„З гамарні !“ — „Як ? та ні !“ — „Авже-ж !“

„Так ти в поході забарив ся ?“ —

„Лиш тільки, пане, що молив ся.“

210 „Бо як сьогодні сперед вас
Я відійшов, — простіть!
Спитав у тої за приказ,
Котра мені велить.
Казала, щоб я в храм пішов
На Службу Божу, — я й зайшов
215 І змовив штири раз літаню
За вас, мій пане, і за паню.“

Тут пан то в диві то в страху,
Допитує: „Скажи,
В гамарні відповідь яку
220 Челядники дали?“ —
„Неясна, пане, їхня річ:
Вказали з реготом на піч:
„Упорались! махнув до глоту!
Граф похвалить нас за роботу!“

225 „Ну, а Роберт?“ — граф перервав
І піт його обріс, —
„Чи-ж ти його не зустрічав?
Його-ж післав я в ліс!“ —
230 „Ні в полі, в лісі, ні ніде
Роберта я не стрів!“ — „Невже?“ —
І граф, поражений всеціло,
Прорік: „Сам Бог поправив діло.“

І добрий, як ніколи ще,
Слугу за руку взяв,
235 До жінки зрушений веде,
Що тих не знала справ.
„Невинний ангел — се хлопя,
Вручаю вашій ласці я!
Хоч як ми зле було судили,
240 Та з ним Господь і його сили.“

Дмитро Йосифович.

7. БОРОТЬБА ЗІ ЗМІЄМ.

Рсманса.

1798.

Де люд біжить? Що преть ся там
Під гомін ген по вулицям?
Валить ся Родос під огнями?
Скрізь люди товплять ся без тями,
5 А в їх крикливій метушні
Видніє лицар на коні.
А вслід за ним — ах, що за чудо!
Якусь потвору тягнуть з трудом;
Мов змій се, а крокодила
10 Довжезну пащу має диво.
І все кругом то на змія
То на їздця глядить здумливо.

І кличе тисяч уст в товпі:
„Ось змій, ходіть, дивіть ся всі,
15 Що грабив кожного обору!
А ось герой, що вбив потвору!
Вже перед ним такі були,
Що у могутній бій ішли,
Та не судилось їм вертати;
20 Нам слід героя звеличати!“
І в монастир товпа спішить,
Де Йоганіти мають владу
І Шпиталя лицарство в мить
Згромадили тепер на раду.

25 І смирно лицар там іде,
Де строгий вожд лицарства жде.
А сходами за ним усюди
Скрізь пхають ся із криком люди.

І каже лицар до князя :
30 „Лицарську річ сповнив ось я.
Змія, те жерело розпуки
Краю, уїли мої руки.
Дорога вже опять вільна,
Знов пастир може пасти в полі,
35 А в церковцю, як від давна,
Прочане хай ідуть доволі.“

Та строго каже князь осьтут :
„Геройський справді був твій труд.
Хоробрість, се лицарське діло,
40 І ти боров ся справді сьміло.
Однак скажи : Що перше є
В мужа, що для Христа жие
Та носить знак хреста на собі?“
І тихо тут стає мов в гробі.
45 Та лицар, покраснівши, вклін
Достойно віддає і каже :
„Хай всюди послух знає він,
І соромом хреста не змаже.“

А князь на те : „Із гордості
50 Сей послух ось нарушив ти.
Сьмів в бій іти не по закону,
Хоч знав ти нашу заборону.“
„Суди, аж будеш знати все
Мій пане“ — лицар рік на те.
55 „Не думаю, щоб приказ права
Нарушила моя виправа.
Не легкодушно їхав я
Страшній потворі смерть завдати ;
Бо хитрість в тім була моя,
60 Аби побідником вертати.“

„Пятьох вже лицарів із нас,
Правдивих ордена прикрас,
Погибло справді як герої.
Тоді ти наказав ті бої.

65 Та бач, — болючий неспокій
Тягнув мене усе на бій.

І в сні я, тихими ночами,
В тяжкому бою був гадками.
А скільки разів блиснув день
70 І вісти ніс про язви злобу,
Я в серці почував огонь
І порішив останню пробу.

„І думав я собі в душі:

75 „На що горді були мужі?
Чим прославили ся герої
Пісень минувшини старої,
Що їх погани від віків
Вкрашали сяєвом богів?
Вони в пригодах повних хвали
80 Від потворів сьвіт увільняли.
Рішали ся на львів іти,
В бій з Мінотавром заходили,
А щоб нещасних лиш спасти,
Своєї крові не щадили.

85 „Чи варт лиш Сарацен один,
Щоб з ним боров ся Християнин?
Чи ложних лиш богів він боре?
В нім щит свій має людське горе.
Де лиш тривога вдарить в дзвін,
90 Оттам спасати мусить він.
Та мудра хай буде відвага,
А силу най веде розвага.“
Так думав я і сам глядів

95 Де слід звіра шукати маю.
Те дух мій відгадати вспів,
І радий крикнув я: „Вже знаю!“

„Тоді до тебе я повів:
„Тоска манить мене домів.
Ти вдоволив бажанню мому,
100 І морем я заплив до дому.
Та тільки я прибути вспів,
Як стій мистцеві я звелів
Ось так, як зміг я показати,
Подобизну змія зладнати.
105 Знімаєсь на низьких ногах
В гору грубезне тіло дуже,
А весь хребет стремить в лусках,
Страшних, як лютеє оруже.

„Довжезну шию мав сей плід,
110 А грізно, мов пекольний вхід,
Мов люто добичу хватає,
Пащека глиб свій розкриває.
А в чорнім глибі ряд у ряд
Скрізь зуби вістрями стремлять.
115 Мов острій меч язик видніє,
В малих очах огнем жевріє.
А кадовб хвіст вужа розвів,
Що скругами грізної смерти
Страшливо сам себе оплів,
120 Мов мав би він їздця пожерти.

„І відразливий був сей звір,
Бо сіру краску мав весь твір.
Пів-гад, пів-змій був в тій звірюці,
В трійливій сплоджений багнуці.
125 А скоро образ був готов,

Я пару добрих псів знайшов,
Хортів великих, бистрозорих,
До боротьби з турами скорих.

130 Їх я на образ ось цькую
І дике в них завзяте буджу,
Змія їм брати я велю
І грімко голосом їх юджу.

135 „Онтам, де нагії місця
Між білим руном живота,
Я їм змія велю схватити
І острі зуби в них втопити.
А сам на Араба-коня,
Що аж кипів весь від огня,
140 Зі списом у руці я скачу;
А скоро лють у ньому бачу,
Кидаю ся з ним на змія.
Острогами коня бадьору
І влучно спис кидаю я,
Мов прошибав би ним потвору.

145 „Хоч дуба з ляку кінь ставав,
Зі скреготом піну кидав,
А хорти із тривоги вили —
Без впину вчив я їх що сили.
І заки кождий був готов,
150 То третій місяць нам зійшов.
Як тільки-ж бачу в нас спромсгу
До діла — рушаю в дорогу.
Ось третій ранок вже наспів,
Як тут вступили ми на сушу;
155 Однак спочити я не сьмів,
Аж ділом я розрадив душу.

„Бо ось — новий біль краю знов
Розбурхав мого серця кров.

Знов знайдено роздерті тіла,
160 Де язва потайки сиділа.
Я гнів почув — і сам один
Тепер я порішив мій чин.
Скоренько чурів вчу я всього,
На Араба сідаю мого
165 Та разом з хортами сейчас
Уважно, не лишивши сліду,
Щоби ніхто не бачив нас,
На зустріч ворогови їду.

„Ти знаєш, пане, там в горі
170 Сю церковцю, що на скалі,
Звідкіля весь острів видати,
її мистець вмів збудувати?
Мала і вбогая вона,
Та в ній ікона від давна,
175 Де Марія з Ісусом сяють,
А три царі поклін складають.
Девятьдесять східців усіх,
Що має їх отся дорога,
Коли-ж хто нею вийти зміг,
180 Його скріпляє ласка Бога.

„А ген під нею в глибині
Печера тягнеть ся в скалі,
Яка не має з сонцем злуки
І дише випаром багнюки.
185 Осьтут змії скривши ся лежав
І день та ніч на добич ждав.
Мов адський гад він тут в долині
Беріг самотньої сьвятині.
Коли-ж являв ся прочанин
190 Та йшов туди в гору з мольбами,
Змії швидко випадав з глибин
Та ніс його на жир до ями.

„Так заки я почав мій бій,
Я кляк у церковці сьвятій
195 І в Непорочного Дитяти
Опрощення я став благати.
А помоливши ся — як стій
Вдягаю мій оружний стрій.
Спис беру правою рукою
200 І в низ ступаю так до бою.
А чурів в бій не беру я.
Велю їм тільки, що потреба,
І в мить сїдаю на коня
Та все здаю на ласку неба.

205 „Ось тільки з'їхав я на плай,
Счинили хорти лютий лай,
А кінь, хоч не втіка з дороги,
Йде дубом, порскає з тривоги.
Бо близько, де виднілась глуб,
210 Змій, звивши ся в поганий клуб,
На сонці грів ся; ось в тій хвили.
Його гнеть хорти розбудили.
Та в мить відскочили вони,
Бо потвір зівнувши спровола,
215 Мов трійлом дихнув з глибини
І мов шакаль завив довкола.

„Та я опять збудив в них лють,
А як вони на нього йдуть,
Я сам з цілої сили сьміло
220 Кидаю спис у враже тіло.
Та спис мов той слабий ціпок
Відбив ся від твердих лусок.
А заки знов я спис взяв в руки,
Вже василисків зір звірюки
225 І дих, що трійлом убивав,

Стривожили коня до краю ;
Кінь скочив в зад і дуба став,
Я вже гадав, що погибаю, —

230 „Та тут зіскочив я з коня
І з піхви в мить добув меча.
Та що удари всі шаблюки
Тут проти панциря звірюки ?
Хвостом могутнім лютий див
Мене на землю повалив.
235 Уже пащеку отвирає,
Ось-ось мене вже роздирає.
В тім пси, розлючені як слід,
Згадавши пана свого волю,
Так вжерли ся в його живіт,
240 Що змій завив в страшливім олю.

„А заки спас ся він від них,
Опять піднести ся я встиг,
І де в змія м'яке вздрів тіло,
Туди в кишки меч топлю вміло
245 По рукоять, хоч одноруч,
Аж хлюснув крові чорний луч.
І впав змій і мене з собою
Пірвав він падучи по бою.
І ось в сю хвилю я зомлів.
250 А скоро я вернув до мови,
Кругом себе я чур уздрів,
А мертвого змія у крові.“

Тут оклик подиву грімкий
Несеть ся з кожного грудий,
255 Як лицар вмовк. А крик народу,
Відбитий десять раз від звуку,
Гучними хвилями пливе

- Луною довкруги гуде.
 Вже й лицарі жадають сьміло
 260 Щоб лаврами вславити діло,
 А людови з тріумфом люд
 Героя хоче показати;
 Та князь чоло поморщив тут
 І приказав усім мовчати.
- 265 І рік: „Змія, що сей остров
 Жахав, ти бодро поборов.
 Люд в тобі Бога добачає,
 Наш орден ворога лиш має.
 270 Бо гада сплотив ти в душі
 Страшнійшого, чим всі вужі.
 Змієм, що в серці робить шкоду
 І сіє зіпсуттє й незгоду,
 Се, сину, той упрямий дух,
 275 Що послуху не хоче знати
 І всякий лад привик топтати,
 Бо він то нищить сьвіт вокруг.
- „Хоробрість єсть і у поган;
 Покора — слава Христіян.
 Бо в божественного честь Сина,
 280 Що як убогая людина
 Колись верстав безсмертну путь,
 Наш орден заснував ся тут
 Із цілею людей навчати,
 Як власну волю усмиряти.
 285 Твоя-ж ціль — слава лиш пуста,
 Тож геть з очей мені в тій хвили!
 Бо не для тих знамя хреста,
 Що злого в собі не зломили.“
- Тут у товпі скипіла лють
 290 І вихром крики ген ідуть,

І ласки брата молять знова.
А лицар в низ глядить без слова,
Кладе свій одяг і князя
Цілує в руку мов дитя,
295 Та йде. Князь дивить ся в спокою,
І кличе тут за ним з любовою:
„Мій сину, обійми мене!
Тепер ти витязь в тяжшій бою.
Візьми сей хрест — се дар за те,
300 Що витязем став над собою!“

Остан Грицай.

8. ПОРУКА.

(Присьвята Івану Калиновичу).

1798.

З ножем під полою підкравсь
Дамон к Діонізу тирану.
Схопили його, і в кайдани
Забили. Тиран запитавсь:
5 „Чого ти з кинджалом?“ Озвавсь
Той: „Визволить город од ката!“
„За це на хресті буде плата!“

„Байдуже! Вмирать, так вмирать!
Не жизни я в тебе благаю,
10 А от коли милость, прохаю
Три дні мені строку лиш дати,
Щоб з милим сестру повінчать;
Поручником друга покину;
Втечу, — не мине він загину.

15 Король тут лукаво всьміхнувсь,
Подумав зажмуривши око,
І каже: „Даю три дні строку,
А тільки, щоб в пору вернувсь
20 І даний щоб час не минувсь,
Бо друга за тебе скатую,
Тобі-ж тоді жизнь подарую“.

До друга прийшов: „Приказав
Король на стовбурі розпяти
Мене за мій вчинок завзятий,
25 І строку три дні мені дав,
Щоб з милим сестру повинчав, —
То йди-ж під заклад у неволю
На три дні, вернись і одзволю.

Обняв його щирець без слів
30 І здав ся на волю тирана.
А той почвалав собі зрана.
І третій ще день не наспів —
Сестру вже до шлюбу повів.
Мерщій він назад поспішає
35 В турботі, що срок він прогає.

Тут цівкою вдарив ливний,
І з гір заревіли потоки,
І беріг залили високий.
Підходить, аж струміль гірний
40 Місток розірвав камяний, —
І глянув він сумно і тихо
На се несподіване лихо.

Він кида сюди і туди
Свої безнадійні згляди,
45 Гукав і шукав собі ради, —

Не чути відгуку з води,
Не видно ратунку з біди,
Рибалка веслом не киває,
А хвиля все дуще гуляє.

50 Упав і заплакав і зняв
Він руки до Бога в знесилі:
„Вгамуй, милий Боже, ці хвилі!
Легять так години, настав
Вже південь, і друг мій пропав,
55 Як сонечко в вечері зайде,
І мене король там не знайде.“

Неначе в весні у ярах,
Потік скаженіє і рине,
А час за часиною лине.
60 І духу додав йому страх...
І от він в хвилястих валах, —
Руками бурун розтинає,
А сьмілому й Бог помагає.

І вплив з води і біжить
65 І дякує щедрому Богу.
Аж тут перетяли дорогу
Розбійники: „Жить, чи не жить?“
Сердешний блідніє, дріжить
І каже їм: „Бійте ся неба,
70 Чого вам од голого треба?..“

„Своїх не кривавте ви рук!
Я маю лиш тіло і душу,
Віддать королю я їх мушу.“
І вирвав в розбійника друк.
75 „Там жде мене щирий мій друг!“
І став їх що сили кресати,
Три впали, а інші — тікати!

А сонечко палить гаразд!
Од спеки й тяжкої дороги
80 В його потюмили ся ноги.
„В тяжкий ти поміг мені час,
Од хвиль і розбійників спас, —
Невже-ж мене згага тут згубить,
І друг там погине мій любий?“

85 Аж гов! Наче срібний дзвінок,
Близенько щось плеще, дзюркоче;
Він глянув, і радісно очи
Уздріли, мов перлів разок
Із скелі біг сьвіжий струмок.
90 Він радо схиливсь до криниці,
Й досхочу напившись водиці,

Воскрес і забув ся всіх лих.
А сонце любесенько сьвіте
На травку зелену крізь віти.
95 Аж двоє ідуть; він притих,
Хотів вже тікати од них,
Як чує, вони промовляють:
„Отце вже його розпинають“.

Як птиця полинув. „Мій брат,
100 Мій друг гине!“ — скрикував в горі!
Там жевріє в західній зорі
Зубців Сиракуз білий ряд.
На зустріч біжить Фільострат.
Боги! Се його домівничий,
105 Пізнав свого пана і кличе:

„Назад, вже ратунку нема!
Промучить ся він вже не довго,
Ратуй-же себе ти самого.

Безвістність, кайдани, тюрма
110 І посьміх тирана, — дарма:
Він ждав, сподівав ся, години
Лічив, і не вірив, що згине“.

„Хоч пізно й кінець не змінивсь,
Його не спасу, се я знаю.
115 То хай-же нас смерть поєднає,
Щоб лютий тиран не хваливсь,
Що зрадив я й тим опізнився.
Хай дасть на поталу він звіру
Обох нас, і в вірність йме віру!“

120 Стемніло і вище всіх хат
Він хрест бачить, ставши у брами;
Навколо-ж люд гавить юрбами,
І тягне вже друга канат...
Розкинув, посунув назад
125 Народ він і крикнув: „Катюга,
Мене розіпни, а не друга!“

Дивуючись всі підійшли, —
В обіймах обидва і в волю
Ридають од щастя і болю.
130 І сльози у всіх потекли...
І вість королю понесли.
Він жаль у грудях чуває
І в ту-ж мить їх побачить бажає.

І довго дививсь на гостей,
135 І каже: „Багато в вас сили!
Ви серце моє побідили...
І вірність — не брязк се пустий.
Товаришем в спіл ваш сьвятий
Прийміть і мене, і не двоє
У спілці хай буде, а троє..“

9. ГЕРО І ЛЕАНДЕР.

1801.

Бачиш ті старинні замки
Проти себе мов дві рамки
В сяйві сонця навкруги?
Де Геллеспонт котить хвилі,
5 Рве й гуде крізь Дарданелі,
Ломить скельні береги?
Чуєш, як реве там хвиля,
Та як бє в скалу вона?
10 Аз'ю від Європи втяла,
Та коханню не страшна.

І в Леандра й Геру милу
Амор божу влучив стрілу,
З лука прошиб край сердець,
Геро-Геба! гарні брови...
15 Він все в гори йде на лови,
Жвавий, крепкий молодець.
Гнів батьків давний, ворожий
Ділить любків, там і ту,
А солодкий любви овоч
20 Висить вже на волоску.

В замку в Сестоґа віднозі
Сіло дівча у трівозі,
Море вкрила все піна...
До Абіда споглядає,
25 Там, де милий пробуває,
Краля тужить самітна.
Ах, до тої ген відноги
Мостів там нема ніде,
Човен теж там не плаває,
30 Стежку лиш любов знайде.

З лабіринта, ще й з порога,
Вкаже любов де дорога,
Дурня змінить навпаки,
І звірів в ярма вганяє,
35 В діамантовий плуг впрягає
Дишучі огнем бики.
Навіть Стикс девять-русельний
Тої не спинить любви;
Викраде вона миленьку,
40 Хоч би з Плюта царства тьми.

І кризь страшні хвилі моря
Мчить любов все жаром горя,
Ум Леандра охотить.
45 Як лиш денний блиск згасає,
Ось пливак вже поспішає,
Скаче в Понта води в мить,
Крепко хвилі відгортає
На противний беріг вплав,
50 Де з віконця на балконі
З факлі вже огонь палав.

В раменах м'яких любви
Він щаслив, мов плив на лови,
По плавбі загіє кров,
І прийме заплату божу,
55 Що її розкішну, гожу,
Зберегла йому любов.
Аж спізненого Аврора
Будить з мрій солодких снів,
Гонить в зимне ложе моря
60 З лона райських любощів.

Трицять сонць так вже втікало,
В їхніх пестошах збігало ;

Крадком пють роскоші всі.
Втіхи ночей мов пошлюбних,
65 Заздрих богам, перелюбних, —
Все зелені молоді!
Не зазнав той щастя з роду,
Хто сей овоч із раю,
Над пекольною рікою
70 Не зірве під власть свою.

Геспер і Аврора в згоді
Чергували ся на зводі.
Щасним стриму вже й нема!
Хоч краса листків марніє,
75 З ледяних сторін вже віє
Остра з півночи зима,
Радісно вони витали
Днів що раз коротшу путь,
І за довше щастє ночей
80 Пяні Зевсу мольби шлють.

Вже Вага на небі стала,
Дні і ночі порівняла, —
А дівчина знай стоїть,
Жде, глядить сама з віконця:
85 Ось злітали коні сонця
По кінець небесний звід.
Море стало тихе, рівне, —
Мов те зеркало було,
І вітрець не заколише —
90 Чисте мов хрусталь живло.

Там дельфіни виринали,
Весело в нуртах гуляли
В срібно-чистім морі вплав;
Чорно-сірим ключем гнали

95 З нуртів моря підпливали, —
Се Тетіди полк гуляв.
Лиш вони одні все знали
Про любовну тайну звязь,
Але на приказ Гекати
100 Мова їм на все замклась.

Видом моря так радїла,
В лестних словах гомонїла
Геро до живла таке:
„Милий Боже! Ти-б мав звести?
105 Буде той брехун без чести,
Хто тебе лукавим зве.
Людський рід увесь лукавий,
Серце в батька строге знов, —
Благий ти і милостивий,
110 Зворушить тебе любов.

„В пустках тих батьків палати
Мусїла-б я коротати
Вічне горе днів своїх, —
Та мені ти носиш друга
115 Без судна, як зійде туга
Просто в рай обійм моїх.
Хвиль твоїх прибій страшливий,
Жахом дише глибина,
Та любов тебе вблагає,
120 І геройство помага.

„Бо й тебе могуча сила
Бога Ероса вразила:
Золотий баран втікав, —
Геллю з личком все рум'яним
125 Ніс ще й з братіком коханим
На хребті по морі вплав,

Чаром ти її підбитий
Скочив живо з гирла тьми
І з хребта здер в мить дівчину
130 На саме дно глибини.

„Там-то в водяній палаті
Стала з богом проживати
Весело безсмертні дні:
Любкам в любові помагає,
135 Вдачу твою усмиряє,
Вводить в залив кораблі,
Чудна Гелле! божественна!
Шлю мольби тобі свої:
Приведи і днесь Леандра
140 Звичним шляхом ти мені!“

Вже стемніли хвилі моря,
Геро факлю сьвітить з горя;
З висоти огонь палав,
Щоб сей знак таємний, любий
145 Любка хоронив від згуби,
Путь мандрівнику вказав.
Стогне і гуде з далека,
Море в пільмі бовдурить,
Сьвітло зір у мить померкло,
150 Буря люто клекотить.

Понта площу ніч вгортає,
З хмар потопа струй спадає,
Води цюрком хлюпотять;
Блискавки дрожать воздухом,
155 А з печер його вже духом
Наче тучі всі летять,
Ріжуть челюсти незмірні
В гирлах нуртів заєдно;

160 Позіха мов з пекла паша,
Одчинає морське дно.

„Горенько-ж моє!“ — ридала,
Бідна й Зевса ще благала :

„Ах; що випросить мож так?
Хоч боги співчули-б горе
165 Що-ж, коли в те злудне море
Кинувсь серед туч смільчак?
Звичні з морем ріжні птахи
Стрімголов в гніздо летять,
Кораблі теж непоборні
170 Скрить ся в заливі спішать.

„Ах, він певно вплав пустив ся,
Очайдух на те рішив ся!

Сильний бог його кріпить :
Клявсь на се він на прощаннє,
175 Присягав мені коханнє;
Смерть одна його звільнить.
Може він в тій хвили зводить
З буруном страшенний бій,
Нурт пірве його на віки
180 Хвиль розбурханий прибій.

„Понт обманний, хто вгадає,
Скільки зрад в собі скриває!

Ти-ж мов зеркало те був!
Хвилі спочивали зрадно,
185 Аж його ти звабив складно,
Й в царство ложі зотягнув.
І йому ти з пів дороги
Поворот загородив,
І на зрадженого підло
190 Всі страхи свої спустив!“

Бурі шум росте на мори.
Виривають хвилі гори,
Розбивають ся до скал,
І піна все покриває.

195 Човен дуба силу має
А роз'б'єсь від сих навал.
Вихор загасив і факлю,
Що була мов сьвічником,
Страх бере і від потопи
200 Суша теж пройма жахом.

Ось і Афродіту молить,
Хай Оркана здержать зволить,
Усмирить гнів хвиль вона.
І клянесь вітрам богаті
205 Жертви на жертовник дати,
Злоторогого бика.
Глибини богинь всіх просить,
Молить і богів з небес,
Дать обіцює оливи
210 До бурливих морських плес.

„Вислухай моє проханне
Лєвкотее, се бланне,
Божественна на воді!
Вийди, ти все прибігаєш,
215 Мореплавців з туч спасаєш,
Ратувать спішиш в біді.
О, подай йому заслону
Ткану, чарівну, сьвяту!
Хто її вбере, той ціло
220 Встане з гробу хвиль, як з'сну!“

І вітри страшні змовчали.
Вже край неба коні стали,

Еос з ними сам піднявсь.
Море смирно в давнє ложе
225 Йде мов зеркало те гоже.
Воздух до води всьміхавсь.
Лагіднійше бють ся хвилі
До скельних стін берегів,
З легка хвилі лиш маняють, —
230 Труп при березі білів.

Так, се він! Вмерлець примірний,
По смерти присязі вірний!
Геро друга пізнає;
235 Ні з жалю вона голосить,
Ні з очей сльози не росить,
Бач, струхліла вся стає.
В пропасть лиш пугу вдивлясь,
В етеричне сьвітло се..
240 В мить вкрасив огонь шляхотний
Як мертве її лице.

„Вас пізнала-м, дужі сили!
Прав своїх ви боронили,
Невмолимі і страшні.
Путь свою давно-м вгадала...
245 Щастя я таки зазнала,
Доля найкраща мені!
Мов служебниця сьвятині
Тої за життя була-м, —
Тож тобі, царице Венус,
250 В жертву я себе віддам!“

В легкій шаті, ціла біла,
З башти в море мов злетіла,
В мить її бог Понт приняв,
Взяв на хвилі сьвяті тіла,

255 Їх змиває піна біла;
Обоїм — він гробом став.
І утішний своїм лупом
Весело реве й гуде,
260 Лє невичерпана урна,
Струю, що у вік пливе.

Володимир Кобрин.

10. КАССАНДРА.

1802.

Радість гомоніла в Трої,
Ще стояли мури всі,
Пісня прославляє бої,
Дзвонять струни золоті.
5 Руки всіх тепер в спокою,
Довгим боям вже кінець,
Бо із Пріяма донькою
Сам Пелід йде під вінець.

10 Вже пристроєний вінками
Люд, як сьвято се велить,
Торжественно із мольбами
У Тімбрійця храм спішить.
Грімко крізь розгульну Трою
Звуки радости гудуть,
15 Лиш одна тут самотою
Горесна щеміла грудь.

Горесна, хоч радість всюди,
Без товариства, сама,
Так Кассандра з болем в груди

20 В гай Аполльона ішла.
В найтемнійшу глибінь нині
Схоронивши ся сумна,
З гнівом пояску жрекинї
В порох кинула вона:

25 „Всіх голубить роскіш-мрія,
Всіх щасливі днесь серця,
У старих батьків надія,
У сестри — сяйво вінця.
Я одна лиш самотою
30 Не заслїплена нічим
Бачу ясно, як стрілою
Йде загуба мурам тим.

„Бачу — смолоскип яріє,
Та не в Гимена руці;
35 Ген під небом дим темніє,
Але се вже не жерці.
Сьвята ладять ся без впину,
Але мій чутливий дух
Видить демона загину,
40 Що руйнує все вокруг.

„І гнівлять всіх жалї мої,
Я стрічаю скрізь лиш глум,
В глибинах тиші глухої
Мушу крити я свій сум.
45 Хто щаслив — не йде зі мною,
А веселим — більш сьмішний!
О, ва кою ти судьбою
Наділив мене, Сьвятий!

„Та на що-ж звіщати маю
50 Віщії твої слова
В місті слїпоти без краю,

Де видюща — я одна?
На віщо мені глядіти
На невмольну лють судьби?
55 Вже її не одоліти,
Горе мусить надійти.

„Якже-ж тайну там розкрити,
Де украдкою горе йде?
Лиш в омані можна жити,
60 А відучість — смерть несе.
Тож спаси мене від неї,
Повний крови вид закрий!
Чашею віщби твоєї
Бути — дар отсе страшний!

65 „Дай мені, щоб знов я мала
Мій безжурно-темний ум!
Я зніміла, як пізнала,
Боже, тайни твоїх дум.
Все я, все в будуще лину...
70 Не для мене хвилі чар!
Ти безжурну взяв годину,
Відбери фальшивий дар.

„Отсих кіс мені ніколи
Не вкрасив весільний цвіт,
75 Відколи по твоїй воли
Віттар твій — се весь мій сьвіт.
Молодою вже зазнала
Тільки плач і горе я,
Все так гірко відчувала
80 Біль рідні душа моя.

„Скрізь подруг веселі пари,
Бачу — все кругом жиє,
Пе із молодости чари,

В мене тільки смуток є.
85 Не мені весна йде, Боже!
Сонце не мені блесить.
Як же той радіти може,
Хто на дно життя глядить?

„О, щаслива Поліксена
90 Сяєвом солодких мрій!
Найгарнійшого Геллена
Придесь обіймати їй.
Чого їй тепер боять ся?
Під надій розкішні сни
95 Навіть з вами помінять ся
Не бажає — ні, боги!

„Хоч і я знайшла вже того,
Що за ним летить душа, —
Ах, яка любов у нього,
100 І яка любови жажда!
Радо би я як подруга
Жила з милим, дорогим;
Але Стиксова потуга
Все між мною і між ним.

105 „Найстрашнійші мари аду
Прозерпіна шле мені;
Де не стану я, де сяду,
Бачу марева грізні.
Навіть у забав хвилину
110 Сіє грозу їх юрба!
Так за мною без упину
Йде та йде моя журба.

„Бачу вбійців сталь блискучу,
Бачу искри в їх очах,
115 І в загубу неминучу

Стелить ся для мене шлях.
 Ні! — очей я не відверну,
 Вічно я глядіти му
 На судьбу мою химерну,
 120. Поки в чужині не вмру.“

Звук тих слів іще лунає —
 В тім — чи чуєш? крик нараз
 В дали з храму вилігає:
 „Вже Тетіди син погас!“
 125 Вють ся в Фурій змії-мари,
 Утікають всі боги,
 А над Трою чорні хмари
 Надтягають доокруги.

Остан Грицай.

11. ГРАФ ІЗ ГАБСБУРГА. 1803.

В Аахені бучно своє сьвяткував
 Король Рудольф коронуваннє.
 Палац старовинний блищав і сияв
 У пишнім, розкішнім убранні.
 5 Всі страви граф Рейнський гостям подавав,
 А вина іскряві Богем наливав,
 І семеро виборців збройно
 Стояли навколо державця землі,
 Як зорі круг сонця, у злоті, сріблї, —
 10 Свій стан уявляли достойно.

В палаті бенкет, а в подвірю юрба
 Нарочу кишить превелика:
 І радощі буйні, і сурмить труба,

Вівати, і грає музика!
15 Бо згубний війни і без цісаря час,
Страшений і довгий, минув ся для нас,
Знов дан нам суддя панувати, —
І меч не карає нікого сліпма,
І в добрих і в смирних опаски нема.
20 Усильника жертвою стати.

І цісар свій келих підняв золотий,
І радий до панства він мовить:
„Витаю цей празник, і вас, всіх гостей,
Що мене ви прийшли поздоровить.
25 Сьпівця-ж чом нема, що нам радість дає
І сьпівом всолоджує серце моє,
І поїть росою, мов душу?
Я з молоду віщих боянів любив,
А те, що я лицарем в життю робив,
30 Те надто як цісар я мушу.“

Як ось розступив ся князівський гуртець,
І вийшов в киреї довжезній
З натхненнем пророчим у очах сьпівець
І з сріблом в волосою — старезний.
35 „Сплять згуки солодкі в струнах золотих“,
Сьпівець так сьпіває о хвилях сьвятих
Кохання, о дивно-велишнім,
„Що серце захоче, душа забажа, —
Скажи-ж нам, що цісаря найбільш скраша
40 Сьогодні на празнику пишнім?“ —

„Не буду сьпівцеви приказувать я“, —
Одвітив Державець ласкаво,
„Над Богом обраним не влада моя,
Натхненне сьпівця — не забава.
45 Як буря зненацька бурхне, загудить,

Не знати, куди вона й звідки летить,
Як з темної глиби дзвінкуче жерельце, —
Так голосно пісня сьпівцева звенить,
Підважує дух наш і диво чинить —
50 Дрімливе розбуджує серце.“

І вдарив мистецько по струнах сьпівець: —
„Якось — раз побрав ся на лови
За сарною швидкою жвавий стрілець, —
Стрілець той був знатної крови.
55 А чура лучок йому й стріли держав.
Під ним воронесенький кінь вигравав,
І тільки що вїхав на муріг дібровний,
Він з далека дзвоник почув, —
З Причастем то батюшка був,
60 А з ним іще служка церковний.“

„Обох їх у лісі побачивши граф
Зіскочив з баского негайно,
Вклонив ся і зараз навколїшки став —
Почтити сьвященную тайну.
65 А лісом тягнув ся глибокий яроч,
Бурхав в нїм од поводи здутий поточ, —
Не дав пан-отцеви він ходу.
І бережно батя поклав сакрамент
На травку зелену, рбззув ся у мент,
70 Щоб перейти баструю воду.“

„Ти що тут моториш?“ — граф його пита.
А той одвіча йому сьміло:
„Зове мене, бач, моя служба сьвята —
Жде хворий Господнього Тїла.
75 І тільки що зближив ся до бурчака,
Як кладку схопила та хвиля рвачка,
Мені-ж так потрібно в посьпіху,

Тим хочу я босий ось перебрести
Потік, аби швидче душі принести
80 Християнську, останню утіху.“

„Тут граф на коня пан отця посадив
І дав йому повід у руки,
Щоб хворого він мерщій запричастив,
Влегшив передсмертнії муки.
85 А сам пересів він на чури коня,
І знову на лови подавсь навмання,
А батя майнув куди треба.
А звтра-ж до графа прийшов на поклін,
За повід веде йому коника він
90 І зичить всіх благ йому з неба.“

„Крий Боже, пан-отче“, — граф каже йому,
„Щоб ще коли їздив на лови,
На герць, чи на бій на коні я цьому,
Носив бо він Тіло Христове.
95 Коли не береш ти для себе коня,
Хай церкві це буде присвята моя,
Бо вчора подав я поданне,
Тому, що так щедро мені
Послав усі блага земні,
100 І душу і жизнь і диханне.“

„Нехай милосердний Отець наш і Спас,
Що всім помагає в потребі,
По вашій заслужі великій і вас
Помилує тут і на небі!
105 Всі добре вас знають і славлять навкруг
І вас, і хоробрий лицарський ваш дух.
В вас шестеро любих дочок — як квітки
Роскішно вони процвітають;
Нехай-же вам любі і гарні дочки
110 Корони і слави придбають.“

Задумав ся цісар і мовчки сидів,
Немовби згадав про минуле,
Він пильно сьпівцеви в лице поглядів,
І серце забило ся чуле.
115 Він все зрозумів, пан-отця він пізнав, —
Схилившись в багрянну кирею сховав
Він сльози, що вид покропили...
І бачили всі, як він сльози ронив,
І графа пізнали, що все те вчинив,
120 І Господа Бога хвалили.

Цезар Білило.

12. СЬВЯТО ПОБІДНИКІВ.

1803.

Впав Пріямів город в ноги,
Троя в румі і пилу;
Греки п'яні з перемоги,
Взявши добич немалу,
5 Сіли вже на статки біля
Геллеспонта берегів —
Їх нести готова хвиля
В гарну Грецію борців.
„Вдарте-ж пісню втішну, нуте!
10 Бо-ж у вітчину ладні
Плисти наші кораблі —
Рідним ватрам нас вернути.“

Сидя лавами злу долю
Гірко Троянки кляли,
15 Бють ся в груди повні болю,

Вітрам коси розплели.
В крики втіх веселораді
Свій сумний мішають сьпів,
Горе їх ще більше в паді
20 Краю, міста і батьків.

„Будь здорова, земле рідна!
Вітчину лишивши, там
В службу йдем чужим панам.
Ах, мерців судьба завидна!“

25 Ось тепер богам готує
Кальхас жертву і палить
В честь Палляді, що буде
Городи і знов валить,
30 В честь Нептунови, що в рясу
Вод усі краї прибр в,
Зевсу в честь егідотрясу,
Що на нарід страх наслав.

„Рішений, рознятий істо
35 Спир, що скоїв много бід,
Виповнилась черга літ,
І велике впало місто.“

Син Атрея, сили всьої
40 Вожд, переглядів полки,
Що плили колись на бої
Над Скамандра береги.
І тяжка журби негода
Налягла царевий гляд,
Бо з прибулого народа
45 Лиш немногих вів назад.

„Хай-же втішний сьпів сьпіває
Той, хто в рідний край пливе
І кому житте цвите!
Бо не всяк у дім вертає.“

5) „Нї, не всїм радїти гоже,
Що вертають в тїнь домів:
Морд їх там чекає може
Близь домашніх вївтарів.
Дехто впав про хитрїсть друга,
Кого в бою бог зберїг!“
55 Так Улїс в натхненню духа
Когось зором остерїг.

„Щасний, кому зберїгає
Вїрна жінка чистий дїм!
Бо хитка в умї своїм
60 І злїсна, — нове кохає.“

І зрадїв Атрид, жоною
Знов здобутою щаслив,
Лоно чарївне рукою
65 Повен радости обвив.
Мусить дїло зле пропасти,
За злочином пїмста в слїд, —
Бо нам править в своїй власти
Праведний з небес Кронїд.

70 „Злу лихий кїнець в розвою,
Мстить гостинне право бог
На злочиннїм полі — ох,
Справедливою рукою.“

„Може щасному й прилично“,
75 Мовить Оїлея син,
„Славити богів велично
Свїтом правлячих з вершин!
Без розбору дїлять дари,
Тичуть щастє навпопад;
80 Бо Патрокль упав на мари,
А Терзїт пливе назад.“

„Сліпо щастє боговите
Сипле з бочки людям пай:
Тїш ся нинї і гукай,
Хто взяв жереб далї жити!“

85 „Та-ж війна бере найкращих!
Вічна пам'ять будь тобі,
Брате, на бенкетах наших,
Що був баштою в борбі.
Як палав ряд статків чорний,
90 Ти то Грекам визвіл дав;
Але хитрий і проворний
Нагороду гарну взяв.“ —

„Мир душі твоїй хай сяє!
Супостат тебе не зміг,
95 Аякс з Аякса рук ліг.
Ах, найліпших гнів з'їдає!“

З черги в честь вітця чільного
Злив Неоптолем вина:

100 „Зміж всіх людських доль могого
Батька долю славлю я.
Зі всіх благ життя величнн
Слава — найвисше добро;
Тїло в прах паде, та вічно
Жити-ме імя його!“ —

105 „Будеш ти, хоробрий, зично
Жити славен у піснях!
Бо земне минуче; ах,
Лиш мерці тривають вічно.“

110 „Як пісні мовчать байдужно
Про побідженого, вам
Гектора згадаю тужно“, —
Син Тидея рік братам.

115 „За домів сьвятиню мильшу
Хто защитником упав, —
Взяв хоч витязь славу більшу,
С.й за кращу ціль стояв!“ —

120 „За домашні хто престоли
В бою лїг, їм щит і дах,
Той і в ворога устах
Жити-ме, не вмере ніколи.“

125 Нестор, бенкетар завзятий,
Що три роди пережив,
Гекубі слїзній листатий
Кубок чергою вручив:
„Випий сей напій живущий
І великий біль забудь!
Бакхів дар отсей цілющий
Бальсам на зболїлу грудь.“ —

130 „Випий сей напій живущий
І великий біль забудь!
Бальсам на зболїлу грудь —
Бакхів дар отсей цілющий!“

135 „Тож Ніоба, що служила
Гнівови богів за ціль,
Як колося овоч з'їла,
Пересилила свій біль.
Бо поки край уст бурхає
Животворний ключ життя,
Топить біль і розмиває
Горе хвиля забуття!“ —

140 „Бо поки край уст пінить ся
Животворний ключ життя,
Тоне в хвилях забуття
Зойк і сном привидним снить ся.“

145 Тут ясновидюща встала,
Богонатхненна глядить
З кораблів туди, де впала
Вітчина, в димах горить.
150 „Ах, земне буттє є чадом;
Як стовпи диму пропадуть
Величі земні всі рядом;
Вічно лиш боги живуть.“
„Висне горе, на коні ти,
Чи на кораблі живеш;
155 Завтрішнє непевне теж,
Тож сьогодні дбаймо вжити!“

Дмитро Йосифович.

13. СТІЛЕЦЬ У АЛЬПАХ.

1804.

Може-б, синку, ти ягнятко
Постеріг, мале ягня?
То стрибне воно на грядку,
То на цвіти, — так що-дня.

5 „Пусту мене, моя мати,
Пусту в гори полювати!“

Може скличеш ти отару
У сопілочку свою?

10 Грою додаси ти чару
До дзвінких пісень в гаю.

„Пусту мене, моя мати,
По горах помандрувати!“

15 Полюби, — кругом оселі
Чорнобривці, нагідки
І майори, — там на скелі
Дикій не цвітуть квітки.
„Хай цвітуть собі майори,
А я, мамо, піду в гори!“

20 І побрив собі хлопчина
В пущі й нетри диких гір,
Носить ся, мов хуртовина,
Гонить ся, як лютий звір.
Перед його мчить ся, скаче
Серна злякана, тремтяче...

25 З скель на скелі, далі-далі
Мчить ся серна, як стріла,
Через прірви і проваллі,
Де густа повисла мла.
30 А за нею хлопець сьмілий,
На готові лук і стріли.

Скочила на шпиль зубчастий,
А під ним бескид і тьма,
Там ні гребнів камінястих,
Ані стежечки нема.
35 Круча пащу роззїває,
З заду ворог поспішає.

40 Молить жалібно очима
Стрільчика, щоб не вбивав,
Молить дарма: за плечима
Гостру стрілку вже дістав.
Раптом сивий дід з'явив ся —
Дух Гірський, і насупив ся.

45

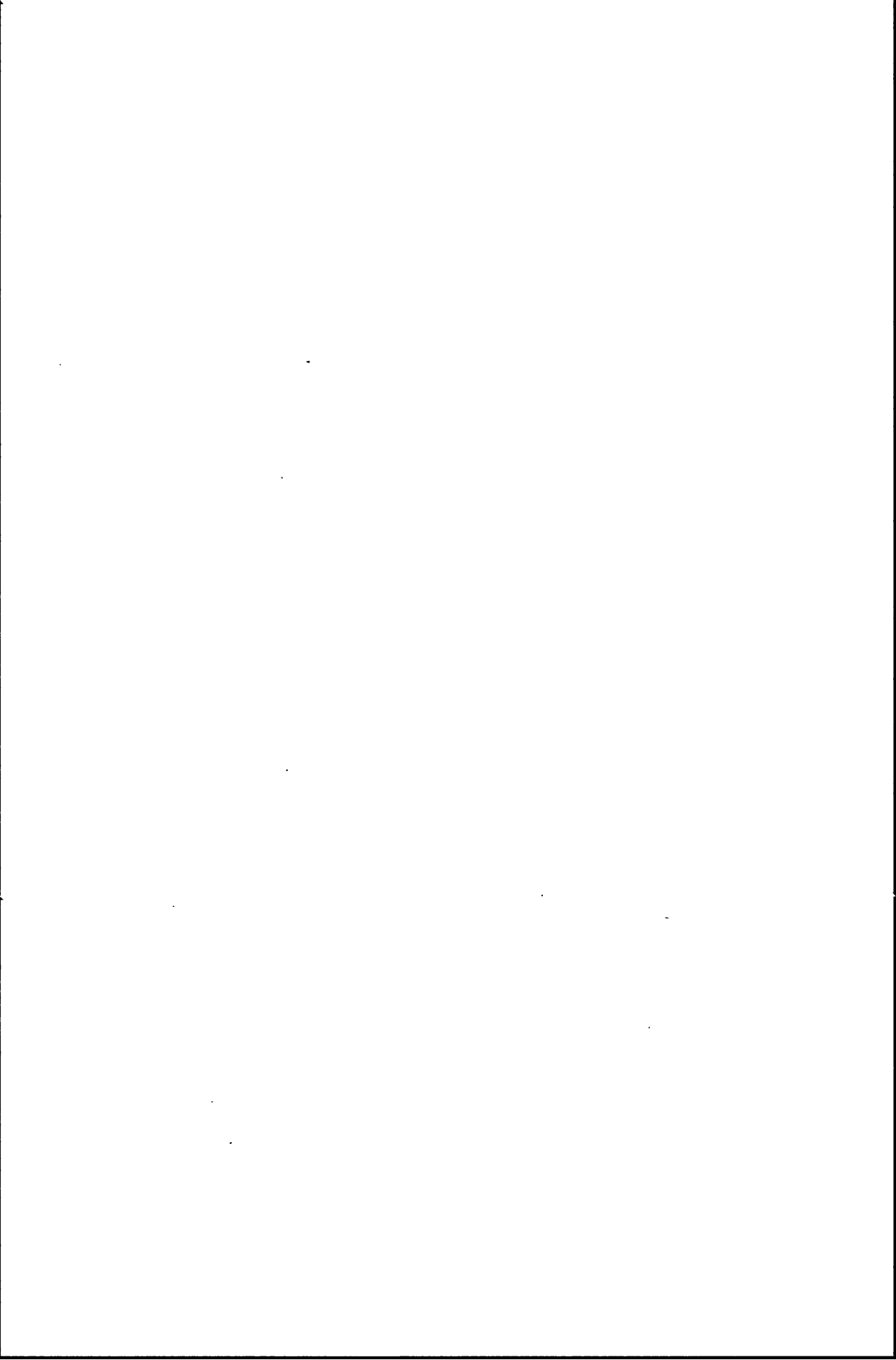
І руками животинку
Змучену він затулив:
„Не дозволю сього вчинку!
Гарну землю Бог створив
Всім для рівного наслідку!
Не займай мою черідку!“

Цезар Білило.

III.

ПОЕМИ.

I. ПРОГУЛЬКА. *)

1795.

Будь ми здорова, горо із вершком червоно-
[промінястим!

Сонце, витай, що її любо освічуєш так!

Ви теж витайте, луги животворні, й ви, липи

[шумливі,

Й той співаків любий хор, що між гильками

[літа!

5 Й ти, небес синяво, що розливаєш ся в без-

[мір широк,

Довкола бурих тих гір, по над зелені ліси

Й по надо мною, що ось із вязниці-кімнати

[уйшовши,

З буденних, млявих розмов, весело к тобі

[біжу.

10 Подиху твого струя ароматно мене освіжає,

Спрагнений зір покріпля світло могутне твоє.

Ярко цвітиста лука мерехтить у красках ріж-

[народних,

Але їх супір палкий грація ніжна вкрива.

Вільно прийма мене луг на свій килим широ-

[кий, розкішний;

*) У перекладі отсих двох Шіллерових поем, уложених старинним розміром, гексаметрами на переміну з пентаметрами, т. зв. дістіхами, на жадане перекладача задержуємо його правопис, де в чім відмінний від нашого.

Зелень приязну його стежка сільська протина.
15 Довкола мене брелять роботящі пчїлки, і мов
[сумнів

Вєть ся барвистий мотиль над румянцем ко-
[нюшин,

Жарко пече вже мене промїнь сонця, від за-
[ходу тихо,

Лиш жайворонковий трель в яснїм повїтрі
[звенить.

Та ось із близьких хащів зашумїло; хиляють
[ся вїльхи

20 Гилєм у низ, і пїшов вїтер траву хвилювать.

Нїч запахуца мене обїйма! Під холодну по-
[крївлю приймає

Дах величезний мене буків тїнистих, старих.
В тайники лїса нараз краєвид заховав ся ши-
[рокий,

Вєть ся стежина крута, мов під ногами змїя.
25 Крадькома лиш крїзь гильки проника крїзь
[зелену гущаву

Світло скупє; лиш де-де синява глипне, мов
[сьмїх.

Та нараз пїтьмі кєнець! На прогалинї лїса
[неждано

Знов у блискучого дня світлї купаю ся я.
Непереглядна тепер далечїнь перед зором
[у мене,

30 Синїї гори у млї свїт закінчають менї.

У стїп гори, що спада пїдо мною ід разу так
[стрїмко,

Зеленкувата рїка зеркалом плинним тече.
Етер у безмїр у низ і у верх надї мною без-
[межний;

- В верх глянь — аж лячно стає; в низ —
[заворот голові.
35 Але між безміром тим, що у гору, і тим, що
[в долину,
Кладка з поручем тебе певно, мандрівче, веде.
Всміхнені наче біжать попри нас узберіжя
[богаті;
Радість, запопадний труд пишна долина
[хвалить.
Лінії ті, що селян власність ділять одну від
[другої,
На коврі нив збіжевих клала Деметра сама.
- 40 Се дружелюбне письмо, дар чоловіколюбного
[бога,
Ще як в залізну добу щезла любов із землі.
Але вільнішими скрутами перетинає управ-
[лені ниви,
45 Раз поринаючи в ліс, то знов на гори пнучись,
Стяжка блискуча, широка, гостинець, що лу-
[чить край з краєм,
А по глибокій ріці сплави помалу пливуть.
Тут і там дзвоники стад на оживлених чуть
[пасовиськах,
Будить чуткую луну спів самітний пастуха.
Села веселі сидять по річних берегах, інші
[скриті
50 Серед садків, інші знов пнуть ся по горах
[стрімких.
- В близькім сусідстві жиє чоловік іще тут із
[рілею;
Поле його облягло мирно домівку його.
Любо звиса виноград понад вікна низенькі
[хатини,
А над хатиною дуб конарі крепкі простяг.

55 Піль тих народе щасливий, що ще не про-
[снувсь до свободи,
Як ті поля ти живеш мирно в законах ті-
[сних.
І не виходять бажаня твої по за обруб що-
[річного жнива,
І як щоденний твій труд, правильно вік твій
[сплива.

Але хто враз відбира мені любий сей вид?
[Чужосільний
60 Дух якийсь віє нараз по тих чужійших полях.
Ділить ся різко щось; де ще лиш ось-що
[любовно мішалось,
І лиш однакове вже в парі з ним іде.
Видно ріжницю станів. Рядом гордим високі
[тополі
Перед дворами стоять, пишно та з панська
[глянуть.
65 Правильне все тут, усе якоесь дібране, повне
[значіння;
Служби дружина стрійна пана звіщає мені.
З далека блиском його сповіщають осяяні
[вежі,
І на скалистім ядрі гор од мурований ось!

В пушу далеку прогнав лісового він Фавна
[давно вже,
70 Але побожність дає каменю висше жите.
Близше стикаєть ся тут чоловік з чоловіком,
[тіснійше
Довкола нього стає, швидше ворухить ся
[світ.
Глянь, у важку боротьбу виступають ворожії
[сили,

Много дасть їх боротьба, більше їх звязок
[здїла.

75 Тисячі рук оживля один дух і у тисячних грудях
Жевріє спільне чує, серце мов бєть ся одно.
Бєть ся за рідний свій край і за предків за-
[кони святїї,
І за ту землю, в якій кости їх чесні лежать.

З неба зїходять сюди і блаженні боги, оби-
[рають

80 У посвячених храмах любі осїдки собі.
Щедрії дари вони надїляють. Ось перша Це-
[рера

Плуга приносить у дар, якор Гермес дає,
Бакх виноград, а Мінерва оливи гильки по-
[пеластї,

85 А воївного коня ось вам Позейдон веде.
Мати Кибеля впряга хижі льви в свого воза
[штельвагу,
В браму гостинну немов міста гражданка
[в'їзжа.

О святї каменї! З вас розлились насадителї
[людства,

Дальнїм островам в морях слали ви штуки
[ї звичай.

Мудрі судили ось тут серед тих многолюдя-
[них мурів,

90 Бігли герої відсїль до боротьби за рідню.
Тут на сей мур матерї виходили з дїтками
[малими

Ріднеє вїйсько прощать, поки за горб не
[зайшло.

Потїм клякали перед вївтарями богів і благали
Слави й побїди для них, а собі їх вороття.

- 95 Слава й перемога була, та лиш слава вернула
[до дому,
Але заслугу їх діл камінь лише заховав:
„В Спарту, мандрівче, коли надійдеш, спові-
[сти, що тут бачив!
Всі ми ось тут полягли, як повелів нам закон“.
Спіть супокійно, блаженні кістки! Кровю ва-
[шою злита
- 100 Ось зеленіє морва, кильчить ся сімя буйне.
- Власности рад розвиваєть ся жваво і про-
[мисл свободний,
З трощі річної зове божество: „Човни,
[сюди!“
З стуком сокира руба деревину, зітхає Дріяда,
З під полонини у низ з гуркотом котить
[ся трам.
- 105 З каменолома важкий тягнуть камінь, підойми
[та линви,
Навіть у гллуб рудників вдовбуєть ся рудокоп.
Ковало Мульцібера стугонить у такт молотів
[бючих,
І від зачорнених рук прискають искри зеліз.
Лен золотистий звива на себе фурчачи веретено,
110 Поміж нап'яті нитки човничок ткацький літа.
- В пристані кличе лоцман, кораблі вже чека-
[ють готові,
Що в чужий край понесуть пильности на-
[шої плід.
Радісно інші сюди прибувають з чужими пло-
[дами, —
Машти високії їх всі у святочних вінцях.
- 115 В ринку товпить ся народ, доки повні весе-
[лого люду, —

Гамір чужих язиків вух привичних не разить,
На деревляний поміст насипа купець гори
[пшениці;

120 Що під промінем жарким Африка плодить
[стара,
Що у Арабів зросло і що крайная північ зготує,
Все те блаженним добром ріг Амальтеї
[сповня.

Родить отут і талант із фортуною божеські
[діти,

Кормить свобода й ростуть штуки, що дух
[веселять.

125 Наслідуючи жите веселить наші очи художник,
Одушевлений різцем камінь чутю промовля.
На струнких йонських стовпах спочиває ось
[штучнеє небо,

А сам один Пантеон весь містить в собі
[Олімп.

Легкий, немов у повітрі дуга, стріла пущена
[з лука,

130 Перекидаєть ся міст понад бурхливий потік.
Але в затишнім покою рисує значучі колеса
В думках мудрець, щоб дійти творчого духа
[сліди;

Силу матерії він досліджа, притяганє магнесів,
Ловить в повітрі сам звук, в етері промінь
[слідить,

Стежить закони міцні в чудесах дивовижних
[припадків,

Полюс щоб стійний знайти в бистрому
[явищ виру.

1 Тіло та голос дає німим мислям письмо;
[у столітя

Думку людську на письмі лист понесе го-
[віркий,
Перед здивованим зором щеза паморока
[улуди,
Виплоди п'ятьми перед світлом щезають ден-
[ним.
Ломле окупи свої чоловік. Він щасливий, як
[тільки
140 Разом з окупами тьми сорому цуглів не рве.
Воля розбуджує ум, та розбуджує й пристра-
[сти дикі,
Що похапливо повзуть з нідер природи
[святих.
В бурі тоді якорі її рвуть ся, що міцно дер-
[жали
В пристані тихій його, буря його порива,
145 В безмір жене корабель, і щеза узбережє без-
[печне;
Хвилі мов гори б з керм човен гойдають
[хиткий.
Гаснуть у хмарах тоді ясні зорі Великого Воза,
Все тривке гине, з душі й Бога тривога
[жене.
Правда в розмовах щеза, віра й вірність в жи-
[тю пропадає,
150 На осквернених устах клятва брехнею стає.
В найтімнійші кутки, в звязок друзів, у тайни
[подружя
Влазить гидка клевета, звязки святі розбива.
Зрада пожерти бажа косим поглядом чисту
[невинність,
Чистую совість вбива зубом отруйним брехня.
155 В грудях споганених все вже продажне, та пі-
[дле; зкидає

Навіть до волі любов божеський з себе
[покров.

Знамена, правдо, твої присвоїла ошука святії
І опоганила всі звуки природи ніжні,
Що утворило собі у потребах, чи в радощах
[серце;

160 Ледво правдиве чує ще в оніміню явищ.
Право гримить із трибун, сидить згода у хаті
[селянській,

Але закона мара трону царів стереже.
Довгі роки, сотні літ може мумія та животіти,
Може держати ся той образ свободи злудний,

165 Поки природа проснесь і важкими стальними
[руками

Час і потреба струсне тую будівлю гнилу.
Наче тигриця стара, розваливши залізні крати
І нумідійські ліси в жаху згадавши й гніву,
Встане тоді чоловік ошалілий з нужди та
[неволі,

170 Щоб в попелах отих міст страчений рай
[віднайти.

О, відчиніте ся, мури! Пустіть сьоїх в'язнів
[на волю!

Хай до опущених піль наче спасений верта!

Але де-ж я? Вже дороги нема. Стрімкі прірви
[й безодні,

175 Дебри та звори тісні хід зупинили мені.
З заду лишив я сади, огороди, плоти та оселі,
І полишили ся всі праці людської сліди.

Тільки матерії тут бачу купи, з якої повстати
Може жите; ось базальт рук різьбаря дожида.
З шумом валить водопад крізь щілину між
[скелями двома,

180 По під коріне дерев в низ він сердито бур-
[лить.
Дико та пусто ось тут. Лиш в горі в вітря-
[ному просторі

Висить орел, щоб до хмар світ животин
[навязать.
Тут на мою висоту ніякісїнькі вітрові крила.
Не донесуть, хоч би звук людських утіх
[і трудів.

185 Але чи справді я сам в твоїх раменах, мамо
[природо,
При твоїм серці? Та ах! Все теє був тільки
[сон.

Грізно віпхнув він мене в ту страшну жите-
[вую картину,
Разом з провалом тих гір він і мене про-
[валив,
Та я чистійше жите візьму з віттаря чистого
[твого,

190 Втіху й відвагу візьму, радощі літ молодих.

Вічно міняє мету, міня й правила воля, і вічно
Майже однаким валом котять ся людські
[діла.

Але-ж усе молода, в красоті невідмінній одна
[ти,

Мамо природо, закон вірно та строго дер-
[жиш.

195 Все та сама, ти в руках своїх вірних безпе-
[чно ховаєш

Мужеви, що він дитям, парубком звірив тобі.
Тими самими грудьми і годуєш весь вік чо-
[ловіка.

Під синім зводом небес, серед зелених левад

Ходять і близькі собі та живуть давно ви-
[гаслі роди ;
200 Сонце, що бачив Гомер, глянь! — усміха-
[єть ся й нам.

Переклад писано в д. 9—10 цвітня 1914.

Іван Франко.

2. ПОМПЕЯ Й ГЕРКУЛЯНУМ.

1796.

Ось яке диво стає! Ми шукали води жерельної,
Земле в тобі, та за те що дає лоно твоє?
Чи й там в безодні жите? Чи в низу там під
[лявою скритий
Рід ще новий прожива? Чи давно згиблий
[встає?
5 Греки, Римляни, ходіть, поглядіть на старинну
[Помпею,
Що віднайшлась! Гляньте, знов місто Ге-
[ракля встає!
Видно верхівя домів. Ось і портік широкий
[провадить
В сїни й присїнки. Спішіть їх оживити ви
[знов!
Ось і відкрито просторий театр! Через сїм
[його входів
10 Хай хоч і зараз пливе густо юрба до нутра!
Міми, а де ви? Сюди! Приготовану жертву
[хай діє
Князь Атрїєнко! Орест від Евменїд утіка!
Де веде лук сей побідний? Хиба не пізнали
[ви форум?

Що там за старці сидять он на куруль-
[ських кріслах?
15 Гей-же, ліктори, сюди з сокирками! На кріслі
[засяде
Претор судить; перед ним ось позовник,
[свідок з ним.
Вулиці чистії скрізь, а підвисшений попід до-
[мами
Вузший хідник камяний для пішоходів ле-
[жить,
Над хідником вистають мов для тіни під-
[даша; покої
20 Гарні виходять усі в тихі подвіря дверми.
Повідчиняйте мерщій ті віконниці й двері!
[В страшливу
Пітьму, що доси була, най ясне світло паде!
Глянь, як ось довкола стін лавочки ще стоять,
[а підлога
З пестрих уся камінців від політури блищить.
25 Свіжі на стінах іще ріжнобарвні, веселі ма-
[люнки!
Де-ж живописець? Ось-що пензель він лиш
[відложив.
З самих пукатих плодів і прегарно уложених
[цвітів
Тягнеть ся по верхах стін гарний, привабний
[фестон.
Осьдечка з повним кошем іде Амор голенький
[і радий,
30 Генії онде гнетуть в куфи червоне вино.
Ось-де Бакхантка в танку скаче високо, друга
[дрімає;
Скулив ся Фавн ось при ній, жре мов очима її.
Инша ось жваво жене на Кентаврі прудкім,
[лиш коліном

35 Сперта в його на хребті, тирсом його підгоня.
Хлопці, чого стоїте? Ану враз! Ось горнятка
[й збаночки!
Живо, дівчата, точить плин в етрурійські
[збанки!
А ось де триніг стоїть на прегарних тих Сфінк-
[сах крилатих.
Нуж, розкладайте огонь! Слуги, вечерю
[варить!
Йдїть хто на купно! Ось гроші, могутнього
[Тїта мѳнети,
40 Онде лежить і вага, і тягарці ще при нїй.
Вставте смолоскип у сей гарно різаний з мїди
[підсвічник,
Лийте блискучий олїй в лямпу, що ось на
[столї!
А що в тїй скриночці? О, поглядїть, що же-
[них присилає
Судженїй! Ось золота шпилька й жемчужні
[ковтки!
45 В купіль ведїть наречену! Ось тут для нати-
[раня масти;
Ось і румянець іще у кришталевім слою.
Але де ділись мужі? Старина? У поважнім музеї
Скарб ще коштовний лежить — звитки ста-
[рого письма.
Грифлі до писаня тут, таблички теж воскові
[для учнів, —
50 Не загубилось ніщо, вірно земля зберегла.
Також Пенати стоять, віднаходять ся боже-
[ства всякі, —
Але де ділись жерці? Їх не зістало й слїду.
Гермес ось прекрасноногий в руці кадука три-
[має,
З другої легко йому в гору Побїда зліта.

55 Також жертovníки тут! Давно жертви боги
[вже не мали!
Нуте-ж, збирайте ся всі, жертву богам за-
паліть!

Переклад написано д. 13 цвітня 1914.

Іван Франко.

3. ПІСНЯ ПРО ДЗВОНА.

1799

Vivos voco,
Mortuos plango,
Fulgura frango!

З глини вироблена форма
В землю вкопана стоїть.
Гей, за працю всі моторно!
Дзвін сьогодні треба злить.
5 Хай з нас крапле піт,
Треба злить як слід.
Дзвін — хвала сьвятому Богу,
Бог нам дасть і підпомогу.

10 До діла ми додаймо й слово,
Бо що від слова розумнійш?
При слові й праця йде толково,
І в серці якось веселійш.
Так поміркуймо-ж, як найкраще
15 Се діло тут нам розпочать,
Бо той, хто робить як ледащо,
Тому ні-по-чім все псувать.
А нам на те Господь із неба
І розум і кебету дав,
20 Щоб кожен з нас робив що треба,
І як робить, щоб добре знав.

Ну-ж, соснини нарубайте,
Та сухенької, глядіть;
Дров побільше підкидайте,
Щоб огонь добряче пік.

25 Цини принесіть,
Мідь доложіть,
Сплав щоб лучше розтопляв ся,
В форму як вода вливав ся.

30 А що у сій ми ямі штучно
Та почали огнем творить,
Те саме у неділю гучно
Само з дзвінниці продзвенить.
Дзвонити буде й голосити,
Як заскорбить тут чоловік,
35 Що сьвята нам благовістити...
І так на довгий, довгий вік...
Як надзвичайний тут з ким-небудь
Случай складеть ся, новина, —
Задзвонить дзвін і геть під небом
40 Гучна розляжеть ся луна.

Сплав клекоче, бульки скачуть...
Добре, добре як шумить!
Поташу ще хай достарчуть,
Щоб скорійш усе злучить.
45 Треба, щоб не мав
Шумовиння сплав,
Бо як сплав наш буде чистий,
Буде й дзвін наш голосистий.

Привітно й радісно витає
50 В селі дзвін кохане дитя,
Котре в колисці починає, —
В обіймах сну своє життя.

І доля ще і безголова
В дитинки сплять у приголовя;
55 А чулий догляд його неньки
Сторожить ранок золотенький.
І мчать ся роки як стріла...
Ось кида парубок дівчину,
Іде по світі мандрувать:
60 А перемірявши чужину,
В батьківський двір вертає впять.
Румяна, пишна, та станиста,
Ясна мов нічка зоряна,
Як янгол непорочна, чиста
65 З'явилась перед ним вона.
І стало в його серце нити,
І стали сльози підступать, —
Він ходить мов несамовитий
Попід віконце... Може впять
70 У йому вздрить свою він долю...
Для неї він на все-б пішов...
Бреде, шука квіток по полю,
Щоб завітчать свою любов...
І бєть ся серденько в надії,
75 В надії першого кохання...
Вітрець так любо, тихо віє,
Несєть ся пташки щебетання...
Як-би по вік жили чудові
Хвилини первої любові!...

80 О!... Труба́ уже буріє,
Треба штабку умочить,
Як полива прут покріє,
То тоді пора вже й лить.
Швидче! Час настав —
35 Пробувати сплав,

Чи хрупке з гнучким змішалось
Так, як нам сього бажалось!

Там, де тверде з м'яким зєдналось,
Міцне з слабеньким спарувалось, —
90 Там бачить згоду чоловік.
Але.... Тоді весіля пильне,
Як серце к серцю враз прихильне; —
Швидка помилка, жаль по вік!
Молоду вінок скрашає,
95 Любо, пишно сяє він,
Як на вінчання скликає
Всіх мирян церковний дзвін.
Тут з сим празником найкращим
В нас життя минає май,
100 І завітним мріям нашим
Перстїнь покладає край.
Жар серця минає,
Любов застаєть ся.
І квітка злинає
105 Як сімя налеть ся.
Мужам, як орлам —
У сьвіт треба линуць,
Завади всі скинуть,
Творить, создавати,
110 Щоб долю придбати.
Придбав... І худоби у хаті й на дворі
Зібралось чимало, повніють комори,
Що далі, то більше хазяйство росте.
У хатньому-ж стані
115 Орудує пані,
Дітей щира мати,
І хазяйнує,
І вчить, і муштрує
Хлопят і дівчаток,

120 Щоб вийшли з них люди.
І варить і миє,
Одежину шиє.
Впоряжує дом
Дотепно, з умом.
125 Добром наповняє мальовані скрині,
Пряде й вишиває сорочку дитині,
Та дбає, складає у скриню на дно
Клубки і півмітки, сукно й полотно.
Працює щоденно для ради споживку,
130 Не знає спочивку.

А батько господар то десь на току,
То десь на толоці, або у млинку,
Або при вуликах в садку.
А то і зирне аж в поле з криші,
135 Де по лану вітрець мов дише,
Хвилює жито і колише.
Потім гордо каже всім:
„Все тепера ні-по-чім!
Ось худоба і господа,
140 Не страшна мені пригода!“
Але... Годі! Вже доволі!...
Не звіряй ся щастю-долі!
Де та й візьметь ся біда...

145 Гей! Пора вже виливати,
Гарні і зубці й надлом,
Тільки-ж перше, ніж почати,
Помолімо ся гуртом.

Боже помагай!
Затичку виймай!

150 Он страшенно як несеть ся,
Булька, курить ся і леть ся...

Огнева сила, — благодать,
Як нею добре заправлять.
І дуже часто в праці гоїжій
155 Ми дякуєм сій силі божій.
Але страшна вона бува,
Як скине всі перегороди,
І вільно, дико забуя
Ся вільная дочка природи.
160 Горе, як вона гуляє,
Всюди лихо і біда:
Мов та прірва все глитає,
Зразу села поїда!
Бо стихії страшно гублять
165 Людські твори завсїгда.
Дощ у засуху ратунок,
Мов дарунок, —
Глянь.... ось з хмари тільки — блим!
Тріснув грім....
170 Дзвін в селі реве, як мога, —
То тривога.
Ясно на дворі
Наче від зорі.
І на небі чорна хмара
175 Червонїє від пожара.
Всюди біготня,
Стук і грюкотня.
Гвалт і крик; огонь палає,
Хати раптом пожирає,
180 Іскри всюди розсипає.
Душно, спека, гірше пекла!
Рухнувся дах, дроблять ся стекла,
Обвалилась стеля з гуком,
Крик і плач, всі ломлять руки.
185 У кошарі
Рев отари;

190 Все тіка, себе спасає,
Темна ніч мов день сияє
Воду відрами із цмока
Ллють високо.
Чути присканнє тріскуче,
Тихша полумя палюче.
Але вітер знявсь могучий,
Роздима пожежу впять,
195 Іскри аж на тік летять
І палає хліб у клуні.
Море полумя; а буйний
Люто стогне, завиває;
Наче — Господи, прости! —
200 Хоче й землю рознести.
В гору огнище сягає
Аж до хмар!...
І пожар
Нищить в уголь все, в шматочки....
205 Бачить чоловік — і мовчки
Вищій силі уступа.

210 Без верха і без дверей,
Без тинів і без воріт
Хата пусткою стоїть.
В пустці тільки вітер свище,
Відсіль наче страховище
Обгоріле вигляда;
В пустку хмара загляда.

215 І сумний, останній згляд
Кида чоловік назад:
На пожарище, на страту,
На згорілу рідну хату...
Треба долі йти шукати,
Бо всього, всього лишивсь,

22 Над чим цілий вік трудивсь.
Тільки-ж в тім утіху має,
Що сімю свою щитає:
Живі всі, тут страт немає.

Ну, здаєть ся, форма сплавом
Вже наповнилась як слід.
225 Чи за нашу працю справну,
Вийде гарне щось на сьвіт?
Що як инший сплав?
Та не вдавсь, пропав?!
Підождім в надії тихо,
230 Може нас минуло лихо...

Надію маючи на долю,
Звіряєм ми наш труд землі;
Звіря і сїяч їй зерно,
Надіючись на божу волю,
235 Що в колос виросте воно.
Та і дороще дещо смутно
Ховаєм ми в землі сирій...
А любий образ незабутно
Удержуєм в душі своїй.

240 Ой! Сумно дзвонять
Церковні дзвони,
Аж дух холоне!...
Когось ховають,
245 В останню дорогу виряжають, —
От то-ж і дзвони провожають.

Боже правдою багатий!
Жінка то і чула мати,
Котру смерть страшна і дужа
250 Вирина з об'їмів мужа
І бере в малих сиріт

Ту, що їх родила в сьвіт,
Що пестила на руках...
В хаті сум по всіх кутках;
255 Діти скрізь шукають мами,
Бо чужа не любить їх;
Татуся зовуть з сльозами,
А татусь і сам притих...
260 На сімю нещастє впало,
Стала й хата їх сумна...
Що се?... Ненечки не стало...
В життю ненечка одна!...

Ну, нехай наш дзвін холоне,
З нас же кожен спочивай,
265 І гучнійш, ніж дзвонять дзвони,
Пісню з радости сьпівай!
Потім знов робить,
Байдаків не бить!
Мавши хоч малу гулянку,
270 Знов працєю до пізна з ранку!

Вечір. А зеленим гаєм
Хтось спізнівшись поспішає,
З поля до сім'ї вертає.
275 Заганя вівчар отару
У кошару.
Пил збиваючи у гору
Череда іде до двору.
Іде й віз
З тихим рипом,
280 Та зі скрипом.
Парубоцтво і дівчата,
Закінчивши працювати,
Ізбрались над ставок
У танок —
Погуляти й посьпівати.

Потомила всіх робота,
Сплять усі; позачиняли
Двері, вікна і ворота.
290 У ніч глуху та темну,
Злочинець встав таємно,
Та тільки задаремно:
Уже тепер він не злякає
Почесних на селі людей:
295 Усяк спокійно спочиває,
Бо суд наш не змика очий.

Щасливий край, як в себе має
Сьвятий закон і суд правдивий,
Для всіх однакий, милостивий,
300 Де всіх закон обороняє
І племя з плéменем братає.
Твердий закон в державній раді
Дає користь усій громаді.
Тих, що всяково працюють:
305 Орють, сїють, косять, жнуть,
І майструють і бідують,
Учать, пишуть, чи малюють,
Руки й ум на труд кладуть, —
Поважати вельми слід,
310 Бо з них користь має сьвіт.
Праця, правда і свобода —
От де наш сьвятий буквар;
З ними кожен син народа
Справдішній природи цар!

315

Мир народа
Й люба згода,
О, пануйте
Вічні віки на землі!
Крий нас, Боже правий,

320 Щоб війна й пожари
Рідний край наш руйнували.
Кожен город і село,
Щоб про те вже забували,
Як ґрунт кровю напували, —
325 Як давно колись було!

Вже готово, вже остигло!
Чи гаразд же виливсь дзвін?...
Як то буде любо-мило,
Як удасть ся добрий він...
330 Молот підіймай!
Форму розбивай!
Бо, щоб дзвона нам узріти,
Треба форму перш розбити.

Зробить дотепною рукою,
335 Се тільки майстер би здолав;
Біда-ж, як часом сам собою
Та розриває форму сплав.
Тоді вже годі зупиняти
Страшної сили лютий рух,
340 У шмаття піде все ломати,
І задріжить земля вокруг.
Бо де панує сила дика,
Там вічно страта превелика.

Як де й народ неволю сам
345 Скидає з себе, — лихо там!
Тривога, гвалт... Забили в дзвони!
Повстання скрізь, весь крав повстав;
Високі захитались трони.
І всякий лад тоді пропав.

350 „Свобода! Воля!“ Чернь гукає:
„Загинь неволя! Бий, їх рїж!“

І кров тече... Усе палає,
Гуля пістоль і блиска ніж.
Жінки-гієни в п'їтьмі ночі
355 Туди-ж біжать з усіх кінців,
Противцям видирають очі,
Гризуть зубами ворогів...
Новий уряд став ніби вільний...
І впали впять в старий ось блуд :
360 Запанував знов инший сильний, —
Проступки там, злодійства тут...
О, страшно гнати льва із лога,
Страшна і в тигра міць зубів ;
А найстрашнійша твар у Бога —
365 Се чоловік, як впаде в гнів.
І горе тим, котрі сліпому
Дали держать сьвітець в руках :
Не сьвітить він тоді нікому,
А палить, нищить все у прах!...

370 Ось як гарно дзвін наш сяє !
Подивіть ся всі сюда !
Проти сонця він палає,
Мов та зірка золота !
А навкруг різьба...
75 То вона-ж хиба
Талану не виявляє,
Що дотепний майстер має ?!

380 Сюди! Сюди!
Зберімось дружньою юрбою,
Окропимо його водою
І Дзвон о м згоди назовем.
К молитві тихій і в мирну раду
Нехай він заклика громаду,
Бо майстер з тим його і злив,

385 Щоб вічно він про мир дзвонив!
Щоб він з високої дзвінниці
В сусідстві з сяєвом зорі
І з царством грому й блискавиці
Гучав там голосно в горі...
390 В горі, аж де небесні зорі
Н хибно й вічно в коло йдуть,
Пливуть в небесному просторі
І за собою рік ведуть...
Нехай-же дзвін наш без угаву
395 Години справно вибива,
І тільки на поважну справу
Громаду чесную взива!
Хай ділить з нами щастє й горе,
Хоч сам без серця, без чуття;
400 Нехай він дзвонить і говоре
Про зміни людського життя.
Бо як пронесеть ся могучий
І голосний в воздухах дзвон,
Так вік минає наш летючий
405 Життє проходить наче сон.

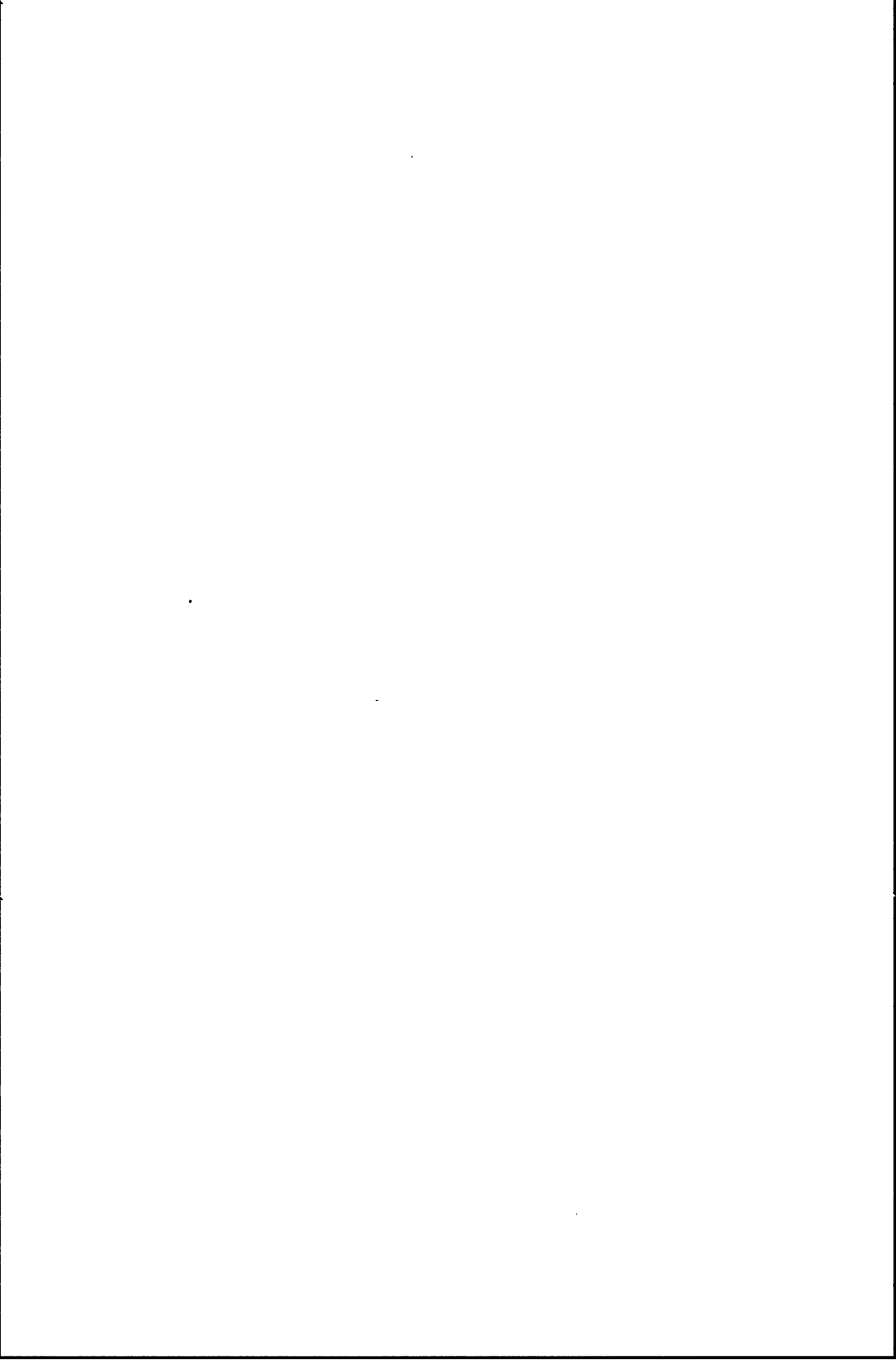
Ну, тепера дзвін підняти!
Ми скінчили труд увесь.
Хай піднімуть сї канати
Дзвін наш блище до небес!
410 Потягнімо враз!
Добре! Йде?... Гаразд!...
Радість буде для народу,
Дзвін як бовкне вперше „Згоду“.

Цезар Білило.

IV.

ПРИМІТКИ.

І. Дрібні поезії.

1. Прощаннє Гектора (Hektors Abschied), ст. 3.

Вірш отсей --- виймок із драми Шіллера, „Розбітники“ (пер. О. Черняхівського, виданнє „Всесвітньої Бібліотеки“, Київ, 1911, № 3, стор. 31–32). В українській мові маємо ще другий переклад тої вірші, Т. Т. Павликова, який друкував ся в „Друзі“ (часописі молодіжи) Львів, 1875, № 17. — Тему до сього вірша взяв Шіллер з Гомерової „Іліяди“ (див. український переклад Петра Ніщинського (Байди), пісня VI, вірш 405–493), в якій подана розмова між Гектором та його жінкою Андромахою. — Вірш 1. Гектор = син Пріяма і Гекуби, звісний мітичний оборонець Трої. — 2. Ахілль = після грецького переказу славний вожд Грек в, який мстить ся на Троянцях за смерть свого товариша Патрокля і тому визиває на бій Гектора, в якому сей і гине. — 6. Оркус = широка печера в підземному сьвіті (в Гадесі), передсінок пекла, де судії: Мінос, Еакос і Радамантес відбували суд над помершими душами. — 9. Іліон = назва старинної Трої. — (Троя = місто в Малій Азії над притокою Геллеспонта, що тепер зветь ся Дарданелями). — 10. В оригіналі: „Über Astynax unsre Götter“, що значить : „Висше Астіанакса ставлю наших богів“. Астіанакс = синок Гектора, дословно „сторож міста“. — 12. Елізіум = після вірування Греків країна блаженних, рай, де по смерті проживали душі праведних та героїв. — Харон = перевізник, що переправляв мерців через ріку Стикс до Аду (пекла). — 15. Пріям = старинний троянський король, батько Гектора. — 17. Коціт = ріка плачу й сліз у підземному сьвіті, про яку часто згадує Шіллер у своїх поезіях. — 18. Лета = ріка забуття, з якої мусіли мерці напити ся води, щоб забути земне життє.

2. Брут і Цезар (Brutus und Cäsar), ст. 4.

І сей Шіллерів вірш, поданий тут у перекладі О. Черняхівського, се виімок із „Розбійників“ (ibid. ст. 80—81). У тім діяльогу представляє поет стрічу Цезара й Брута в підземному сьвіті. Як звісно, Юлія Цезара (славного вождя та майже самовладного пана Риму) вбили републіканці в часі нарад сенату. До числа убійників належали також колишні приятелі Цезара, Кассій і Брут. — 3. Філіппі = місцевість у Македонії, де самовбійчою смертю згинули Кассій і Брут. — 6. У січі = у борбі. — 10. навмання = на осліп. 13. Тибер = ріка, що перепливає через Рим. — 26. Бруте й ти, = Вмираючи сказав Цезар памятні слова: „Et tu, Brute, contra me?“ (І ти, Бруте, проти мене?) — 35. Стикс = ріка в Гадесі, від її води робилось тіло померших непереможнім. — 42. Після сього рядка слідує ще такий: Brutus will Tyrannengut nicht erben. (Брут не хоче майна тирана унаслідити). — 45. ліворуч йти = висказ біблійний, (пор. Мойсея кн. I, 13, 19, також Псалом IX, 15).

3. Амалія (Amalia), стор. 6.

Сей вірш винято також із „Розбійників“ (ibid. ст. 53). — 1. Вальгалля = після германської мітольоґії рай, місце побуту героїв по смерті. — 5. Зна дний = принадний. — 4. В драмі після сього рядка слідує такий чотировірш:

Ті обійми — захват раювання,
Сьвіт мінив ся й темніло в очах.
Ох, серця пняіли від кохання,
А душа лїтала в небесах, —

чого в збірному виданню творів Шіллера нема. (Див. Schillers Werke, вид. Р. Боксберґера, Берлін, 1908, т. I, стор. 14). — 14. вороття = поворот.

4. Весні (An den Frühling), стор. 6.

У перве друкуєть ся. Під подібним заголовком печатав ся переклад Павла Стадника в „Ілюстрованій Україні“ (Львів, 1913, Nr. 8, стор. 2). Проф. Дінцер називає

„Весну“ одною з найскромніших та про те одною з найпринадніших поезій Шіллера (див. Heinrich Düntzer, Erläuterungen zu Schillers Werken, Липськ, 1893, вип. 38, стор. 138).

5. Мінні (An Minna), стор. 7.

Доси недруковане. Маємо вправді вільний переклад О. Кониського (друк. в „Галичанині“, літ. збір. Львів. 1862, кн. I, вип. 1, ст. 5), але він мало поетичний. Після Я. Мінора „Мінні“ написав поет під впливом любови до Вільгельміни Андре, яку тільки принагідно побачив. (Див. J. Minor, Schiller, Sein Leben und seine Werke, Берлін, 1890, т. I, ст. 576). 6. віяльце = вахляр. — 7. спісиво = гордо, пишно. — 9. бриль = капелюх. — 24. гайдур = пастух овець. — Перша половина четвертої (25—28) і половина шостої строфи (41—44) у деяких видавців творів Шіллера пропущена. — 29. яр = весна.

6. Щастє і Мудрість (Das Glück und die Weisheit), стор. 9.

Ся поезія ще не друкувала ся в українськїм перекладї. 2. мерщій = чим скорше.

7. Велич сьвіта (Die Grösse der Welt), стор. 10.

Отсей переклад Сильвестра Яричевського появляеть ся вперве друком. В тому віршу представляє поет безконечність всесьвіта і каже, що хоч творча фантазія піднімаеть ся висше соняшних систем і зір, однак краю безконечности не побачить, бо людина є твором землі, до неї думками прикована і тому не в силі збагнути величини вселенної. — 1. творчий дух = означає тут Творця. — хаос = заколот, безлад.

8. Боротьба (Der Kampf), стор. 11.

У перве друкуєть ся. — В 1784 році запізнав ся поет зі Шарльоттою Кальб, жінкою одного майора, яка в нїм закохала ся. Пристрасна любов спричинила Шіллерови чи-

мало душевних терпінь та змагань із самим собою, чого наглядним доказом були вірші „Боротьба“ та „Резігнація“. Оба ті вірші переклав Куліш (див. Твори Куліша, вид. т-ва „Просьвіта“, Львів, 1909, т. III, с. 426 і 427—429). — 8. діядем = поясок на голову, схожий на царський вінець.

9. Закритий образ у Caicī (Das verschleierte Bild zu Sais), стор. 12.

Переклад зладив д. Цезар Білило нарочно для сього видання. — Жерелами, якими покористував ся Шіллер при творенню тої поеми, були оповідання грецького історика Плутарха про єгипетських богів та розвідка проф. Райнгольда: „Про найстарші єврейські містерії“. Тут знайшов поет звістку про храм Ізиди (єгипетської богині плодів землі) та про її жреців, яких обовязком було берегти тайни храму перед народом. На одній піраміді виднілись там загадочні слова, які поет переніс у свою поему: „Я, все що є, що було і буде — ні один смертний чоловік не сьміє відкрити моєї занавіси“, а які творять основну думку сього вірша. Шіллер зладив „Закритий образ у Саїсі“ ямбами, подібно як драму про „Дон Карльоса“, не римуючи стихів. — 1. Згага = жажда. -- вгонобити = вдоволити. — 2. Саїс = у старині, головне місто в долішньому Єгипті, в межиріччю Нілю. — 4. кебетливий = здібний. спосібний. — 7. Гірофант = висший чин жреця храму Ізиди. — 11. істина = правда. — 14. грайність = гармонія. — 15. веселка = дуга. — 19. горниця = кругла саля, ротунда. — 21. серпанок = тонка заслона. — 31. за претний = заказаний. — 81. варнувати = без тямки говорити, бовтати.

10. Поділ землі (Die Teilung der Erde), ст. 15.

Передруковано із збірки поезій Василя Чайченка (Бориса Грінченка), „Під тихим небом“, (Львів, 1893, стор. 199—200). Крім сього перекладу маємо ще два переспіви: Осипа Ю. Федьковича п. з. „Сьпівак“ (друков. в „Правді“, Львів, 1868. Nr. 9, стор. 102), а другий під таким-же заголовком Олени Пчілки (в „Україні“ в додатку до „Рідного Краю“, Київ, 1913, Nr. 3) — 1. Зевес =

(у Римлян Юпітер, Йовій), наймогутнійший і найстарший між грецькими богами, який правив громами та блискавками, як і наш славянський Перун. — 19. лиха скрута = досада. — 27. спянілий = підхмелений, запоморочений. — 30. базар = торговиця, ринок.

11. Пегаз у ярмі (Pegasus im Joche), стор. 16.

Доси в нас недрукований. В тій сатирично-гумористичній поемі боронить поет достоїнства поезії, якій трудно та не слід приладжувати ся до вимог сірої буденности, бо її задачі висші. — Пегаз = після грецької мітольоґії крилатий кінь Муз, про якого оповідаєть ся, що коли він одного разу вдарив копитом у скелю на горі Гелікон, то в тому місці утворило ся жерело, якого вода (Гіпокрене) розбуджувала поетичне вдохновенне. — 1. Г а й м а р к е т = місточко в Англії, де по старому звичаю виводили невірних жінок на продаж. Се — саме ті „інші річи“, про які бесіда в слідуячому рядку. (Примітка С. Яричевського). — 4. Музи = богині красних штук; їх було девять, а кожда з них назирала одну з галузей мистецтва, (поезію, сьпів, музику, науку, будівництво і др.). — 5. Гіпоґриф = казочний звір, півкінь, півптах. Тут властиво не зовсім влучна назва (С. Я.). — 14. пахтяр = наємець. — 18. дваїцять фунтів = англійських штерлінґів, около 480 корон а. вар. або 190 карбованців (рублів) — 37. нехає = покидає. — 40. тягло = запряг. — 56. гриф = пегаз, зветь ся тому грифом, бо батьком його була птаха гриф (С. Я.) — 57. лазуровий = синій, блакитний. — 59. Феб = бог сонця Аполльон, — бог красних штук і покровитель поетів. — 69. юнак = тим молодцем се поет, який силою своєї штуки визволяє творчість з оков буденности.

12. Жалі Церери (Klage der Ceres), стор. 19.

Сей переклад Дмитра Йосифовича друкував ся вже давнійше п. з. „Скорби Церери“ в „Зорі“, Львів, 1888, № 13 і 14). Містимо його зі змінами та поправками самого автора. — „Жалі Церери“ — подумане як елегія, написав Шіллер під вражіннем смерти сестри. Мітольоґічну основу взяв із Овідія Назона, „Метаморфоз“ (кн. XII). Там розказуєть ся про Цереру, богиню рільництва і плодів землі,

в якій бог пекла Плуто́н, викрав її одну дочку Прозерпіну і забрав її у підземний світ. Розжалоблена мати шукає скрізь за донькою, яку кінець кінців знаходить в Аді, але вже як жінку Плутона. Тому, що Прозерпіна з'їла гранатне підземне яблуко, вона не може повернути на землю. Від того часу Церера (у Греків звалась вона Деметер) пів року пробуває на землі (і тоді літо), а пів року під землею (тоді зима). — 5. сьвічадо = зеркало води. — 7. зефір = лагідний, західний вітер. — 15. Титан = бог літнього сонця. — 22. Зевес = див. зам. I, 10, 1. — Плуто́н = у Греків Бог пекла, Аду. — 24. Оркус = I, 1, 6. 31. Стикс = I, 2, 35. — 38. Пирра = мати жінок. — 42 до 44. Ті рядки нагадують жалі Інахія у „Метаморфозах“ Овідія (кн. I, 661—663). — 44. Парки = у Греків три богині судьби: Клото, Ляхезіс і Атропос, які були владницями людського життя і пряли нитки. — 60. Сплаче Оркус = так прозивали Плутона, Римляни. — 62. ридван = віз на двох колесах, колісниця. — 70 Аврора = богиня ранньої зорі, денниці. — 72. Іріс = богиня дуги, веселки. Обі разом не могли ніколи явити ся в пеклі. — 72. твань = грязюка, баяра. — 89. ріг обилля = безліч різних солодошів, цвітів, овочів і т. и. — 97. Гори = богині часу, годин. — 101. пагінці = корінці. — 108. етер = прозора матерія, яка виповняє собою вселенну. У Шіллера в значінню неба. — 112. Коцит = I, 1, 17. — 124. нектар = солодкий напиток богів. — 127. Окрайки = пояси, якими підперізують ся жінки.

13. Ідеали (Die Ideale), стор. 23.

Переклад пок. Богдана Пюрка справлений д. Сидором Твердохлібом друкується вперше. Сю віршу переклав також П. Куліш, (див. його-ж: „Твори“, Львів, 1910, т. V, стор. 470—472). — Шіллер написав сю віршу в 1795 році, саме тоді, коли став творити свої більші т. зв. рефлексійні поеми. Та проте мало тут чисто філософічних складників, а за те багато дуже щирого почування. Шіллер сам назвав сю поему „невибагливим звуком болю“. Є в ньому іменно відгуки життєвого розчарування Шіллера і що до артиста в собі, і що до людини, і що до любови, а одинокою потіхою лишається поетови дружба та праця. — 18. Пігмаліон = кипрійський цар різьбар, який після грецьких переказів викував із мarmору чудової краси німфу (Галатею) та

у власному творі закохався до своєї степені, що наслідком його прохань статуя ожила, а він сам згорів. — 38. пупля = пучок. — 61. легіт = лагідний вітер.

14. **Влада співу (Die Macht des Gesanges), ст. 26.**

Доси недрукована. Кароль Бергер обговорюючи сей гімн зазначає, що Шіллер творячи його проживав усе те, що є змістом „Влади співу“ тому, в тім вірші стільки індивідуальних черт Шіллерівської музи. — 1 Уливень = зливний дощ. — скалубина = щілина. — 15 палочка Герма = стільки, що чародійська лісочка. — 22. гігант = казочний великан.

15. **Ожиданне (De Erwartung), стор. 28.**

Першим наворотом друкувався переклад Богдана Пюркапа з „Сподіванка“, в альманаху „Дністрянка“ (Львів, 1876, стор. 50—51). В теперішньому виданню друкується в зміненому виді. — 8. скане = опаде. — 16. розмай = зелений гай, епітет ліса.

16. **Дівчина з чужини (Das Mädchen aus der Fremde), стор. 30.**

Отся алегорична іділля в українській мові уперше появляється друком. — 14. спіти = дозрівати. — 24. тронда = повна рожка, *rosa centifolia*. — нагідка = горіцьвіт, *Candula officinalis*.

17. **Надовезирська похоронна пісня (Nadowesische Totenklage), стор. 31.**

Друкується по раз перший. — Надовезирі, се колишні жителі Північно Америки, Індіани, що заселявали береги ріки Міссісіпі. Про них довідався Шіллер із подорожніх записок Джона Кавера, іменно з німецького перекладу Ебелінга, „Reisen durch die innern Gegenden von Nordamerika in den Jahren 1766, 1767 und 1768“. Між іншими оповідається тут про Надовезирів, про їхній спосіб життя, про звичаї, обичаї, а також подається опис похорону і зразок

одної намогильної промови, яка послужила поетови до написання сеї пісні. — 1. м а т а = солом'яна роґожа. — 8. я н т а р = бурштин.

18. Дівочий жаль (Das Mädchens Klage), ст. 33.

Першим разом друкував ся „Дівочий жаль“ у альманаху „Складка“ (Харків, 1896, стор. 94). Тепер переклад перероблений переводчиком друкується вдруге, зі зміною кількості рядків з 5 на 7 стихів, скільки їх має німецький ориґінал. — Шіллерів критик Роберт Боксберґер добачає в „Дівочому жалю“ вплив англійських народніх пісень а Дінцерови нагадує вона Гердера „Дівчину на березі“ — одначе оба здогади малостійні. — 12. Н е б е с н а = натяк на Матір Божу.

19. Туга (Sehnsucht), стор. 34.

У перве друкується. Переклад сего-ж вірша мабуць Д(ідицького), писаний „язичієм“ друкував ся в „Отчественнім Сборнику“ (Відень, 1856, № 16. „Туга“, се лірична алеґорія, в основі якої захована думка, що тільки сильна віра дає щастє і пересвідченне про істнованне надземного сьвіта. (Пор. Н. Düntzers, Erläuterungen... 1892, вип., 5, стор. 28). — 5. н а г і р р е = узгірє — 8. ш у г н у т и — полетіти. — 24 в а р = окріп. — 28. п а р у с = вітрило.

20. Юнак над річкою (Der Jüngling am Bache), стор. 35.

Первісний напис перекладу: „Легінь над водою“, який друкував ся в „Зорі“ (Львів, 1882, № 1, стор. 22); сим разом після нової редакції. „Всесьвітня Бібліотека“ посідає ще другий переклад пера д. Цезара Білили, який тут наводимо:

Над рікою парубчина
Із квіточків ве вінок.
Хвиля квіти ті вхопила,
І поніс їх ген поток.
„Так літа мої минають,
Як та річенька стрімка,
Моя молодість марніє
Швидше блеклого вінка“.

„Не питаєте, чом нудьгую
 У квітчастий життя час!
 Все радіє, і надієсь,
 Як весна верта до нас.
 Та весняної природи
 Дивний гомін і пісні
 Будять тільки тугу в грудях,
 Жалю завдають мені“.

„Байдуже і дзвін і радість,
 Що приносить нам весна;
 Я одну шукаю — близько,
 І далеко все вона.
 Простягаю свої руки
 За тим чаром хоч на мить,
 Та не можу досягнути,
 І гірш серденько щемить“.

„Вийди, вийди-ж із палати,
 Вийди, кралечко, молю!
 Я весняними квітками
 Стежечку тобі встелю.
 Чуй, як річенька булькоче,
 І дзвенить піснями гай!
 Для закоханої пари
 І в хатинці божий рай“.

Г. Дінцер вважає сей вірш продовженням „Туги“ і опрокидає погляд деяких коментаторів Шіллера, наче-б „Юнак над річкою“ був наслідуванням одної англійської пісні Додля, (ibid. стор. 58). — 1. л е г і н ь (мадярське legény) = сьмілий парубок, тут молодець, юнак, — 28. н а в р я д = ледви. — 30. р у ч а й = потічок, річка.

21. Прочанин (Der Pilgrim), стор. 36.

„Прочанина“ має наша редакція в кількох перекладах. У нашій збірці надрукований, у перше, появляється друком. Провідна ідея сеї пісні, що між реальним а ідеальним світом нема гармонії та що все земне — проминаюче. Густав Кетнер порівнюючи Шіллерівського „Прочанина“ з Джона Боніяна „Мандрівкою прочанина“ (John Bunyan, The Pilgrims Progress) доказує, що поет, пишучи свій вірш, коли не покористувався англійським взором, (до річи сей твір був звісний у Німеччині з численних перекладів), то

на всякий случай в часі творення був під впливом англійської поеми, через те його вірша схожа з „Мандрівкою“ Боніяна. (Див. G. Kettner, Schillers „Pilgrim“ в „Zeitschrift für deutsche Philologie“, т. XVII, стор. 109—115). — 9. в ованне = надія. — 10. сумрачний = неясний, затемнений.

II. Баляди.

1. Нирець (Der Taucher), стор. 41.

Перед літами друкував ся переклад д. Цезара Білила в „Зорі“, Львів, 1893, № 13, туть печатаєть ся з поправками шан. переводчика. Маємо в нашому письменстві ще два переклади „Нирця“, зладжені „язичієм“: Михайла Козановича („Зоря галицкая“, Львів, 1852, № 72) і Осипа Левицького зі Шкла (вийшов брошуркою п. з.: „Нурокъ або Водолазъ“, Перемишль, 1844, 8^о, 16 стор.). Фабула „Нирця“ загально звісна зі всесвітньої літератури, з численних оповідань, з описів та поетичних перерібок, не диво, що Шіллер покористував ся сею темою при писанню першої баляди, тим більше, що йому звісним був твір Єзуїта Атаназія Кірхера, „Підземний сьвіт“ (Mundus subterraneus, II, 15), де й розказуєть ся про месинського нирця Миколу Песку, який на приказ короля Фрідріха Сицилійського двома наворотами кидаєть ся в море і гине. Аналогічних переказів чимало. Згадаємо тільки: Отта „Нарис природи моря“, вірш Франца Кляйста, „Nicolaus der Taucher“, твір італійського письменника Оронція де Бернаді, „L'uomo galeggiante“ (Штука плавання), — та много інших авторів оповідає про відважних моряків, що ради зарібку чи здобуття слави поринають у море. — 7. приз = надгорода, премія. — 10. вищати = скиглити, скавуліти. — 13. чура = звичайно молодий шляхтич, товариш лицаря. — 22. кирея = довга верхня одіж зі сукна. — 29. Харибда = вир у сицилійським проливі біля Мессини. В старині був він небезпечний для кораблів, про що згадує вже „Одиссея“, пісня XII, 235—243, (укр. пер. Петра Ніщинського):

„В страсі з плачем ми плили по вузенькому дуже проходу:
Звідсіль від нас була Скилля, а звідтіль безсмертна Харибда,

З клекотом страшним вбирала у себе солоную воду;
 А як назад виригала, то море вже так клекотіло,
 Як-от окріп у горшку на палкому вогні: пінні бризки
 Лимом густим аж до самого верху шпилів досягали.
 Й знов ото; як сербоне в себе воду солону, то море
 І у печері і скрізь геть по скелі, неначе бугай той,
 Страшно ревло, а в низу по-під скелею дно відкривалось,
 И чорним п ском аж кишіло. Товариші з жаху всі зблідли“. —
 30. ізригнула = викинула. — 31. пузирить ся =
 надимаєть ся. — 37. ущухнути = втихомирити ся. —
 59. пучина = безодня. — 66. фуга = буря, заві-
 рюха. — 91. здраствувати = бути здоровим. —
 110. В оригіналі = „In purpurner Finsternis da...“ (В ба-
 гріву темінь вело) — до чого додає Шіллер таке пояс-
 ненне: „Нирець дійсно бачить у воді сьвітло зеленим
 а предмети червоними, і на відворот — виринувши з води
 здаєть ся йому сьвітло рожевим, а предмети зеленими, на-
 слідком довгого перебування в пїтьмі“. — 113. с а л я м а н-
 д р а = яшірка. — д р а к о н = казочний змії. — 118. мо-
 л о т = морська риба з головою подібною до молота (*Zy-
 gaena malleus*). — с к а т = риба з подовжним хвостом
 (*Roja undulata*). — 119. а к у л а = властиво людоїд-жерун,
 що живе в океанах півдня, в Середземному-ж морі не
 подибуєть ся. — г і є н а = морж або морський кінь (*Tri-
 chachus rosmarus*). — 127. р и ф = скеля підводна. — 128.
 с т о н о г и й п а в у к = властиво головоніг, що має чи-
 сленні ноги.

2. Рукавичка (Der Handschuh), стор. 46.

Рукавичку переклав д. Цезар Білило нарочно для
 сего видання. Попереду згаданий Осип Левицький
 переклав крім „Нирця“, також „Рукавичку“ і видав їх разом
 брошуркою. (Перемишль, 1844, 8^о, 16 стор.). Імпульсом до
 написання сеї балади. (Шіллер назвав її „оповіданнем“)
 була студія Сен Фуа, п. з.: „Начерк історії Па-
 рижа“ (*Essays historiques sur Paris de Monsieur de Saint
 Foix, Paris, 1766, т. I.*), в якій французський дослідник поя-
 снюючи походженне вулиці Львів (*Rue de Lions*) замічає, що
 вона тому так зветь ся, бо в XVI. століттю на тім місці
 знаходив ся звіринець львів, тигрів і інших звірів. При
 тій нагоді розказує Фуа анекдоту, яка становить зміст „Ру-
 кавички“. — 3. к о р о л ь = основателем висше згаданого

звіринця був Франц I. (1517 — 1547). — 5. Балкон (нім. слово) = означає галерію, яка півколом окружає театр. — 36. яро = завзято. — 48. Дельорґеса = імя франц. лицаря, про якого тут мова. В староєспанській анекдоті він зветь ся Дон Мануель Понс де Леон, котрий проживав на дворі короля Фердінанда Католицького.

3. Перстїнь Полїкрата (Der Ring des Polykrates), стор. 49.

Перед двома роками друкував ся перевід д. Остапа Грицяя в „Неділі“ (літ. дод. „Діла“, Львів, 1912, № 35). Тепер містить ся в новій, відмінній редакції. — Жерелом для сеї балади було одно оповіданне Геродота („Муза“, кн. III., 39—126), іменно те місце, де оповідаєть ся про щасливе володінне Полїкрата (535—522), що був тираном острова Самоса, і про його приятеля, царя Єгипту, Амазіса II. (570—526). Очевидно поет по своєму вихіснував тему, вплітаючи в її основу мораль, що „щастя без терпіння“ на землі нема. З подібними оповіданнями про перстїні й риби стрічаємо ся в літературі нераз, як пр.: у арабських казках „Тисяч й одна ніч“, у нідерляндських загах, у німецьких казках (див. Grimms. Deutsche Sagen, т. I., казка 239, п. з. Das taube Korn), в одній легенді про сьвятого Бена, а також в нашій староукраїнській літературі в Моленію Данила Заточника з XII віку. — 3. Самос = острів на Егейськїм морі. — 14. Мілет = колись славне місто в Малій Азії. — 15. тиран = у старині володар, який до власти дійшов силою. — 20. Полїдор = назвисько, яке часто подибуєть ся в грецькій історії. — 37. зирнути = глянути. — 40. Кретяни = острів на Йонськїм морі, якого жителі відзначали ся войовничою вдачею. — 58. Син царя Амазіса, Псаменїт не вмер, як се представляє поет, а володїв по смерти батька. — 76. Еріни (також Евменїди) = богинї мести та лихої совісти, на голові яких, замість волося були звої змії.

4. Журавлі Ібіка (Die Kraniche des Ibykus), стор. 52.

В першій редакції появил ся переклад у „Неділі“ (літ. дод. „Діла“, Львів, 1912, № 24). В нашій збірці друкуєть ся після поправок переводчика. — Після Д-ра Роденбуша, Шіл-

лерови помагали призбирувати жерела до „Журавлів Ібіка“ Гете і проф. Бетінгер. Перший із них вишукав поетови збірник приповідок Еразма, „Adagia“ і „Словник“ Суїдаса, де під словом „Ibicus“ була подана історія сьпівака Ібіка; а другий приятель поета, звернув його увагу на грецьку антольоґію, в якій знаходив ся епіграм Антіпатра (грецького поета Ant. VII., 745) та на твір Плютарха, „Про балакливість“ (уст. 14.), де подана була історія Ібікової смерти й журавлів, що зробили ся його местниками. Користуючи ся тою темою Шіллер сполучив акцію балади з грецьким театром, кладучи в її основу науку, що скритовбійство хоч як заховане вирине на сьвітло дня і дїждеть ся местників. (Пор. нім. пословицю: *Es ist nichts so fein gesponnen, es kommt doch endlich an die Sonnen*). — 1. Коринт = звісне старинне місто в полудневій Греції, над притокою Істмом (нинішня Коринтська притока). — 3. Гелляда = старинна назва Греції. — 6. Аполль = I., 11., 59. — 7. Регіум = місто в полудневій Італії, з відкіля родом був Ібік. — 10. Акрокоринт = височина на південь від Коринту. — 11. Позейдон (у Римлян Нептун) = бог вод й моря, якого храм стояв у смерековому гаю. — 23. Гостинний = прозвище Зевса, котрий був також покровителем гостей і чужинців. — 39. На чужині). Подібно нарікає один із героїв (Монгомери), в Шіллеровій трагедії: „Орлеанська Діва“, (див. укр. пер. Евгена Горницького) акт II., 410:

„О тяжко неоплаканим вмирати
На чужині, далеко від своїх!“ —

62. притан = найвисший достойник міста, князь. — 72. Геліос = бог сонця. — 81. театр = Щоб як слід зрозуміти дальший хід подій, пригадуємо, що в Греції, а також у Римі театральні вистави відбували ся під голим небом. Глядачі сиділи на камяних східцях, які півколом окружали сцену і підіймали ся ступнево в гору (амфітеатрально). На сцені стояв вівтар посьвячений богови вина Діонізови, біля якого відгравали ся театральні представлення. — 92. Атени = головне місто в Греції. — Авліда = портове місто провінції Беотії. — Фокіда = підгірська провінція коло старинного Парнасу у Греції. — Спарта = друге, головне місто після Атен. — 97. хор був складовою частиною грецької трагедії, він оповіщував хід подій, проводив розмовам, надавав акції сьвяточний характер, одним словом був головним мотором у драмі. — 104. надлюсько тіла їх високі = були тому, бо у старину, вбирали ся актори в чоботи

з високими зап'ятками, що звалились котурнами, лице прикривали маскою (прозопоном), а на голову насаджували рід завою, онкос. — 106. кирея = II, 1, 22. — 118. Еріни = II, 3, 76. — 122—137. Пісня Еріній, се вільна перерібка співу з трагедії Айсхіля „Евменіди“, яку на німецьку мову переклав приятель Шіллера, Вільгельм Гумбольд.

5. Лицар Тоггенбург (Ritter Toggenburg), ст. 58.

Доси не друквано — Звідки взяв поет сю тему, не звісно. Здогадують ся тільки, що з якоїсь французької повісти, або з німецького оповідання Бона про Ролянда й Гільдегунду, яка з усіх інших відмін найбільше схожа з фабулою нашої балади. — Тоггенбург = графство в кантоні Сен Галлен, у Швейцарії, з головним містом Ватвіль (Wattwyl). — 15. прибивати хрест = означувало йти добровольцем у хрестоносний похід до святої землі, щоб визволити її з під турецького ярма. — 22. мусулманин = віруючий у Могамета. — 29. оппа (теперішня Яффа) = кріпосний порт Сирії, де звичайно причалювали кораблі з хрестоносцями. — 40. скит = монастир — 45. волосінниця = кафтан із кінського волосся, в якій убирали ся пустельники та монахи на знак каяття.

6. Хід до гамарні (Der Gang nach dem Eisenhammer), стор. 61.

Переклад д. Дмитра Йосифовича появляється друком у перше. Згаданий уже Остап Левицький зі Шкла переклав і сю баладу язичієм (Перемишль, 1844). Шіллер сам говорив про сю віршу, що на неї „случайно попав“, а літературні дослідники доказали, що жерелом її була збірка оповідань „Les Contemporaines“... (Сучасні..., оповідання), французького новелісти Ретіфа де ля Бретона (Rétif de la Bretonne, ур. 1734 ум. 1805), — а іменно оповідання п. з. „La Fille-garçon“ (voll. III, 21—25). Порівнюючи „Дівчину наймичку“ зі змістом нашої балади, приходимо до висновка, що Шіллер як раз покористувався твором Ретіфа, який властиво поетично переказав, змінюючи тільки назви дієвих осіб. Деякі критики добачують у „Ході до гамарні“ вплив одної старофранцузької казки зі збірки „Fabliaux ou ontés du XII et XIII siècle (Казки або повісти з XII і XIII ст.), інші

знов порівнюють „Хід до гамарні“ з драмою португальського писателя Бянхі: „Il Don Alfonso“, однак оба згоди опрокинув Гецінгер на основі переписки пані Штайн, яка жінці Шіллера післала висше згадану збірку новель. Баллада написана в дусі християнсько-католицьким. — 3. Саверн = місцевість у Альзації. — 10. В оригіналі: Bis spät die Vesper schlug (Аж пізно задзвонено на вечірню). У римо католиків є звичай дзвонити на „вечірню молитву“, що й зветь ся у Німців „Vesper“, у Італійців „sera“, а в Поляків „Anioł Pański“. — 45. хабаль = коханок, любовник. — 52. батрак = байструк. — 118. гамарня = фабрика виробів із заліза. — 151. причет = церковні слуги. — 192. Отче наш = по латині Pater noster, на-віщо відповідає послужник: Et cum spiritu tuo (І з духом твоїм). — 205. Саме ті слова доказують, що Шіллер покористував ся збіркою Ретіфа, у якого в тому місці написано: D'ou viens tu miserable? що поет переклав через: Unglücklicher! wo kommst du her? — 215. лїтанїя = молитва, що починаєть ся словами Kyrie eleison. 232. Порівняй сей рядок із німецькою пословицею: „Gott richt, wenn niemand spricht“.

7. Боротьба зі змієм (Der Kampf mit dem Drachen), стор. 69.

У перве друкують ся. — Переклад Осипа Левицького зі Шкла, п. з. „Борба со смокомъ“ (Перемишль, 1842 8⁰, 16 стор.) як і всі його переклади писані церковно-славянською не народньою мовою. — Первісно назвав Шіллер сю балладу „Лицарем“, — а зладив на підставі „Історії ордену Родуса, теперішніх мальтанських лицарів“. (René Aubert de Vertot, „Histoire des Chevaliers de Rhode et aujourhiu de Malte“, Paris, 1726). Подія, що стала темою „Боротьби зі змієм“, склалась за часів Великого комтура Елїона де Вільно (1332—1346), а її героєм був провансальський лицар Богдан де Гоцон (Dieudonne de Gozon). — 3. Родус = гарне місто на острові тої-ж назви, яке лежить на полудневий-захід від Малої Азії. — 22. Йоганїти = лицарі-монахи, що берегли християн у Єрусалимі супроти Могаметан та дглядали прочан у шпиталі (гостинниці). З часом перенесли ся на остров Кипр, а звідси на Родус, ізза чого їх закон звав ся „Родийським орденом“. У році 1526 покликав їх цісар Карло V. на Мальту, де вони проживали до року 1800, поки остров не дістав ся в руки Наполеона, а опісля в руки

Англійців. З того часу втрачено Іоганіти на своєму історичному значінню, а згодом і зовсім упали. Іоганітами звали ся від імени свого основателя Іогана (Івана), єгипетського патріярха. — 43. Знак хреста = Іоганіти носили білий, осьмигранний хрест на чорному плащі. — 62. орден = монаший закон. — 70. язва = потвір. — 81. на левів йти = натяк на грецького героя Геракла, який після грецьких переказів мав повбивати небезпечних немідійських левів. — 82. Мінотавр = казочна потвора, півчоловік, півбик, якому давали в жертву що року сімох молодців і сім дівичь, поки не визволив Греків від потвори Тезей, убивши Мінотавра. — 85. Сарацен = Сараценами називали християни взагалі Могаметан, хоч властиво назва та означає Арабів, що зайшли до Іспанії. — 96. вже знаю = В оригіналі: „Ich hab's gefunden“, що нагадує нам звичний оклик грецького математика Архімеда (ур. 287, ум. 312 пер. Хр.), коли сей відкривши питомий тягар тіл, крикнув: Геврека! Я знайшов! — 102. мистець = маляр, артист. — 104—124. Образ змія зладив поет на підставі опису Скіллі з „Одиссеї“ (пісня XII, 85—100). — 163. чура II, 1, 13. — 187. адський гад = пекольний змія. — 205. плай = гірська стежка, дорога в лісі. — 224. василисків зір = погляд очей казочної ящірки, котрий мав убивати людей. — 298. витязь = побідник.

8. Порука (Die Bürgschaft), стор. 78.

Крім перекладу д. Цезара Білила маємо ще три переклади: див. О. Ю. Федьковича Писання, Львів, 1902, т. I, стор. 73—77, прозовий переклад Грицька Коваленка і язичний переклад Осипа Левицького зі Шкла (виданий брошуркою враз з „Борбою зі смоком“ в Перемишлі, 1842, 8^о, 16 стор.). Шіллер, переглядаючи „Збірник казок“ Гігіна, що його післав йому Гете, знайшов там уступ п. з.: „Про тих, що заключили найширше побратимство“, в якому оповідається про двох учеників філософа Пітагора, Дамона і Фінтія, котрі власним життям доказали правдивість слів свого учителя, що вірність і побратимство, се „не звук пустий“, а життєва правда і потреба душі. З того мотиву й повстала „Порука“.

2. Діоніз = тиран Сиракуз, що володів від 431—367 пер. Хр. Не можучи з'єднати собі аристократів, став силою підчиняти їх своїй владі, через що його загально зненави-

діли і хотіли позбути ся. — тиран == II, 3, 15. — 4. забити в кайдани == закувати в кайдани. — 5. кинджал == довгий, турецький ніж, рід шилету, тут невласлива назва й анахронізм — 6. город == місто. — 7. на хрест == в старині уважала ся хрестна кара соромною, на яку засуджувано тільки невільників. — 11. срок == термін, річинець. — 23. стовбур == паль. — 36. цівкою == навалом, нагально — 76. кресати == бити. — 83. згага == спрага, жажда. — 102. Сиракузи == в старині визначне місто на острові Сицилії. — 121. гавити == роззявивши губу глядіти, гави ловити. — 123 канат == шнур, посторонок.

9. Геро і Леандер (Hero und Leander), ст. 86.

У перве друкуєть ся. Тему для сеї балади взяв поет із „Економічно-технольоґічної енциклопедії“ Д-ра І. Г. Криніца, де містило ся також оповіданне Музайоса (грецького поета III. віку по Хр.) про Герону і Леандра, яке дало основу для висше згаданої балади.

1. Старинні замки == Тих замк'в було шість, але їх поставлено що-й-но за володіння Магомеда II. після збурення Царгорода. — 4 Геллеспонт == старинна назва морської тіснини між егейським морем і морем Мармара. Тепер вона зветь ся Дарданелями. — 12. Амор == у Римлян бог любови, у Греків він звав ся Еросом. — 14. Геба == богиня молодости і краси. — 21. Сестос == Після Шіллера, Сестос знаходив ся на європейськїм березі, Абід — на азійськїм боці. Вони віддалені від себе на 7 стадій. (1 стадія рівняєть ся 125 крокам). Сю віддаль перебув у плав також Льюрд Байрон, звісний англійський поет. — 30. Стежку лиш любов знайде == Сей вірш порівнює Боксберґер із текстом одної англійської пісні, в якій сказано, що:

„Love will find out the way“,

що значить: „Через море любов дорогу знайде“ — 31. лябіринт == будівля з численними кімнатами, яку мав поставити кретийський король Дедадь. — 34. І звірів в ярма вганяє == Натяк на Язона, якому наказано виорати частину поля огненними биками, наколи хоче здобути золоте руно. — 37. Стикс == I, 2, 35. — 39. Викраде вона

миленьку = мова про Орфея, який своїм чарівним співом випрохав у Плутона дозвіл, щоб його жінка Еврідіка знов повернула ся до нього. — 40. П л ю т о = I, 12, 22. — 46. П о н т = скорочена назва Геллеспонта, див, зам. 4. — 49. б а л к о н = II, 2, 5. — 50. ф а к л я = смолоскип, сьвітець. — 57. А в р о р а = I, 12, 70. — 71. Г е с п е р = вечірня зоря. — 80 З е в е с = I, 10, 1. — 81. В а г а = Сонце входить в знак Ваги дня 23 вересня, коли наступає зрівнання дня з нічю. — 85. к о н і с о н ц я = бога сонця Гельоса представляли собі Греки у возі з чвіркою коней. — 91. д е л ь ф і н = морський звір, якого уважали грецькі поети вістуном щасливої дороги. — 96. Т е т і д а = жінка бога моря Океана. Тетіди полк = рої морських риб. — 99. Г е к а т е = богиня місяця, чарів і заклять. — 122. Е р о с = висше під 12. — 124. Г е л л е = Після грецьких переказів Гелле втікаючи з братом своїм від мачухи Іно, впала з хребта золотого барана в води Геллеспонта, від чого і взяла ся назва сеї тіснини. — 178. б у р у н = вал, велика хвиля. — 201. А ф р о д і т а = у Греків богиня краси й кохання, яку Римляни прозвали Венерою, Венус. — 202. О р к а н = бог бурі й туч — 212. Л е в к о т е я = після Одиссеї (пісня V, 334—339) була:

„Спершу вона була смертною й дуже чудово співала,
Се-ж от сподобилось чести — морською богинею стати
І пожаліла вона Одиссея, що в морі тиняв ся
Та бідував: вона виринула з моря нирком-риболовом,
Сіла з ним в ряд на плавник і ось почала говорити.

223. Е о с = у Греків, ранішня зоря. — 238. е т е р и ч н и й = воздушний, дуже ніжний. — 249. В е н у с = див. Афродіта, тут-же 201.

10. Кассандра* (Kassandra), стор. 91.

Переклад д. О. Грицяя нарочно для нашої збірки виготовлений. — Фабула „Кассандри“ загально розповсюджена вже старинними поетами, як Гомером у його „Іліяді“, Вергілієм у „Енейді“ (II, 246, 341—346), Евріндом в трагедії „Троянки“, Айсхілем у „Агамемноні“, а подають її ще: Квінт зі Смирни (XI, 525—585), Тріфідор (358—443), Цетес, Гигін у „Збірнику казок“ та Айкофрон у александрійській „Граматиці“. З новіших авторів назвемо німецького поета графа Фрідріха Штольберга, який написав оду до Кассандри, а з українських письменників Лесю Українку,

яка опрацювала сю тему в трагедії п. з. „Кассандра“ (друк. у „Літ. Наук Вістнику“ за 1908 р. т. ХLI, стор. 76—97, 241—281). У всіх тих творах виходить Кассандра, як нещасна віщунка руїни Трої, котру мучить неможливість особистого щастя, та разом із тим нерозуміння її земляками — 1. Троя = I, 1, 9. — 7. Пріям = I, 1, 15. — 8. Пелід (Ахілль) = син Пеліда, вожд Греків, див. I, 1, 2. — 12. Тімбрійця храм = святигня Аполля. — 19. Кассандра = дочка Пріяма, троянського короля. В ній закохав ся бог Аполльо Коли-ж його не схотіла Кассандра, він прокляв її й наділив пророчим даром, як го одначе ніхто не слухав а навпаки висьмівав. — 34. Гимен = бог подружя. якого зображали Греки як молодця, котрий держав у правій руці смолослип. — 39. демон = злий дух, чорт. — 48. Святий = відносить ся до Аполля — 55. одоліти = перемогти, подужати. — 89. Поліксена = дочка Пріяма й Гекуби, сестра Кассандри, а суджена Ахілля. — 91. Геллени = старинна назва Греків. — 97. Хоч і я знайшла вже того = Бесіда про троянського молодця Кореба, який закохав ся в Кассандрі так, що з любови збожеволів. — 103. Стиксова потуга = сила підземного світа, тут означає марево смерти. — 106. Прозерпіна = богиня пекла. — 120. Після упадку Трої Кассандра дістала ся Грекам як бранка і вони забрали її з собою. Там і постигла її смерть із руки Клістемнестри зрадливої жінки Агамемнона див. II, 12, 37. — 124. Тетіди син = Ахілль, див. I, 1, 2. II, 9, 8. — 125. фурії = див. Евменіди, Еріни = II, 3, 76.

11. Граф із Габсбурга (Der Graf von Habsburg), стор. 95.

Переклад Цезара Білила у перве друкуєть ся. Маємо ще три переводи: один П. Куліша (Твори, Львів, 1909, т. III, стор. 416—420), другий Антона Могильницького (Твори, Львів, 1906, стор. 531—536), а третій В. (асиля) К. (овальського) „язичієм“ (у „Зорі Галицькій“, Львів, 1852, № 81—82). Анекдоту про графа з Габсбурга взяв поет із німецької хроніки Егідія Чуді (Chronicon Helveticum oder eigentliche Beschreibung der sowohl im H. Römischen Reich als besonders in einer löblichen Eidgenossenschaft vor-

geloffenen Begegnungen) і на підставі тої теми зладив названу балюду. Не від річи буде згадати, що тим сюжетом покористував ся також иайбільший еспанський драматург, Петро Кальдерон (ур. 1600, ум. 1681) в прольогу до драми, „Божий корабель у неволі“.

1. А а х е н = місто в Надренській провінції, де в середніх віках відбувала ся коронація німецьких цісарів. — 2. Рудольф = се колишній граф з Габсбурга і Кібурга (в кантоні Аргау у Швайцарії), якого вибрано німецьким цісарем. — 5. Граф Ренський = один із сімох електорів, які вибирали цісаря. Він в часі коронації сповняв почесний уряд стольника. — 6. Богем = чеський король. Сей виконував у часі торжества електорський уряд підчасого, одначе при коронації Рудольфа його не було, бо тодішній король Оттокар IV. гордий володар Чехії, Моравії, Австрії і Карінтії, не явив ся, будучи противником графа Габсбурського. Поет нарочно вводить його до акції, бо йому він потрібний як підчаший. Впрочім сам поет дає тут таке поясненне: „Для тих, що знають історію того часу, мушу замітити, що мені дуже добре відомо, що чеський король не виконував свого двірського уряду електора при коронованню Рудольфа на цісаря“. — 7. семеро виборців = Опріч висше згаданих електорів, мали право вибору: Саксонський князь — він сповняв при коронації уряд маршалка і ніс за цісарем меч — опісля марграф Бранденбурський — сей був придворним шамбеляном — та три духовники: єпископи Могунциї, Трієру й Кольонії. — 13. сурмить = трубить. — 15. без цісаря час = *interregnum*, безкороліве, що трівало від 1254—1273 року, коли то право п'ястука т. зв. „*Faustrecht*“ сильно розпаношило ся. — 18. сліпма = на сліпо. — 20. усильник = сильний вельможий. — 28. віщий боян = пророчий сьпівак. — 32. кирея = II, 1, 22. — 55. чура = II, 1, 13. — 57. муріг = мурава. — 59. батюшка. батя = отець, сьвященик. — 68. сакрамент = причастіє. — 75. бурчак = бистрий потік — 86. навмання = на осліп. — 93. герць = борба, дужанне. — 107. шість дочок = Рудольф видав заміж три доньки за королів, а три за удільних князів. — 116. багрянний = червоний. — 115. пан-отця він спізнав = Чуді, названий вже швайцарський історик XVI. століття, який передав нам сю анекдоту, оповідає, що сьвященик, котрому се трапило ся, став опісля капеляном у електора могуницького і немало причинив ся до того,

що при найблизшій виборі цїсаря звернув увагу електора на графа Габсбурського (Шіллер). Дінцер подає, що на стїнах Ново-Габсбурського замку знаходиться на пам'ятку, такий напис про сю пригоду:

„Sein Pferd giebt er dem Pfarrer
Und machet ihn zu reiten,
Empfangt zum Lohn die Kaiser Tron

In kurz erlebten Zeiten“. Що значить: Свого коня дав він парохови, | Щоб міг переїхати, | Дїстав в нагороду цїсарську корону | В короткому часї.

12. Св'ято побідників (Das Siegesfest), стор. 99.

Сей переклад взагалї на українській мові не друкувався. — Думка написання „Св'ята побідників“ була помислом самого поета. В тій баладі розвиває поет гадку, що хоч людське життє — змінчиве, а величі туземні — стовп диму, то однак людина повинна вміти жити, не піддаватись злидням та йти як переможець життєм. Сю послїдню сентенцію взяв Шіллер із Горацієвого „Сьпїву Хїрона“ (XIII. епода). — 1. Прїямів город = Акрополїс, твердиня Трої. — 2. Троя = I, 1, 9. — рум = румовище, звалище. — 12. ватра = огонь. — 15. бити ся в груди = старинний звичай, ознака жалоби. (Див. „Іліяда“, пісня XVIII, 27, 31, 51). — 16. коси розплести = римський звичай оказувати смуток. (Див. Вергіль, „Енейда“, пісня III, 65, XI, 35). — 24. мерцї в судьба за видна = слова Андромахи, жени Гектора (див. зам. I, 1), яка завидує Полїксенї того (див. II, 9, 89.), що вона сама завдала собі смерть, не хочючи стати добичею Греків. — 26. Кальхас = грецький віщун, жрець, що подїбно як Кассандра віщував упадок Трої. — 27. Палляда = (у Римлян Мінерва), богиня мудрости і наук. Греки вірили, що вона вискочила з голови Зевса і тому була така мудра. — 29. Нептун = бог моря і вод. Він щасливо провів грецькі кораблі під Трою — 31. Зевес = I, 10, 1. — 35. черга лїт = 10 лїт трївала облога Трої. — 37. Атрей = Агамемнон, син Атрея, вожд Греків, які бороли ся з Троянцями, а муж Клїтеместр, яка спроневірившись йому, по його поворотї до дому у двох з коханком убила його. — 40. Скамандер = ріка коло Трої. — 55. Уліс = Одиссей, король Ітаки, муж вірної Пенельопи, батько Телемаха і любимець богинї Атени. — 57—60. Ся хорова пісня, се перерїбка розмови Одиссея з Агамемноном, яку ведуть оба

в підземному світі (див. „Одиссея XI, 391—466). Там між іншими говорив Агамемнон ось що:

„...жінкам вірить зовсім не гоже“, бо —

Гіршого та мерзеннішого бути не може нічого,

Від лукавої жінки, котра таку капость замислить. —

61. Атрід = Менелей, брат Агамемнона, муж красуні Гелени, за яку велась троянська війна. — 68. Кронід = назва Зевеса, позаяк він був сином Крона. — 74 Оілей = Аякс, богохульник, що зневажав богів. — 79. Патрокль = приятель Ахілля. — 80 Терзіт = після Гомера найгідкійший із Греків, які вибрали ся під Трою. Лайливий, очайдух, якого вбив Ахілль. („Іліяда“, II, 313). — 85. Неназваний промовець, що вихваляє діла свого брата Аякса, короля Саламіди. Сей поборов дванацятьох Троянців, а вкінці вбив самого себе з досади, що Ахіллева зброя дісталась Одиссею, а не йому. (Див. „Одиссея“, XI, 544—563 а також Овідія „Метаморфози“ XIII, 398). — 98. Неоптолем = син Ахілля — 108. Лиш мерці тривають вічно = Др. Путше дає до сих слів таке пояснення: „Поет нарочно ужив біблійного порівняння про життє по смерти, щоб тим яркійше зазначити вічно триваючу славу героїв“. (Див. „Dr C. Putsche, Schillers Gedichte für das Volk erläutert, стор. 169). — 111. Гектор I, 1, 1. — 112. Тідей = отець Діомеда правого Грека, що шанує смерть ворога, наколи він умер в обороні домашнього огнища. — 121. Нестор = старий король Пільоса, дорадник грецьких вождів. — 123. Гекуба = жінка Пряма, а мати Гектора. Діставшись як бранка Одиссею, вона кидаєть ся в часі повороту Греків із корабля в море. — 127. Бакх = бог вина, — бакхів дар = вино. — 133. Ніоба = після переказу мати сімох хлопців і стільки-ж дівчат, що їх повбивав Аполльо за обиду Лятони. — 145. ясновидюща = натяк на Кассандру, див. II, 9, 19. — 149—152. Ті рядки містять у собі всю мораль баляди.

13. Стрелець у Альпах (Der Alpenjäger), ст. 104.

Сей переклад перший раз появляеть ся друком. Крім сього перекладу маємо один переспів і одну вільну перерібку „Стрільця“ — О. Ю. Федьковича. (Писання, Львів, 1902, т. I, стор. 71—72 і стор. 323—324). — Призбирючи матеріали до своєї драми „Вільгельм „Тель““ подибавав поет у часо-

писі „Merkur“ (за рік 1782) статтю Карла Віктора Бонште-
тена: „Листи про Швайцарський край і пастухів“, де опови-
даєть ся про подію, яка становить зміст сеї балади.

3 стрибнути = скочити. — 7. отара = стадо
овець. — 14. чорнобривець = рід незабудьків, *Tag-
getus erecta*. — нагідка = 1, 16, 25. — 15. майор =
майран, *origanum majorana*. — 20. нетри = дебри, чага-
ри, провали. — 21. хуртовина = заверюха. — 32. бе-
скид = круча.

III. Поєми.

1. Прогулька (*Der Spaziergang*), стор. 109.

У перве друкуєть ся. Переклад зладжений навми-
сно для сеї збірки. — Думка написання сеї поеми зродила
ся в поетовій душі під вражіннем прогульки до Гогенгайму
(коло Штутгарта). Поет малюючи красоту гірської при-
роди, віддаєть ся рівночасно гадкам на тему села і міста
та доказує, що хліборобство се тривка основа розвою люд-
ства, подібно, як місто є двигачем культури. Дальше
роздумує поет про „кам'яний город“, який витворив спільне
життє, громадянський лад, суспільні ідеали та любов віт-
чини, застановляєть ся над значіннем міста, як осередка тор-
говлі і промислу, коштом яких розвиваєть ся світова тор-
говля. Місто починаєть ся до розвою мистецтва і науки,
що в одно відкриває нові тайни природи та поширює ду-
ховий світогляд людей. Одначе, хоч місто є осередком ці-
вілізації, то воно мусить жити в згоді з природою, прислу-
хувати ся до її голосу, та підчиняти ся її законам, бо в про-
тивному разі дикі інстинкти, жадоба свободи і розгнуздана
пристрасть спричиняють деморалізацію та занепад цілого
народу, а з тим і упадок держави. Тому поет за фран-
цузьким філософом Руссом накликає громадянство до по-
вороту на лоно природи, радить покинути місто, жити після
законів природи і тим чином причинили ся до обнови цілого
людства. Одним словом — у „Прогульці“ апостезує поет
природу, подібно як в „Елізійському св'яті“ вихваляє куль-
туру нинішніх днів. Сю поему написав поет гексаметром-
пентаметром, яким у німецькій мові писати важко, одначе
поборов шасливо технічні трудноєти сеї форми. — 1—12.
Привіт природі. — 9. ароматно = запашно. — 12. гра-
ція = богиня принади, звідси принадно, приємно. —

18. трель = в музиці шкоре повтореннс двох тонів, тут означає сьпів птиці. — 33. етер = 1, 12, 108. — 40. Деметера = богиня землі (дословно „земля мати“) у старих Греків, пізнійше богиня рільництва (прим І. Франка). — 42. зелізна доба = натяк на греко-римське віруванне, відоме ще Гезуїдови і дуже гарно оброблене Овідієм у початку його „Метаморфоз“ про початки людського культурного розвою. Греки і Римляни вірили, що зразу люди жили в щасливім стані без праці та без властей, і се була т. зв. золота доба. В міру погіршеня відносин між людьми приходить по черзі доба срібна, бронзова, й нарешті зелізна, в якій жиємо й доси (прим І. Франка). — 68. город = місто. — 69. Фавн = лісове божество давніх Греків, пізнійше символ лісової звірини, з чого пішла назва „фавна“. якою природнописна наука обіймає всі роди звірів у протиставленю до назви „флора“, якою обіймає наука всі рослини (І. Ф.) — 81—85. Церера, Гермес, Бакх, Мінерва, Позейдон і Кибеля = Названі тут грецькі та римські божества треба вважати символами ріжних явищ природи, а в дальшій лінії також людських занять залежних від тих явищ природи. І так Церера являється символом рільництва, Гермес символом торгівлі, якої найважнійшим середником було мореплавство, тут характерізоване якорем, Бакх символом виноділя, Мінерва садівництва, Позейдон, бог моря, тут як творець коня являється символом війни, а нарешті старе фрігійське божество Кибеле тут виведено як символ освоюваня звірів і скотарства (І Ф.). — 89. Мудрі судили ось тут = В старині був звичай в південних краях оповіщувати в брамах міста установи і розпорядки властей. — 91. Тут... матері виходили з дітками = У давнину, з мурів міста гляділи матері на боротьбу своїх синів. (Порів. „Іліяда“, XXII, 25. Горацій: *Sarm.* III, 2). — 94. ворота = 1, 3, 14. — 95—98 = Натяк на звісну боротьбу Спартанців з Перзами під Термопіями в році 480 пер. Хр. Там і погіб геройською смертю король Леонід з трьома сотнями Спартанців. Шіллер переказує тут напис, яку подає Цицеро в „*Tusc.*“ I, 42, 101:

Dic, hospes, Spartaе, nos te hic vidisse iacentes,

Dum sanctis patriae legibus obsequimur; що значить:

„Скажи, чужинче, в Спарті, що ти бачив нас, як послушні сьвятим законам вітчизни, спочиваємо тут“.

100. морва = шовковниця (*Morus nigra*) — 103. дріяда = лісна русалка, мавка. — 107. Мульцібер = призвище Вуль-

кана, бога огню та ковалів. — 111. лоцман = керманіч, що уводить до порту кораблі. — 115. доки = варстати, де направляють ся і будують ся кораблі. — 118. Африка плодить стара = значить, що дозріває на горячому сонці в Африці. — 119. крайная північ (Туле) = Після Вергілія (Georg. I, 30), найдальше на північ висунений в море остров, географічно незвісний. — 120. ріг Амальтеї = ріг обилля, I, 12. 89. — 121. фортуна = щастє — 125.—127 = Поет має на думці колишній пантеон у Римі а теперішній костел Santa Maria della rotonda. — 126. пантеон — храм усіх богів. — Олімп = найвисша гора в Греції де після вірування старих Греків проживали їх боги. — 128. перекидаєть ся міст = натяк на зводний міст у Венеції (Rialto). -- 130. мудрець = тим мудрецем тут Архімед (грецький математик 288 - 212 пер. Хр), котрий сидючи над рисунком кола не знав нічого про долю свого родинного міста. — 131. силу матерії досліджа = хемія. — 132. ловить в повітрі звук = наука про голос, акустика. — промінь слідить = наука про сьвітло і зір, оптика. — 134. полюс = бігун, ті місця землі через які переходить вісь земна. — 139. Ломле окуви свої чоловік = натяк на французьку революцію з років 1792—1794. — 147. зорі Великого Воза = громада зір, після якої орентували ся в старині моряки на морі. — 148. Все трівке гине, з душі й Бога тривога жене = Тоті слова відносять ся до грецьких софістів (фільзофів), після котрих усе на сьвітї не стійне, не трівке, а друге реченне до французького писателя Вольтера (Voltaire 1604—1778), який знова не вірив в ніщо, ні в Бога. — 161. трібунa — підвисшенне, з якого говорять звичайно бесідники, — 163. мумія — тут означає маломавного, без життя і думки чоловіка — 168. нумідійські ліси = Шіллерівська похибки. Нам звісні тільки нумідійські льви, але про того рода ліси не згадують старинні автори. — 178. базальт = скала вульканічного походження. — 189. Та я частійше жить візьму... = Подібно говорить Й. В. Гете в своїй оді: „Harzreise im Winter“ (див.: Goethes Werke“. вид. Д-ра Карла Гейнемана, Липськ, 1900, т. I, стор 294) де поет каже:

„Und Altar des lieblichsten Danks“ —

200. Сонце, що бачив Гомер = поетична фраза, якою залюбки закінчували старинні поети свої поезії.

2. Помпея й Геркулянум (Pompeji und Herkulanum), стор. 119.

І сю поемку переклав д. Д-р Іван Франко нарочно для сього видання. — Плян написання сеї поезії повстав у Шіллера під впливом прочитання Вінкельмана: „Sendschreiben von den herkulanischen Entdeckungen“ (1762) і тогож автора „Nachrichten von den neuesten herkulanischen Entdeckungen“ (1763), де й розказуєть ся про відкрите двох старинних міст, про знахідки в Помпеї й Геркулянум, які переводили з поручення італійського короля Кароля VII. в 1748 році швайцарські інженери. — Помпея й Геркулянум = два старинні міста в Італії біля Неаполю, які знищив у 79 р. по Хр. вибух Везувія та зовсім засипав вульканічним попелом, якому й завдячуємо, що всякі пам'ятки старинної архітектури заховали ся не ушкоджені аж до наших днів. Помпея була римським містом, а Геркулянум грецькою оселею. — 7. портік = рід передсінка перед входовими дверми. — 9. Театр = римський театр своєю будовою був зовсім подібний до грецького, (див. зам II, 4, 81). — 11 Міми = так звали ся сценічні твори Римлян, у яких акція віддавала ся не словами але мімікою, себ то виразом лица, поставою тіла й рухами. — 12 Атрієнко = Атрид, II, 13, 63. — Орест = герой драми Айсхіля „Евменіди“, якого за вбійство переслідують Еріни, II, 3, 76. — 13. лук побідний = тріумфальна брама, яка вела у Помпеї на площу збору (forum civile). — 14. курульне крісло = визначне місце для високих достойників давного Риму. — 15. ліктори = судові слуги, яких обовязком було носити топірці і різки для охорони найвисших урядників. — 16. претор = найвисший судовий урядник., у якого руках спочивала судова власть. — 24. пестрі камінці = у Римлян була підлога виложена мозаїкою. — 28 фестон = декорацийна окраса, схожа на піввінець із цвѣтів і листя, гірлянда. — 29. Амор = II, 9, 12. — 30. генії = тут у значінню опікунчих духів, покровителів. — 31. Бакхантки = в старині жінки, що брали участь у п'ятиці й гульні, розпусниці. — 32. Фавн = III, 1, 69. — 33. кентавр = потвора; в грецьких віруваннях кінь, що замість голови мав горішню частину людської подоби. — 34. Тезей = грецький герой. — 36. етрурійські збанки = посуда на воду, покрита малюнками. — 37. сфінкси крилаті = потвори з лицем і грудьми дівочими із тілом і но-

гами льва та з крилами птаха. — 39. Тіта монети — знищення Помпеї припадає в часі володіння римського цесаря Тіта (79—81 по Хр.); тому й мова тут про Тітові гроші. — 44. жемчужні ковтки = діамантові заушниці, які носили Римлянки. — 47. музей = книгозбіря, збірка різних творів мистецтва, тут означає бібліотеку. — 48. звитки старого письма = В старині писано на листах із папіруса, який вироблювано з кори і листків рослини тої-ж назви. — 40. грифлі (stili) = різці з заліза або з кости, якими писало ся на табличках воскових (cereae). — 51. Пенати = хатні божки, що опікували ся родинами і їхніми домами. — 53. Гермес = III, 1, 81—85. — кадуцей = паличка з орлом на однім кінці, обвита двома зміями, посольська булава Гермеса-Меркурія — 54. Побіда = по латині Victoria, богиня побіди, яку одначе держав у руці не Гермес, але Юпітер.

3. Пісня про дзвона (*Das Lied von der Glocke*), стор. 121.

Першим перекладчиком сеї поеми на українську мову був о. осиф Левицький, (автор твору: „Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien“, Перемишль, 1843), який переклав також деякі балади Шіллера і „Пісню про дзвін“ доволі дивоглядною мовою, так, що серед інтелігенції тих часів пішла поговорка:

„Старий Шіллер зажурив ся,
Що його „Дзвін“ в Шклі розбив ся“.

(Шкло — місцевість у перемиськім повіті, див. Д-р Іван Франко: „Нарис українсько-руської літератури до 1890 р.“, Львів, 1910, стор. 123, 139). Опріч сего перекладу „язичієм“ маємо ще перевід пера П. Куліша (див. його „Твори“, Львів, 1910, т. V, стор. 472—486) і другий переклад д. Цезара Білила, який тут передруковуємо з альманаху „Складка“ (№ 1, Харків, 1887, стор. 115—130). --- Вже від 1788 р. носить ся поет з пляном написання сеї поеми, оглядаючи гусарню у Рудольфштаді, але до здійснення сеї думки взяв ся що-й-но в 1797 р., коли в його руки попала „Економічна Енциклопедія“ Д-ра І. Крїніца, в якій знайшов поет те, за чим доси гледів --- технічний опис відливу дзвона і спосіб поступування при його фабрикації. Маючи уже потрібні дані береть ся поет до творення поеми,

в якій описує в десятих строфах спосіб відливання дзвона, переплітаючи його образами з життя одиниці і цілого народу. Всі важніші події людського життя знайшли у тій поемі відгук, тому зовсім слушно називають „Пісню про дзвона“ поемою людського життя, в котрій реальна дійсність та ідеальні пориви душі зливаються в маєстатичну симфонію буття. — Кароль Бергер, біограф Шіллера, розбираючи критично сю поему, так оцінює її: „В німецькій літературі нема нічого ціннішого від сеї ніжно-величавої скромно-дорогої поеми, а рівнож у всесвітній поезії немає вона собі рівного, могутнього звука“. ... „Пісня про дзвін“ се найдоскональнійший звук німецької лірики взагалі, а найліпша і найзамітніша поезія Шіллерового творчого духа“. (Karl Berger, „Schillers Biografie“ Берлін, 1911, т. II, стор. 356). — „Мотто: *Vivos voco, Mortuos plango. Fulgura frango.* = „Живих скликаю, вмерлих оплакую, громи ламаю“. Сей напис узяв поет із монастирського дзвона у Шафгаузені (місто у Швейцарії), де висше згадані слова містилися на дзвоні вилитім у 1486 р. Однак подібні написи містяться на чимало інших церковних дзвонах, як н. пр. на дзвоні в костелі сьв. Томи в Липську, на дзінниці костела сьв. Мартіна в Зіген і багато других. — 8. Бог нам дасть і підпомогу = порнім. пословицю: „An Gottes Segen ist alles gelegen“ — 11. толковий = зрозумілий. — 18. кеbeta = здібність, спосібність. — 25. мідь, цина = Після Д-ра Крініца — дається на 100 кг міді 25 кг цини. — 34 заскорбити = засумувати. — 35. благовістити = дзвонити на Службу Божу. — 40. луна = ехо, відгук. — 43. Поташ = хемічний первень, м'який металевий срібної краски, який на вольному воздуху лучить ся з киснем. При відливанню дзвона дається його на те, щоб сплав кріпко сполучив ся. — 49. витає... дзвін... дитя = У давнині, в Німеччині та Швейцарії був звичай, що коли вродив ся хлопець, дзвонили у дзвони на знак радости. Також Гете згадує у „Фавсті“ про дзвонення з нагоди уродин, (див. Faust, II, 6632—6637). — 53. безголова = нещастя, журба. — 62. станистий — гнучкий стан. — 80. буріти = ворохобити ся, піднімати ся. — 86. хрупкий = крихкий. — 109. создавати = творити. — 113. хазяйство = господарство. — 145. надлом = перелом. — 164. стихія = живло. — 177. грюкотня = гамір. — 182. стекло = шкло. — 185. кошара = загон для худоби. — 189. цмок = сикавка, водотяг. — 196. клуня =

стодола. — 268. байдаки битъ = нічого не робити, байдакувати. — 347—349 = натяк на французську революцію. — 350. чернь = простолюди. — 354—357 = Шарльота Шіллер, жінка поета, оповідає, що вона була свідком сцени, яка розіграла ся в падолисті 1789 р. в Парижі, де жінки, як ті гієни, видирали жовнірам очі і пили зі серця їх кров. — 362 лого = ложе, яма. — 367. сьвітець = сьвітло, ліхтар. — 408. канат = II, 8, 122. --- 413. Бовкне „Згоду“ = саме, коли поет писав „Пісню про дзвона“ вела ся між Німеччиною, Австрію і Францію війна, тому бажаннем Шіллера було, щоб раз прийшло до згоди та щоб його „Дзвін“ був вістником мира.

ПОДАВ ІВАН КАЛИНОВИЧ.

ЗМІСТ.

	Сторона
Портрет Фрідріха Шіллера	
Фрідріх Шіллер, його час, життє і твори, написав <i>Остан Грицай</i>	V

I. Дрібні поезії:

1. Прощаннє Гектора (переклав <i>О. Черняхівський</i>)	3
2. Брут і Цезар (<i>О. Черняхівський</i>)	4
3. Амалія (<i>О. Черняхівський</i>)	6
4. Весні (<i>Володимир І. Масляк</i>)	6
5. Мінні (<i>Дмитро Йосифович</i>)	7
6. Щастє і Мудрість (<i>Цезар Білило</i>)	9
7. Велич сьвіта (<i>Сильвестер Яричевський</i>)	10
8. Боротьба (<i>Володимир І. Масляк</i>)	11
9. Закритий образ у Саїсі (<i>Цезар Білило</i>)	12
10. Поділ землі (<i>Борис Грінченко</i>)	15
11. Пегаз у ярмі (<i>Сильвестер Яричевський</i>)	16
12. Жалі Церери (<i>Дмитро Йосифович</i>)	19
13. Ідеали (<i>Богдан Пюрко</i>)	23
14. Влада сьпіву (<i>Сильвестер Яричевський</i>)	26
15. Ожиданнє (<i>Богдан Пюрко</i>)	28
16. Дівчина з чужини (<i>Цезар Білило</i>)	30

17. Надовезирська похоронна пісня (<i>Богдан Пюрко</i>)	31
18. Дівочий жаль (<i>Цезар Білило</i>)	33
19. Туга (<i>Цезар Білило</i>)	34
20. Юнак над річкою (<i>Володимир І. Масляк</i>)	35
21. Прочанин (<i>Дмитро Йосифович</i>)	36

II. Баляди:

1. Нирець (<i>Цезар Білило</i>)	41
2. Рукавичка (<i>Цезар Білило</i>)	46
3. Перстїнь Полікрата (<i>Остан Грицай</i>)	49
4. Журавлі Ібіка (<i>Остан Грицай</i>)	52
5. Лицар Тоггенбург (<i>Дмитро Йосифович</i>)	58
6. Хід до гамарні (<i>Дмитро Йосифович</i>)	61
7. Боротьба зі змієм (<i>Остан Грицай</i>)	69
8. Порука (<i>Цезар Білило</i>)	78
9. Герої Леандер (<i>Володимир Кобрин</i>)	83
10. Кассандра (<i>Остан Грицай</i>)	91
11. Граф із Габсбурга (<i>Цезар Білило</i>)	91
12. Св'ято побідників (<i>Дмитро Йосифович</i>)	99
13. Стрілець у Альпах (<i>Цезар Білило</i>)	104

III. Поєми:

1. Прогулька (<i>Іван Франко</i>)	109
2. Помпея й Геркулянум (<i>Іван Франко</i>)	119
3. Пісня про дзвона (<i>Цезар Білило</i>)	122
Примітки (подав <i>Іван Калинович</i>)	137

Важнійші друкарські помилки.

Перед читанням отсього випуска просимо уклінно Шановних Читачів справити хоч отсі важнійші похибки, які ми завважали:

В I-ім випуску :

Сторона :	Рядок :	Надруковано :	Має бути :
VI	2 з гори	в загалі	взагалі
VI	5 з гори	устаму	устами
VI	20 з гори	з'ображення	зображення
VIII	3 з гори	з'осереднюєть ся	зосереднюєть ся
VIII	6 з гори	Aronet	Arouet
VIII	12 з гори	з'осереднював ся	зосереднював ся
VIII	14 з низу	XVIII в.	XVII в.
IX	1 з гори	блиск	блеск
X	17 з низу	фалшивої	фальшивої
XI	8 з низу	по ки	полки
XII	17 з гори	В Іртембергю,	Віртембергю,
XIV	15 з низу	йому	йому. Щота—так..
XV	10 з гори	вчив ся ся	вчив ся
XVIII	4 з гори	з утаємним	з утаєним
XIX	12 з гори	блискавказки	блискавки
XX	16 з низу	найблисші	найблизші
XX	11 з низу	подекуда	подекуди
XX	7 з низу	дисертації	дісертації
XXI	18 з низу	Щтутгарду	Штутгарду.
XXI	10 з низу	Індендант	Іntenдант.
XXII	1 з гори	з'образити	зобразити
XXIII	5 з низу	драма	драми
XXIV	9 з низу	с оєї	своєї

Сторона:	Рядок:	Надруковано:	Має бути:
XXV	5 з гори	користав з сього	користав з сього
XXVI	3 з гори	відбивають ся	добродійства
XXVI	7 з низу	Фіяска	відбиваєть ся
XXVII	8 з гори	блиском	Фієска.
XXIX	12 з гори	співробітництво	блеском
XXIX	4 з низу	Die Wurde	співробітництва
XXXIII	3 з низу	Шіллері	Die Würde
XXXIV	10 з гори	Дамом	Шіллерові
XXXIV	8 з низу	боротьба	Дамон
XXXVI	8 з гори	пояснюєть ся	боротьби
XXXVI	17 з гори	Der Triumph	пояснюєть ся
XXXVII	12 з низу	лірник	De: Triumph
XXXVIII	8 з низу	з'ображуючи	лірик
XXXIX	4 з гори	с'яючій	зображуючи
3	6 з гори	безрадістний	сяючій
7	5 з гори	сіяє	безрадісний
9	8 з низу	Сестрицю,	сіяє,
10	11 з гори	проствір	Сестрице,
10	14 з гори	Прямою	простір
11	4 з гори	з'неохочений	Прямою
12	13 з гори	Ерофант	знеохочений
12	5 з низу	єдинний	Ерофант
13	2 з гори	з'гледів	єдиний
13	10 з гори	з'дійме	вгледів
14	5 з гори	с'яєвом	здійме
18	16 з низу	щирозлота	сяєвом
18	1 з низу	с'яє	щирозолота.
19	8 з гори	с'яє	сяє ---
23	2 з низу	лебедіннем	сяє
28	6 з низу	сіяє,	лебедіннем
29	1 з гори	на вечір	сіяє,
29	2 з гори	бе в низ	над вечір
29	12 з низу	сіяє ---	бе і в низ
29	8 з низу	не не потішай ся,	сіяє ---
30	1 з гори	засіяла	...не потішай ся,
32	12 з низу	голову,	засіяла
32	6 з низу	не раз	головку,
32	1 з низу	сіяв!	нераз
35	1 з гори	Знайти брата	сіяв!
35	14 з гори	сіяє,	Знайте, браття,
			сіяє,

ВСЕСЬВІТНЯ БІБЛІОТЕКА

виходить поки що неперіодично поодинокими випусками довільного об'єму і має на цілі дати українському громадянству в перекладах на нашу мову кращі твори всесвітньої літератури передовсім твори європейських класиків зі вступними статтями та з відповідними поясненнями, — не виключаючи також оригінальних писань українських авторів. Поодинокі випуски творити будуть для себе окрему цілість та продавати-муть ся по приступній ціні по всіх книгарнях.

На найблизші випуски ладить ся:

1. ФРІДРІХА ШІЛЛЕРА: ПОЕЗІЇ в двох випусках;
I. Вступ. Дрібні поезії 60 сот.
II. Баяди. Поєми. Примітки друкують ся

Оба випуски разом творять одну цілість.

2. ЙОГАНА ВОЛЬФГАНГА ГЕТОГО: ГЕРМАН І ДОРОТЕЯ, поема в перекладі і з передмовою Д-ра Івана Франка.

3. ВІЛЛЯМА ШЕКСПІРА: ВЕНЕЦЬКИЙ КУПЕЦЬ, драма в 5 діях в перекладі і з передмовою Д-ра Івана Франка.

Головний склад видавництва в „Книгарні Наук. т-ва ім. Шевченка“ у Львові, Ринок ч. 10.

В редакційних справах звертати ся до Івана Калиновича в Бориславі.

Редагує: *Іван Калинович.*

Видає: *Петро Ільків і Спілка.*

ВСЕСЬВІТНЯ БІБЛІОТЕКА

виходить поодинокими випусками довільного об'єму і має на цілі дати українському громадянству в перекладах на нашу мову кращі твори всесвітньої літератури передовсім твори європейських класиків зі вступними статтями та з відповідними поясненнями, — не виключаючи також оригінальних писань українських авторів.

Ціна поодинокого випуска 10 с. В передплаті: 3 випуски з пересилкою 1 К 50 с.; 6 випусків 2 К 50 с.; 12 випусків 5 К. Передплату просить ся пересилати до адміністрації: „ВСЕСЬВІТНЬОЇ БІБЛІОТЕКИ“ в Бориславі.

Доси появили ся:

1. ФРІДРІХА ШІЛЛЕРА: ПОЕЗІЇ. (Вступне слово. Др бні поезії) Вип. I. 60 сот.
- 2—3. ФРІДРІХА ШІЛЛЕРА: ПОЕЗІЇ. (Баляди. Поєми. Примітки) Вип. II. 1 Кор.
- 4—5. АЛЕКСАНДРА С. ПУШКІНА: ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ, в перекладі з передмовою, та поясненнями Д-ра Івана Франка. Друкують ся.

На найблизші випуски ладить ся:

НОГАНА ВОЛЬФґАНґА ГЕТОГО: ГЕРМАН І ДОРОТЕЯ, поема в перекладі і з передмовою Д-ра Івана Франка.

Головний склад видавництва в „Книгарні Наун-т-ва ім. Шевченка“ у Львові, Ринок ч. 10.

В редакційних справах і з передплатою звертати ся до Івана Калиновича в Бориславі.

Редагує: *Іван Калинович.*

Видає: *Петро Ільків і Спілка.*